

Móra Ferenc Könyvkiadó

Gerald Durrell

ÁLLATKERT A KASTÉLY KÖRÜL

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült

Gerald Durrell: Menagerie manor

Penguin Books Ltd. Harmondsworth, Middlessex, England, 1967

© Gerald Durrell, 1964

Fordította Jászay Gabriella Kondor Lajos rajzaival

Második kiadás

© Jászay Gabriella, 1979 Hungarian translation

*Hope-nak és Jimmynek,
a hiteltúllépések,
az idegcsillapítók
és az örökké visszatérő*

hitelezők emlékére

Magyarázat

Tisztelt Uram,

szeretnénk felhívni szíves figyelmét, hogy hiteltúllépést követett el. . .

A legtöbb hat év körüli zsenge korú gyermek rendszerint a legkivihetlenebb tervekkel van tele, hogy ha felnőtt, rendőr lesz, tűzoltó vagy mozdonyvezető, engem azonban, amikor ilyen idős voltam, nem izgattak az effajta földi becsvágak. Én pontosan tudtam, mit fogok csinálni: saját állatkertem lesz! Akkortájt nem láttam ebben semmi ésszerűtlent vagy felháborítót -- ma sem látok. Barátaim és hozzátartozóim -- akik már régóta dilisnek tartottak, tekintve, hogy nem tanúsítottam érdeklődést semmi iránt, aminek nem volt szőre, tolla, pikkelye vagy páncélja -- úgy

fogadták mindezt, mint gyengeelméjűségem újabb megnyilvánulását. Úgy vélték, ha nem vesznek tudomást fogadkozásaimról, hogy saját állatkertem lesz, végül is leszokom róla.

Az évek multával azonban, barátaim és rokonaim nagy megdöbbenésére, egyre jobban megszilárdult ama szándékom, hogy saját állatkertem legyen, és végül is, miután részt vettem számos expedícióban, amely más állatkertek számára hozott haza állatokat, úgy éreztem, elérkezett az idő, hogy szert tegyek a magaméra.

Utolsó nyugat-afrikai kiruccanásomról tekintélyes állatgyűjteményt hoztam magammal, amelyet nővérem kertjében rejtettem el, Bournemouth villanegyedében.

- Csak átmenetileg lesznek itt - nyugtattam meg őt, abban a szilárd meggyőződésben, hogy minden értelmes városi tanács, ha egyszer egy kész állatkertet talál a küszöbén, minden tőle telhetőt elkövet az elhelyezésére.

Tizennyolc hónap küzdelem után már nem voltam olyan bizonyos a helyi tanácsok rugalmas felfogásában, a nővérem viszont tökéletesen meg volt győződve róla, hogy a hátsó kertje mindörökre az egyik legszínesebb Tarzan-film színhelyéhez fog hasonlítani. Végül a helyi közigazgatás fukarlelkűségén hajótörést szenvedve és megriadva a Nagy-Britannia minden szabad emberét sújtó szabályok és rendeletek nyilvánvalóan végtelen szövevényétől, elhatároztam, felderítem, milyen lehetőségek volnának arra, hogy állatkertemet a Csatorna-szigetek valamelyikén nyissam meg. Ajánlólevelet kaptam egy bizonyos Fraser őrnagyhoz, akiről azt állították, hogy felvilágosult gondolkozású, jóindulatú ember, és bizonyára szívesen körülvizsgál majd Jersey szigetén, hogy megmutassa az alkalmas helyeket.

Feleséggel, Jacquie-vel Jerseybe repültünk; ott várt bennünket Hugh Fraser, kocsiján elvitt otthonába, a sziget talán egyik legszebb kastélyába; körös-körül hatalmas, bekerített kert álmodozott a fátyolos napsütésben; a gránitkövekből rakott magas falat sűrűn beültették a sziklanövények zuhatagával; XV. századi boltívek, gondozott pázsit és színpompában játszó virágágyások. A falak, épületek, melléképületek gyönyörű Jersey-gránitból épültek, amelyben benne van az őszi levelek minden finom színárnyalata; olyan szépen ragyogtak a napsugarak fényében, hogy az évszázadnak talán legostobább megjegyzésére csábítottak. Jacquie-hez fordulva így szóltam:

- Milyen csodálatos hely lenne ez egy állatkert számára!

Nem vehettem volna rossz néven, ha házigazdám, Hugh Fraser ott nyomban elájul erre a megjegyzésre; az a gondolat, hogy az átlagember állatkert-elképzelését (roppant szürke betontömbök és acélrudak) idetelepítsék ebbe a gyönyörű környezetbe, szinte szentségtörésnek rémlett. Ámulatomra Hugh Fraser nem ajult el, csak érdeklődően felhúzta a szemöldökét, és kérdőre vont, hogy komolyan gondoltam-e, amit mondtam. Némileg zavartan válaszoltam, hogy komolyan gondoltam, de gyorsan hozzátettem: természetesen tisztában vagyok vele, hogy a dolog lehetetlen. Hugh azt felelte, szerinte egyáltalán nem olyan lehetetlen. Megmagyarázta, a ház a hozzá tartozó földekkel túl nagy ahhoz, hogy magánemberként fenn tudja tartani, szeretne valami kisebb lakásba költözni Angliában. Volna-e kedvem kibérelni a birtokot az állatkert céljaira. Vonzóbb környezetet el sem tudtam volna képzelni terveimhez, így mire túlestünk a löncsön, megkötöttük az üzletet, és én lettem a Trinity községhez tartozó Les Augres kastély új ura.

Elképzelhető, mindez mekkora riadalmat és kétségbeesést keltett ismerőseim körében. Egyedül a nővéremen látszott megkönnyebbülés; amikor meghallotta a hírt, kifejtette, hogy bár véleménye szerint az egész terv esztelen elgondolás, arra legalább jó lesz, hogy a hátsó kertjét megszabadítsa a vagy kétszáz dzsungellakótól, amelyek miatt a szomszédsággal való viszonya már igen feszültté vált.

Hogy még bonyolultabbak legyenek a dolgok, én nem egyszerű, mindennapi állatkertet akartam, a szokásos állatállománnyal. Az én állatkertem mögött az az elképzelés rejlett, hogy segítsek az állatvilág megóvásában. Szerke a világban, a civilizáció terjedése számos állatfajt pusztított ki vagy csökkentett le előző létszáma töredékére. A nagyobb fajok közül soknak kereskedelmi vagy idegenforgalmi értéke van, így inkább törődnek velük. De mindenfelé szétszórva a Földön egész csomó izgalmas apró emlős, madár vagy hüllő él, és megóvásukra vajmi kevés gondot fordít bárki is, mert tápláléknak nem alkalmasak, és ruházatot sem lehet készíteni belőlük, és a turistákat sem érdeklik, mert azok oroszlánt és orrszarvút követelnek. E lények nagy része szigetlakó, ezért hazájuk kicsi. A legkisebb beavatkozásra örökre eltűnhetnek: patkányok vagy mondjuk disznók véletlen betelepítése egy éven belül kipusztíthatja őket. Gondoljunk csak a dodo -- a Mauritius szigetek kihalt galambfajának -- szomorú sorsára, és megértjük, miről van szó.

Az egész kérdést nyilvánvalóan megoldaná, ha gondoskodnának róla, hogy a szóban forgó állatokat még vad állapotukban megfelelő módon megvédjék a kipusztulástól, de ezt sokszor könnyebb mondani, mint megtenni. De ha meg akarjuk őket menteni, más óvintézkedést is foganatosíthatunk, és ez az, hogy ellenőrzött körülmények közt tenyészállományt nevelhetünk ki belőlük parkokban vagy állatkertekben, s így ha bekövetkezik is a legrosszabb, és a faj vad állapotában kipusztul, legalább nem veszett el mindörökre. Rendelkezünk majd egy tenyészállománnyal, ahonnan kiemelhetők a fölösleges egyedek, és majd egy jövőbeli időpontban visszahelyezhetjük őket eredeti környezetükbe. Mindig azt tartottam, hogy egy állatkertnek ez a fő feladata, de az állatkertek zöme csak mostanában döbbsent rá erre, és próbál meg cselekedni. Azt akartam, hogy az én állatkertemnek ez legyen a legfontosabb feladata. Sajnos azonban, mint minden önzetlen terv, ez is pénzbe kerül. Nyilvánvaló volt tehát, hogy a vállalkozást kezdetben teljesen üzleti szellemben kell vezetni mindaddig, míg önfenntartóvá nem válik. Akkor lehet elkezdni az állatkert igazi munkáját: tenyészállományt nevelni ki a ritka fajokból.

Ez tehát a története viszontagságainknak és megpróbáltatásainknak, miközben az első lépéseket tettük a cél felé, amelyet oly nagyon fontosnak tartok.

ELSŐ FEJEZET

Állatsereg a kastélykertben

Kedves Mr. Durrell,

tizennyolc éves vagyok, erős vagyok, és győzöm szusszal, olvastam

a könyveit; kaphatnék-e vajon munkát az állatkertjében?

Más dolog megnézni egy állatkertet egyszerű látogatóként, és teljesen más, ha az embernek magának van állatkertje, és a kellős közepén lakik: ez időnként vegyes élvezet. Igaz ugyan, hogy a nap vagy az éjszaka bármely órájában kirohanhat az ember, s ellenőrizheti a gondjaira bízott teremtményeket, de azt is jelenti, hogy az ember a nap huszonnégy óráján át van szolgálatban, és bizony sokszor megeshet, hogy egy kedélyes vacsoravendégség feloszlik, mert valamelyik állat a lábát törte, vagy mert elromlott a hullók házában a fűtőberendezés, vagy tucatnyi más ok miatt. A tél persze holt idény, sokszor napok múlnak el egyetlen látogató nélkül, és az ember mármár szinte úgy érzi, hogy az állatkert valóban a magántulajdona. Ezt a kellemes ábrándot enyhén zavarja az a riadtság, amellyel számláink növekedését nézzük, és összehasonlítjuk a kimaradt belépti díjak összegével. De amikor itt a főidény, a napok annyira zsúfoltak, a látogatók olyan nagy számban érkeznek, hogy alig vesszük észre az idő múlását, és elfelejtjük, hogy túlléptük a hitelünket.

Az átlagos állatkerti nap már hajnal előtt megkezdődik: az égboltot szinte észrevétlenül megfesti a sárga fény, amikor az embert felveri a madárdal. Először, még félálomban, nem tudjuk, vajon Jerseyben vagyunk-e, vagy újra a trópusokon, mert ugyan a vörösbegy dalát halljuk a nap felé szállni, de ezt közben a turákó szapora, vaskos, kissé rekedt rikkantásai kísérik. Felhangzik a rigó vidám tilinkója, és amikor füttye elcsöndesül, a fehér fejű szajkó tör ki izgatott, locsogó monológban. Ahogy az égbolt világosodik, az összevissza kevert, nemzetközi zenekar lendületbe jön, a sárgarigó versenyre kel a kariama hangos, parancsoló vijjogásával, a szarkacsapat boszorkányrikácsolásával felel a libagágogás és a gyémántgalambok finom, panaszos sóhajtozása. Ha sikerül átvészelnünk ezt a zenei rohamot, és újra elszenderedünk, durva hirtelenséggel újra felriaszt valami zaj, ami nagyon hasonlít az erős szél korbácsolta távírópóznák furcsa, mély, vibráló zengéséhez. Ugyanolyan ütősszerű hatása van az emberre, mint az ébresztőóra csengésének; jelzi, hogy Trumpy megérkezett, és ha elég balgák voltunk ahhoz, hogy nyitva hagyjuk az ablakot, azonnali védekező állásba kell vonulnunk. Trumpy szürke szárnyú agámimadár, legbizalmasabb ornitológus barátai a Psophia crepitans néven ismerik. Feladata az állatkertben háromszoros: idegenvezető, beiktató és falu bolondja egyszerre. Az igazat megvallva rosszul sikerült csirkéhez hasonlít, komor tollruhája olyan nyomasztó, mint egy múlt századbeli gyászruha; teste nagy részét sötét tollak borítják, a torkán mintha színjátzó selyem nyakkendőt hordana. Az összhatást hamuszürke szárnyak enyhítik kissé. Sötét szeme nedvesen csillog, és magas, domború homloka olyan szellemi képességeket sejtet, amelyeknek nincs birtokában.

Trumpy -- valamely, csak általa ismert okból -- szilárdan meg van róla győződve, hogy első és legfontosabb kötelessége minden reggel berepülni az ember hálósobájába, és tájékoztatót adni, mi történt az állatkertben az éj folyamán. Indítékai nem teljesen önzetlenek, mert azt is elvárja, hogy megvakarjuk a fejét. Ha túl mélyen alszunk, vagy túl lusták vagyunk ahhoz, hogy üdvözlő kiáltásaira kiugorjunk az ágyból, az ablakpárkányról a fésülködőasztalra szökken, azt gazdagon felékesíti a maga módján, s a teljesítménye feletti elégedettségében erőteljesen rázogatóva farkát, az ágyra ugrik, ahol fel-alá sétálgat, recsegve, mint egy megkerült cselló, míg csak nem biztosítjuk, hogy teljes figyelmünk az övé. Mielőtt újabb érdekes emlékeket helyezne el a bútorokra vagy a szőnyegre, az ember kénytelen kimászni az ágyból, becserkészni és elkapni öklémét (fölköttebb nehéz feladat, hiszen a madár igencsak mozgékony, mi meg borzasztó álmosak vagyunk!), kilöki az ablakpárkányra és becsukja az ablakot, nehogy újra betörhessen. Miután Trumpy ekként felébresztett, álmosan töprengünk, vajon érdemes-e még visszafeküdni az ágyba, vagy inkább keljünk-e fel. Az ablak alatt most öt-hat éles sikolyból álló segélykiáltás-sorozat hangzik, feltehetőleg egy rossz szoprán visít, mintha épp a torkát metszenék el. Ha lenézünk az udvarra, a bársony zöld gyepen, a levendulasövény mellett ünnepélyes pávatyúkcsapatot láthatunk, ahogy a harmatos fűvön keresgélnek, míg körülöttük a pávakakas ragyogó farktollait magasra tartja: olyan, mint fantasztikus, rezgő szökőkút a napsugárban. Egyszer csak becsukja legyezőjét, hátraveti a fejét, és elnyomja a reggel hangjait idegtépő rikoltásaival. Nyolckor megérkezik a személyzet, halljuk, ahogy kiáltozva köszöntik egymást a vödörsörömpölés, söprűsuhogás közepette, ezzel aztán végképp befulladás a madárdal. Az ember belebújik valami ruhába, és kilép a friss, hűvös reggelbe, hogy megnézzé, minden rendben van-e az állatkertben.

A hosszú, emeletes gránitépületben -- valaha hatalmas prészáz volt, almabort készítettek benne -- most, hogy a majmoknak és más emlősöknek alakítottuk át, nyüzsg az élet. A gorillákat épp most engedték ki, hogy feltakarítsák a ketrecüket, és az iskolából szabadult gyerekek túltengő életkedvével vágtatnak föl-alá a teremben, nagy igyekezettel próbálják letépni a táblákat, elrángatni a villanyfűtőtesteket talapzatukról vagy szétörni a neonlámpatesteket. Stefan" söprűvel a kezében felügyel a majmokra, éber szemmel figyel, hogy még több kárt ne tegyenek, mint ami feltétlenül szükséges. A gorillák ketrecében a gömbölyű és mindig mosolygó Mike és a Wellington-orrú és árpacukorszín hajú Jeremy serénykedik, felsöprik a gorillák ittlakásának előző napi velejáróit, és mint a hópelyheket, szórják ki a padlóra a friss, fehér fűrészpórt.

-- Minden rendben van -- nyugtatnak meg --, senkin sem észlelhetők az éj folyamán kifejlődött betegség tünetei.

Az új nap kezdetét izgatott várakozással üdvözlő állatok nyüzsgnek ketreceikben, „Jó reggelt!” kiáltásokkal köszöntének. A manóképű, sátni fekete, Etám nevű celebeszi majom a drótba kapaszkodik, vicsorgással üdvözlő, és éles, kuncogó hangokat hallat. A gyapjas szőrű, narancsszín szemű monguz makimajmok ágról ágra pattannak, kutyaként csóválják hosszú, vastag farkukat, és hangos, meglepően disznószerű röffenésekkel hívogatják egymást. Lejjebb, hátsó lábain ülve, fogodzófarkát egy ág köré csavarva és lakóhelyét olyan arccal vizsgálva, mint aki épp most kapott díszpolgárságot, Binty látható, a binturong; holmi rosszul sikerült kandalló előtti szőnyegre emlékeztet, amelynek egyik végéhez furcsa keleti fejlet illesztettek, hosszú, bojtos fülekkel és kerek, düledt, kifejezéstelen szemmel. A következő ketrec üresnek rémlik, de ha az ember végighúzza ujját a dróton, egész csapat apró, fehér selyemmajom tódul elő szalmaágyából, csicseregve és trillázva, mint egy raj kanári. A legnagyobb közöttük Bajusz, az

oroszlánmajmocska, hosszú, hófehér, lógó, harcsabajsza fenségesen lengedezik, ahogy hatalmasra tátott szájjal, nyelvét szaporán föl-alá rezegetve üdvözl bennünket.

Fent, az emeleten a papagájok és törpepapagájok köszöntének hatalmas hangzavarral: harsány sipítások, olajozatlan sarokvasra emlékeztető nyekergés, rikkantások, kezdve Suku, a szürke papagáj „pompás madár vagyok”-féle dicsekvésétől az egyénibb „csípd meg, te buta” kiáltásig, amit Blanco, az amazoni tekuma rikácsol. Odébb a gyönyörű arany prémjükön csokoládészínű foltokkal díszített petymegek illannak higanyként ketrecük ágain. Olyan hosszúak, hajlékonyak és érzékenyek, hogy inkább kígyóknak látszanak, mint emlősöknek. A szomszédban, két mellső mancsát illedelmesen összekulcsolva, Queenie, a fán élő párducmacska bámul rád nagy, borostyánszínű szemmel, gyengén rezegetve farka hegyét. Egész csapat gyors lábú, vidám tekintetű, kíváncsi képű monguz topogja körül szorgalmasan ketrecét, hogy étvágyat csináljon magának a reggelihez. A sörtés armadillo egykedvűen fekszik a hátán, mancsai és orrcimpái mozognak, rózsaszín, ráncos hasa hullámzik, ahogy hatalmas tál ételekről szó édes álmokat. Rápillantva eszünkbe jut, hogy megint itt lenne az ideje fogyókúrára fogni, különben járni se tud majd, és az ember fogadást köt önmagával, hány látogató figyelmezteti majd a nap folyamán, hogy az armadillo a hátán fekszik, és nyilvánvalóan haldoklik; eddig a csúcs tizenöt látogató volt egyetlen nap alatt.

Kívül vödörcsörömpölés, füttyörészés jelzi a lefegyverző mosolyú Shep érkezését. Végigmegyünk vele a széles kocsifelhajtón a hosszú, tizenkét láb -- kb. három méter és hatvan centiméter- magas gránitfal mellett; szinte lángol most a virágzó sziklanövényektől, és leballagunk a mélyen fekvő tóhoz. A hattyúk és kacsák sietve úsznak fogadására, amint eledeles vödört kiborítja a víz szélén. Sheptől értesülünk, hogy madár gondozottai közül egyik sem betegedett meg, pusztult el vagy rakott tojásokat, így nyugodtan folytatjuk körútunkat.

A madárház szinte szétrobban a madárdaltól és a nyüzsgéstől. Madarak -- minden nagyságban és színben -- hemzsegnek, esznek, csapkodnak a szárnyukkal, és énekelnek, úgyhogy az egész hely vidám színekkel tarkálló piachoz vagy vásártérhez hasonlít. Itt a tukánmadár pillant rám bölcs szemmel, hatalmas csőrével kerepelve olyan hangot ad, mint a futball-labda csattogása; amott a fekete arcú afrikai papagáj kacsázik vízestáljához, fontoskodva, mint aki épp most érkezett egy dalnokversenyről, és olyan erővel kezd mosakodni, hogy a ketrec összes lakója részeseül mosdóvíze áldásaiból. Egy kicsi, törekeny gyémántgalambpár valami mcnüettféléit táncol, körbeforogva, hajladozva, helycserékkel; lágy, zengő hangjukon meghatározhatatlan kedveskedéseket kiáltoznak egymásnak.

Lassan keresztülsétálunk a madárházon, a tulsó végén lévő nagy ketrechez, ahol most a turákó madarak élnek. A hímet, Peetyt magam neveltem annak idején Nyugat-Afrikában. Lenéz rám valamelyik felső ülórúdról, aztán ha hívom, kecses lendülettel leröppen a legközelebbi pálcára, és mohón csipkedni kezdi ujjaimat. Aztán hátraveti fejét, torka dagadozni kezd, és felharsan hangos, rekedt kiáltása: „karú. . . karú. . . kaó. . . kaó. . . kaó...” A turákó valóban egyike a legszebb madaraknak. Peety farka és szárnya acélkék színben játszik, a begye, feje és nyaka mélyzöld, a tollazata olyan finom és ragyogó, hogy üvegyapotnak tetszik. Ha repül, a szárnya belső fele látszik, és csodálatos bíborpiros színt villant fel. Ez a vörös a tollak közt lévő anyagtól van, amit turacinnak hívnak, és ki lehet mosni a tollakból. Ha az ember a turákó egy szárnytollát beleteszi egy pohár tiszta vízbe, hamarosan látni fogja, hogy a víz rózsaszínű árnyalattal festődik, mintha néhány kristálynyi hipermangánt oldottunk volna fel benne. Kötelességtudóan végighallgatjuk Peety és felesége duettjét, majd kijövünk a madárházból.

Kicszelezzük a csimpánzok túlradó üdvözlését, akik hogy bizonyítsák, mennyire szívükön viselik jólétünket, gyümölcsdarabokat vagy más, kevésbé kívánatos dolgokat hajigálnak felénk tévedhetetlen pontossággal a ketrecük drótján keresztül, és a hullóházhoz megyünk. Itt a kellemes, 33 Celsius-fokos hőmérsékletben a hullók szenderegnek. Kígyók bámulnak az emberre szenvtelenül, szemháj nélküli szemmel, békák nyeldesnek nagyokat, mintha épp egy feltörő zokogási rohamot akarnának elfojtani, gyíkok hevernek sziklákon és fatörzseken elterülve, elragadóan lusták és magabiztosak. Abban a ketrecben, ahol a Kamerunban fogott Fernand-szkinkek laknak, belenyúlhatunk a ketrec fenekén lévő nedves, meleg agyagba, és kihúzhatjuk őket föld alatti üregeikből, méltatlankodó ficánkolásuk és harapdálásuk közepette. Nemrégiben vetették le bőrüket, most olyanok, mintha frissen fényezték volna őket. Megcsodálom vörös-sárga-fehér mintázatukat a fényes fekete alapon, aztán hagyom, hogy kicsusszanjanak ujjaim közül, és figyelem, ahogy talajgyaluként ássák bele magukat a földbe.

A hosszú, vékonydongájú John Hartley bukkan fel, két nagy tálca aprított gyümölcsöt és zöltséget hoz az óriásteknőcöknek. Előző este jól ettek mind -- közli. Az óriáskígyók mindegyike két tengerimalacot kapott, a nagy, recézett mintájú pítón hatalmas nyulat nyelt el, puffadt hasú, letargikus heverése bizonyítja jóllakottságát. A tüskés békagyíkok -- bizarr kerámia figurákhoz hasonlítanak, jobban, mint valaha -- kicsirkékkel tömték meg magukat; a kisebb kígyók, térfogatukból ítélve, szorgalmasan emésztk a fehér patkányokat vagy egereket.

A ház mögött a majomállomány néhány további tagja tartózkodik, épp most engedték ki őket kinti ketreceikbe. Frisky, a mandrill -- zömök és olyan tarka, mint a naplemente egy színes filmen -- mormogva és csámcsogva nagy nyaláb gyümölcsöt és zöltséget markol fel magának, kicsit odébb Tarquin, a fehér szemhájú és cseresznyeszín bőbitás mangabé szürke prémjében, mahagóniszínű sapkájában gondos figyelemmel böngészi át felesége bundáját, aki halotti mozdulatlanságban hever ketrece földjén. A bundában időnként ízes sódarabokat talál, azt gyorsan bedugja a szájába. Eszembe jut a kisfiú, aki ezt a műveletet lenyűgözve szemlélte, aztán kiabálni kezdett:

-- Hű, mami, gyere, nézd, hogy eszi az egyik majom a másikat!

A tapírok kifutójában a testes, római arcélú Claudius és Claudette jóindulatúan játszanak Willie-vel, a fekete-fehér macskával, aki a közelben lévő madárházakat őrzi a patkányok ellen. Willie a hátán fekszik, és gyengéden paskolja a tapírok szimatoló, gumyszerű orrát, amint szuszogva döfködik. Mikor megunja a játékot, felkel és továbbindul, de az egyik tapír előrenyúl, és Willie farkát óvatosan a szájába véve visszahúzza, hogy folytassák ezt a mulatságot, amelybe ők, úgy látszik, sohasem fáradnak bele. A bekerített kertrészben a vajsínű, haragos tekintetű oroszlánok hevernek a napon; a gepárdok lustán kúsznak a boglárkák közt, olyan tökéletesen simulnak be a virágok közé, hogy csaknem láthatatlanná válnak.

Tízkor kinyílnak a kapuk, és az első kocsirakomány látogató megérkezik. Ahogy beáradnak a terepre, mindenkinek résen kell lennie, de nem arra kell vigyázni -- mint vélnék --, hogy az állatok ne bántsák az embereket, hanem épp arról kell gondoskodnunk, hogy az emberek ne tegyenek kárt az állatokban. Ha egy állat véletlenül alszik, kövekkel akarják megdobálni, vagy bottal piszkálják, hogy felkeltsék. Rajtakaptunk látogatókat, akik égő cigarettát vagy zsilettpengét igyekeztek adni a csimpánzoknak; volt, aki rúzst dugott be a majmoknak, amire azok persze azt gondolták, hogy valami egzotikus gyümölcs, és felfalták, heveny kólikát szerezve. Egy rokonszenves egyén (akit sajnos nem tudtunk nyakon csípni) aszpirinnal teli hosszú celofán

zacskót lökött be a csincsilla ketrecébe. Homályos okokból az egyik csincsilla úgy döntött, hogy ez az a falat, amire egész életében várt, és megette a gyógyszer túlnyomó részét, mielőtt mi még a helyszínre értünk : másnapra elpusztult. Hogy egyes emberi lények milyen civilizálatlanul tudnak viselkedni egy állatkertben, azt látni kell ahhoz, hogy el lehessen hinni!

Most aztán következhet az ötvenfajta tennivaló közül bármelyik. Az ember talán a műhelybe megy, ahol az érdes arcú, vidám szemű Les valami javításon vagy egyében dolgozik. Les egyike azoknak az embereknek, akiket Isten ajándékként adott egy állatkert számára, mert nincs az a munka, amivel meg ne tudna birkózni, és a találékonysága kimeríthetetlen. Olyan, mint valamilyen egy személyben megtestesült építkezési vállalat, mert mindenhez ért, a hegesztéstől a csapolásig, a betonkeveréstől a villanszerelésig. Az ember megbeszéli vele a tervezett új ketrecsort, megtárgyalja a nagyságukat, méretüket, és hogy csapóajtókat csináljon-e rájuk, vagy alkalmasabbak lennének inkább a tolóajtók.

Amikor ezt a tárgyat kimerítettük, eszembe jut, hogy injekciót kell adnom az egyik óriásteknősnek. Elindulok, hogy ezt megtegyem, s egy izgatott felföldi kirándulócsoporthoz megyek el, akik a mandrill ketrece körül állnak, Friskyt bámulva; peckesen sétálgat fel-alá, maga elé rőfögve, és hol barbáran gyönyörű, élénk arcát fordítja felénk, hol sokszínű hátsó részét.

-- Nicsak -- mondja egy asszony csodálkozva --, nem tudni, melyik az eleje, melyik a hátulja!

Eljön a löncs ideje, és eddig még minden simán zajlott le. Amikor asztalhoz ülök, arra gondolok, a délután folyamán nem üt-e be még valami mennykő. Nem önti-e el a víz a női toalettet, vagy ami még rosszabb, nem kezd-e esni, hogy visszatartson mindenkit, aki el akart jönni megnézni az állatkertet? A löncsnek vége, és én megkönnyebbülve látom, hogy az ég még mindig ragyogó kék. Úgy döntök, hogy lemegyek megnézni a pingvinek tavát, mert bizonyos átalakítási elképzelések forognak a fejemben.

Észrevétlen kisurranok a házból, de mégsem eléggé észrevétlen, mert feleségem is, titkárnőm is elkap gyors egymásutánban, és figyelmeztet, hogy már egy hete késem két ismertetés és egy cikk leadásával, és hogy az ügynököm vérebként csahol a kéziratért, amit másfél éve ígérgetek neki. Megnyugtatom őket -- rossz lelkiismerettel --, hogy rövidesen visszajövök, és máris száguldók a pingvinekhez.

Útközben Stefannal találkozom, aki magában vigyorog, és mikor megkérdezem, min mulat olyan jól, elmondja, hogy épp az egyik oroszlancketrecet takarította, amikor hátranézve meglepetve látta, hogy egy látogató illemhelyként használja a helyiséget.

„Mit csinál?” -- szól rá Stefan.

„Nos, hát nem ez a férfivécé?” -- kérdezte ingerülten az illető úr.

„Nem, ez az oroszlancketrec” -- felelte Stefan.

-- Soha sebesebben nem távoztak még nyilvános illemhelyről ! -- nyugtázza elégedetten.

Miután bonyolult, de nagyon szép tervet gondoltam ki a pingvintó átalakítására, ugyanolyan körülményes és gyönyörű tervet kellett kiagyalnom, hogy az elgondolást elfogadtassam Cathával, a gazdasági titkárnővel, aki igencsak szorosán tartja markában az állatkert pénzes zacskójának zsinagét; legalább annyi találékonyság kell ahhoz, hogy az ember pénzt énekeljen ki belőle, mint

amennyivel egy skót erszényéből lehet kicsalogatni egy rongyos garast.. Bemegyek az irodába, remélve, hogy napsugaras, merész hangulatban találok, ehelyett azonban haragosan görnyed egy óriás halomnyi főkönyv fölé. Mielőtt hozzákezdenék, hogy kifejtsem a pingvintó körüli elképzeléseim nagyszerűségeit, rám szegezi szúrós zöld szemét, és mézbe mártott borotvapengére emlékeztető hangon közli, hogy a legutóbbi briliáns ötletem kb. kétszer annyiba került, mint amennyire becsültem. Kifejezem efölötti megdöbbenésem, és gyanakodva nézek a főkönyvre, kimondatlanul is éreztetve, hogy talán rossz az összeadás. Készséggel újra összeadja a szemem előtt, így aztán nincs vita. Úgy érzem, talán nem ez a legalkalmasabb pillanat, hogy előhozakodjak a pingvintó dolgával, sietősen kihátrálok az irodából, és visszamegyek az állatkertbe.

Kellemes tíz percet töltök azzal, hogy a ketrecük drótján keresztül udvarlok a gyapjas makiknak, amikor a titkárnóm a legidegesítőbb módon hirtelen megjelenik mellettem, és mielőtt még megfelelő kifogást tudnék kitalálni, újra emlékeztet az ismertetésekre, a cikkekre és a könyvre, majd könyörtelenül visszavonszol az irodába.

Ahogy ott ülök, s az agyamat facsárom, és megpróbálom kiötleni, hogy valami tapintatosat mondjak egy különlegesen felháborító könyvről, amelyet ismertetésre küldtek, sorra jön be mindenki, hogy kizökkentsen a munkámból. Catha érkezik a legutóbbi gyűlés jegyzőkönyvével; közvetlenül utána Les, aki tudni szeretné, milyen dróthálót tegyünk az új ketrecre. Őt követi John azzal a kérdéssel, megérkeztek-e a lisztkukacok, mert kifogyóban van a készlet; aztán Jeremy jelenik meg a hírrel, hogy a dingónak épp most született tizenegy kölyke. Szeretném látni, ki az, aki jó ismertetést képes írni akkor, amikor a gondolatai azzal a megoldhatatlan kérdéssel vannak elfoglalva, mit csináljon tizenegy dingókutya kölyökkel.

Végül mégis sikerül befejezni az ismertetést és újra visszazökní az állatkertbe. Kezd már esteledni, a látogatók tömege gyérül, a főúton sodródni a kocsiparkoló felé, hogy a helyi járatra vagy távolsági autóbuszokra várjanak. A nap ferde sugarai beragyogják a koronás galambok kalitkáját: óriási, kobaltkék madarak, bíbor szemmel, és reszketeg tollbóbitájuk olyan finom tollakból áll, mint a fodorkafű. A lemenő nap melegében egymással ingerkednek, magasra emelgetik a hátuk fölött gesztenyebarna szárnyukat, mint a sírkőangyalok, egymás előtt hajlongnak és pörögnek, majd furcsa, mély hangon hurrognak. A csimpánzok már kezdik ingerült visongásukat, mert közeledik az esti tejecske ideje, de amint elmegyünk mellettük, megszakítják hisztérikus duettjüket, hogy üdvözlétet rikkantsanak felém.

A kisemlősök házában éledni kezdenek az éjjeli állatok, azok a lények, amelyek az egész nap folyamán csak gyengén horkoló szőrösömönak látszottak; az óriási, állandóan rémült szemüket meresztgető pápaszemes makik kimásznak szalmaágyukból, hogy ugrálni kezdjenek ketrecükben, olyan hangtalanul, mint a bogáncspihe, meg-megállva néha tálkájuk mellett, hogy egy maroknyi ficáncoló lisztkukacot a szájukba tömjenek; a miniatűr játékmackóhoz hasonló amerikai farkasodrók a ketrecükben felállított fa ágain mászkálnak, bűnös, titkolódzó arckifejezéssel, mint olyan betörők, akik nyitva hagyott emeleti ablakokon, szellőzőkön jutnak be a lakásba; a sörtés armadillo -- megkönnyebbülve láthatod -- felrázta magát kábulatából, és most a talpán támolyog, piszmogva hajladozik ide-oda, mint egy felhúzható játékszer.

Lent elégedett morgás, a gorillák épp most kapják meg tejüket. Nandy a magáét a hasán fekve szokta elfogyasztani, kényeskedve szopogatja ki rozsdamentes acéltányérből. N'Pongo nem szereti ezeket a nőies ostobaságokat; egyenest az üvegből issza a magáét, vigyázva tartja nagy,

fekete kezében. A rúdon üldögélve szereti italát meginni, elmélyült figyelemmel bámulva az üveg fenekét. Jereinynek résen kell lennie, mert amikor N'Pongo az utolsó cseppt is kiszívta, egyszerűen elengedi az üveget, és leejti, hogy az ezer darabra törik a betonpadlón. Körös-körül a majmok élvezettel habzsolják esti kenyér- és tejadagjukat, fojtott kiáltásokkal fejezik ki elragadtatásukat, ahogy teletömködik szájukat, és a tej csurog lefelé az állukon.

Amikor a főkapu felé sétálunk, a pártásdarvak hangos, csengő kiáltásait halljuk. Magas, elegáns, szürke madarak.

Kecses udvarló táncukat járják a kék és mályvaszín orgonák háttére előtt. Az egyik felkap egy kis ágat vagy egy fücsomót, aztán magasra tartott szárnyal forog és ugrál vele, a levegőbe dobálva és hosszú, karcsú lábával taposva rajta, míg a másik figyel és hajlong, mintha tetszését fejezné ki. A baglyok is éledni kezdenek. Woody, a Woodford-bagoly feddön csattantja felém csőrét, ahogy bekukkantok kalitkájába, és leereszti óriás szeme fölé kék szemhéját. A fehér arcú gógóbaglyok -- amelyek az egész napot azzal töltötték, hogy szürke, korhadó fatörzseknek igyekeztek látszani --, most kinyitják tág, aranyszínű szemüket, és méltatlankodva merednek rám.

Árnyékok kúsznak a virágágyások és a sziklakert fölé. A pávakakas kimerültén, mint a színész a hosszú játék után, lassan vonul a fallal körülvett kert felé, fénylő farkát uszályként vonszolja; üres tekintetű háremét vezeti alvóhelyük felé. Az udvar felé nyíló gránit boltív tetején, a kőkeresztben állandó vörösbegyünk üldögél. A fa részében van a fészke, félig elrejtve a kék sziklavirágok zuhataga alatt. Amíg felesége négy darab tojását melengeti, ő torkaszakadtából dalol a kereszt legtetetéről, mámorosan bámulva a nyugati eget, ahova arany, zöld és kék színekből szöttek naplementét az utolsó sugarak.

Ahogy fakul a fény, a vörösbegy végül abbahagyja énekét, és elröppen, hogy elhelyezkedjék a mimózafa ágai között. Az egész napi zaj elült, és most rövid időre csend uralkodik, mielőtt elkezdődnének az éjjeli kiáltások. Mindig a baglyok kezdik meg a zajongást, a csőrök csattognak, a fehér arcú gógóbaglyok olyan hangokat hallatnak, mintha vásznat hasogatnának, hosszú, meglepett, reszkető huhogás jön a Woodfordbaglyok felől és harsány, gúnyos sivítás a kanadai fülesbagoly ketrecéből. Ahogy rákezdik a baglyok, rendszerint csatlakozik hozzájuk az Andok vidéki róka; elveszetten ül ketrece közepén, hátraveti a fejét, és élesen csahol a csillagokra. Ez felzaklatja a szomszédos ketrecben a dingókat; egy sorozat lágy, dallamos üvöltést hallatnak, olyan hátborzongató és gyászos hangon, hogy az ember legszívesebben könnyekre fakadna. Hogy el ne maradjanak, az oroszlánok is dalba kezdenek -- mély, recsegő torokhangú bőgésben törnek ki, amely elégedett gurgulázásba csap át. Kellemetlenül hangzik, olyan, mintha épp most találtak volna maguknak rést a dróthálóban.

A hullóházban az egész nap olyan letargikusan heverő kígyók most körbesiklanak kalitkájukban, élénk szemmel, éberén, a nyelvük repdes, amint minden zugot és hasadékot végigtapogatnak élelemért. Az óriási aranyszemű gekkók fejjel lefelé lógnak ketrecük mennyezetéről, vagy végtelen óvatossággal cserkésznek be egy-egy tányér nyüzsgő lisztkekacot. A kicsi, sárga-fekete corroboree békák (csíkosak, akár a savanyúcukorka, és akkorák, mint egy-egy cigarettavég) szakaszosan gyűjtanak rá; vékony, éles brekegésüknek valami fémes csengése is van, mintha valaki apró kalapáccsal követ ütögetne. Aztán hallgatásba burkolóznak, és gyászos arccal bámulják ketrecükben a gyümölcslegyek állandóan körberöpködő seregét, amely étrendjük egyik fogását képezi.

Kint az oroszlánok, a dingók és a róka most csendben vannak, de a baglyok továbbra is hallatják kérdő kiáltásaikat. Hirtelen hisztérikus visítások kórusa harsán fel a csimpánzok hálószobájából, ilyenkor tudjuk, azon veszekednek, kié legyen a szalma.

Az emlősök házában már alusznak a gorillák, fejüket karjukra fektetve, egymás mellett hevernek polcukon. Zseblámpám fényére felpislognak, és méltatlankodó, halk morgással tiltakoznak a zavarás ellen. A szomszédban az orangutánok szenvedélyesen összeölelkezve olyan hangosan horkolnak, hogy szinte rezeg tőle a padló. Minden ketrecből alvó majmok mély, nyugodt lélegzése hallatszik, és az egyetlen zaj, ami ettől elüt, a kilencörvű armadill mancsainak állandó csoszogása, aki tartós álmatlanságban szenved, és ide-oda topog ketrecében, újra és újra megveti az ágyát, gondosan begyűjtve minden szalmaszálat az egyik sarokba, lesimítva ráfekszik, hogy kipróbálja, elég kényelmes-e, majd hirtelen úgy dönt, ez a sarok nem alkalmas hálószoba céljaira, áthordja a fekhelyét a ketrec ellenkező végébe, és újrakezdi előlről.

Fent a repülőmókusok tág, nedves szemmel bámulnak rám, kövéren kucorognak hátsófelükön, és finom kis kezükkel tömködi szájukba az enivalót. A papagájok zöme alszik, de Suku, a szürke afrikai papagáj gyógyíthatatlanul kíváncsi, és amint elmegyek mellette, sohasem mulasztja el, hogy kihúzza a fejét szárnya alól, és megnézzé, mit csinálok. Amikor kifelé indulok, megrázza a tollait -- suhogó, selymes zaj --, aztán mély, kicsit rekedt hangon, forró szeretettel így szól önmagához:

-- Jó éjt, Suku.

Az ágyban fekszem, az ablakon át figyelem, amint a hold kibontakozik a fák sziluettje közül, s hallom, hogy a dingók újrakezdi panaszos, fuvolához hasonló kórusukat, aztán az oroszlánok böffennek egyet-egyet. Hamarosan hajnalodik, a madárkórus veszi át a terepet, és a reggeli hűvös levegő csak úgy cseng majd a daltól.

MÁSODIK FEJEZET

Tarajos süllő a községben

Tisztelt Durrell Úr,

szeretnék részt venni valamelyik expedíciójában. Megírom, mire vagyok alkalmas, és mik a hibáim:

Harminchat éves vagyok, nőtlen, egészséges, rendes fickó, értek a gyerekekhez és az állatokhoz, a kigyók kivételével; ragaszkodó, megbízható, derék fakó; lélekben fiatal. Hobbim a fuvola, a fényképezés és a regényírás. Az idegeim nem túl jók: barátságtalan leszek, ha valaki a hazámat vagy a vallásomat sértegeti (katolikus vagyok). Abban az esetben, ha elkísérném, fedezném saját költségeimet -- ha azonban ön sznob, és nem gondolja komolyan, amit írt, sajnálom, de nem is óhajtom megismerni.

Remélve, hogy mielőbb hírt ad. . .

Nagy megkönnyebbülésemre hamarosan rájöttem, hogy Jersey szigete, úgy látszik, a szívébe fogadott bennünket. Mérhetetlen az a szívéllyesség, amit ötévi ittlétünk alatt mind a hivatalos körök, mind a sziget lakói irántunk tanúsítottak. Végül is ha az ember egy nyolcszor tizenkét mérföldes szigeten lakik, megbocsátható, ha aggályai támadnak, amikor valaki ott állatkertet akar létesíteni, és egy csomó nyilvánvalóan veszedelmes állatot szándékozik odahozni. Élénken felrémlik előtte, amint egy megszökött tigris lesből vadászik törzskönyvezett Jersey-teheneire, vagy nagy csapat óriási vadzarvast képzel maga elé, amint vidáman legelésznek nárciszmezőin; gigászi sasokra, keselyűkre gondol, amint lecsapnak védtelen csirkéire. Nem kétlem, hogy sokan tartottak ettől, elsősorban a kastélyhoz legközelebb lakó szomszédaink, mindazonáltal szívesen fogadtak, s nyugtalanságuknak a legcsekélyebb jelét sem adták.

Megdöbentő, hogy öt-hatszáz állatból álló állatkertben hányfajta és milyen mennyiségű élelem fogy! Ha az ember egészségesen és elégedetten akarja őket tartani, ezzel az eggyel nem szabad fukarkodni, és az enivalónak mindenekelőtt nemcsak bőségesnek kell lennie, hanem jónak is. A tisztaság és a megfelelő élelem nagyban hozzájárul, hogy csökkenjenek a betegségek. Egy jól táplált és tiszta környezetben tartott állatnak véleményem szerint nyolcvan százalékkal több esélye van rá, hogy nem kap meg egy betegséget, vagy ha megkapja, ki is gyógyul belőle. Sajnos, nagyon sok ember (beleértve, attól tartok, némely állatkert-igazgatót is) még mindig abban a sajátos tévhitben él, hogy bármi, ami ehető, de emberi fogyasztásra alkalmatlan, eszményi táplálék az állatok számára. Ha tekintetbe vesszük, hogy vad állapotában a legtöbb állat -- hacsak nem dögevő -- mindig a legfrissebb ételmezt eszi, friss gyümölcsöt és frissen leolt állat húsát, aligha lehet csodálkozni, ha megbetegszenek és elpusztulnak, amikor olyasmin tartja őket az ember, ami „emberi fogyasztásra alkalmatlan”. Természetesen minden állatkertben felhasználhatunk egy csomó ilyen ételmiszert is, de ennek a legtöbb esetben egyáltalán semmi baja sincsen. Például egy zöldségkereskedő kinyit egy láda banánt, és látja, hogy sok gyümölcs héján fekete foltok vagy pöttyök vannak. Semmi baja nincs a gyümölcsnek, de a vevők sárga banánt keresnek, és nem akarják megvásárolni a foltosakat. Ha az állatkert nem veszi meg, a

gyümölcs kárba vész. Sokszor a kereskedőnek olyan gyümölcse vagy zöldsége van raktáron, ami már az érettség olyan fokát érte el, hogy ha még huszonnégy óráig az üzletben marad, az egész mennyiséget ki kell dobni. Ilyen esetben eladja az állatkertnek, ahol még gyorsan felhasználhatják.

Nemrégiben egy zöldséges telefonált, érdeklődött, nem akarunk-e őszibarackot venni. Megmagyarázta, hogy elromlott a mélyhűtője, és van benne egy szállítmány dél-afrikai őszibarack, amely már barnulni kezd a magja körül. Semmi baja sincs, nyugtatott meg bennünket, de eladhatatlan. Azt válaszoltuk, hogy örömmel fogadjuk; gondoltuk, hogy egykét láda őszibarack pompás lakoma lesz néhány állatnak. Néhány óra múlva óriási teherautó gördült be az udvarba, toronymagasra rakott ládákkal. Harminc-negyven is lehetett, és szédületes összeget veszíthetett rajtuk a zöldséges. Talán életem legnagyobb, legzamatosabbra érett őszibarackjai voltak; egész ládát borítottunk ki a ketrecekben, és az állatoknak nagyszerű ünnepnapjuk volt. Félórán belül az összes majom csöpögött az őszibaracklétől, és degesz hasával alig bírt moccanni; a személyzet számos tagja is lopva őszibaracklevet törölgetett az állárról. Ahogy mondtam, az őszibarackoknak semmi bajuk nem volt, csak eladhatatlanok voltak. De előfordulhatott volna, hogy másvalaki, teljesen jóhiszeműen, egész teherautó-rakomány rothadt, megpenészedett gyümölcsöt küld nekünk, és megsértődik és elképed, ha azon a címen utasítjuk vissza, hogy állati tápláléknak alkalmatlan. Egy állatkert legveszedelmesebb betegsége egy eléggé felderíthetetlen baj, enteritisnek nevezik, valami vékonybélgyulladás. Ez önmagában is megölheti az állatot, de ha csak enyhe lefolyású, akkor is legyengíti, és utat nyit a tüdőgyulladás vagy más halálos betegség előtt. A rossz gyümölcs minden egyébnél hamarabb okoz enteritist, ezért nagyon kell vigyázni az állatoknak adott gyümölcs minőségére.

Amint Jersey lakossága megtudta, milyen élelmiszer felel meg a követelményeinknek, egészen rendkívüli nagylelkűséggel támogattak bennünket. Itt van például a borjak kérdése. Jerseyben a legtöbb bikaborjat születésekor levágják, és amíg mi meg nem érkeztünk, egyszerűen elásták őket, mert túl fiatalok voltak ahhoz, hogy piacra kerüljenek. Véletlenül jöttünk erre rá, amikor egy farmer telefonált, és kicsit kétkedve megkérdezte, tudnánk-e használni egy borjútetemet. Mi azt feleltük, örülnénk neki, és amikor elhozta, megkérdezte, nem akarnánk-e többet is. Így jöttünk rá, hogy micsoda csodálatos forrása van itt a friss húsnak, olyan húsnak, ami az állatok részére természetesebb már nem is lehet, mert nemcsak hogy frissen vágják (sokszor még meleg, amikor hozzák), hanem benne van a szív, a máj és egyéb belső szerv is, ami annyira jó számukra.

A hír fokozatosan elterjedt a farmerek közt, és nemsokára -- az év egy bizonyos szakaszában -- néha tizenhat borját is kaptunk naponta, és a sziget egyik végétől a másikig jöttek a gazdák, hogy ajándékukat helyünkbe hozzák. Egyéb termelők, nehogy mások túl tegyenek rajtuk, paradicsomot és almát ajánlottak fel, egész teherautó-rakományt szállítottak, vagy hagyták, hogy magunk szedjük össze annyit, amennyit el bírunk vinni. Egyszer valaki telefonált, hogy van „néhány” napraforgója, már érettek a fejek: kell-e nekünk? Mint máskor is, most is igent mondtunk, erre megjelent egy kis nyitott teherautóval, gigászi napraforgófejekkel megrakodva; az egész úgy hatott, mint ókori diadalszeker. A fejek még nem voltak teljesen érettek, ami azt jelentette, hogy minden mag közepe puha volt és tejes; egyszerűen felvágtuk a korongokat, mintha mazsolás lepények lettek volna, és nagy szeleteket raktunk be olyan állatoknak, mint a mókusok, a monguzok, a madarak. Mind majd megőrült a zsenge magvakért, és teletömték magukat vele.

De ezek a köznapibb táplálékfajták. Egy állatkertben igen sok nagyon szokatlan táplálékot is fel tud az ember használni, és ezek beszerzésében megint csak a helyi lakosság segített. Volt egy

idősebb hölgy, aki hetenként egyszer vagy kétszer fel-felkarikázott az állatkertbe egy özönvíz előtti kerékpáron, és azzal töltötte a délutánt, hogy beszélgetett az állatokkal.

Ahányszor meglátott, beszorított egy sarokba és legalább félóra hosszat újságolta, kedvenc állatai milyen csínyeket eszeltek ki aznap. Amint kiderült, St. Helier-ben dolgozott a nyilvános illemhely gondozójaként. Egyszer azután találkoztunk, amikor épp makkot gyűjtöttem a mókusok számára. Elbűvölten nézte, ahogy a mókusok a hátsó lábukra ültek, s miközben megrágták, körbeforgatták a makkokat a mancsuk közt. Közölte velem, hogy több templomkertet ismer remek tölgyfákkal, és megígérte, hogy maga is hoz majd a hét végén makkot a mókusok számára. Vasárnap csakugyan megjelent avítt kerékpárján, hevesen taposva a pedált fölfelé az úton, a kormányra szerelt kosár színültig volt kövér makkokkal, hátul pedig, a bicikliről, másik nagy, dugig tömött táska is lógott, némileg bizonytalanul felkötözve. Ezentúl rendszeresen hozta makkszállítmányait minden hét végén, úgyhogy a mókusok végül valósággal unottan fogadták az árut, és kezdték elraktározni ágyukban.

Másik étrendi tétel, amiért mindig hálásak voltunk, amit általában „eleven élelemnek” neveztünk: fülbemászók, fatetvek, szöcskék, molyok és csigák voltak. Ebben is sokan jöttek segítségünkre, és fatetvekkel vagy más rovarokkal telt befőttesüvegekkel jelentek meg az állatkertben, vagy csigákkal tömött kekszesebdozokat hoztak, amelyektől természetesen szívesen szabadultak meg. A fülbemászókat, fatetveket és ilyesmiket a kisebb hullóknak, a kétéltűeknek és néhány madárnak adjuk. A csigákat a nagyobb gyíkok kapják; mohón roppantják össze, és rendszerint házastul-mindenestül felfalják őket.

A Nyugat-Afrikából és Dél-Amerikából magammal hozott állomány kiegészítésére természetesen számos más állatot kellett még beszerezniünk különféle forrásokból. Ezek közt kétségtelenül a legmulatságosabb Trumpy volt, a már korábban említett trombitás. Nemcsak az állatkert bohócának nevezte ki magát, hanem a beiktatói tisztet is magára vállalta. Amint valami új állat érkezik, Trumpy valamiképp bizonyosan megtudja, szökdécselve, magában kotkodácsolva megjelenik, hogy ideszoktassa a jövevényt. Huszonnégy óra hosszat szokott ilyenkor a ketrec mellett -- vagy ha megetheti, a ketrecben -- állni, amíg csak úgy nem véli, az újonnan jött már eléggé megszokta a helyét, és csak akkor ugrál vissza saját külön körzetébe, az emlősök házába. Trumpy szoktatási kísérletei néha kissé kockázatosak, szerintem azonban túl korlátolt ahhoz, hogy fölmérje a veszélyeket. Amikor Jüant és Juanitát, a fehér örvű dél-amerikai vaddisznókat először engedték ki ketrecükből, Trumpy ott termett, hogy megszoktassa őket. A disznók, úgy látszott, nem bánják, ezért Trumpy teljesítette huszonnégy órás feladatát, majd távozott. Később azonban, amikor Jüan és Juanita első malacai megszülettek, és először hozták ki őket a kifutóba, Trumpy vígan átröppent a kerítésen, hogy megszoktassa a kicsikéket is. Jüan és Juanita a maguk részéről ugyan nem bánták ezt, ám úgy képzelték, hogy Trumpy közeledései valami titkos veszéllyel fenyegetik a kismalacokat. Egyesült erővel támadtak Trumpyra (aki fél lábon álldogálva, jóindulatúan merengett az újszülöttek mellett), sörtéiket meresztették, agyaraikat csattogtatták, mint a kasztanyettát. Trumpy felriadt révületéből, és csak néhány gyors, cselező oldalazással és egy óriási ugrással menthette meg az irháját. Soha többet nem próbált meg behatolni a területükre.

Amikor gátat építettünk a kis patak medrében a vízenyős réten, és tavacskát töltöttünk fel a fekete nyakú és a coscoroba hattyúknak, amelyeket Dél-Amerikából hoztam, Trumpy megjelent, hogy ellenőrizze a munkálatokat, és amikor a hattyúkat végre elengedtük a vízen, minden kérésünk

ellenére ragaszkodott hozzá, hogy huszonnégy óráig ott álljon, bokáig vízben, és megszoktassa őket. Nem látszott, hogy a hattyúkra bármi hatása lett volna, de Trumpy élvezte a dolgot.

Remek szerzemény a szép fiatal hím mandrill, Frisky is. Kék-vörös hátsófertályával és kék-vörös orrával igencsak festői látványt nyújt. Ha az ember közel megy a ketrechez, rámered élénk, borostyánszínű szemével, miközben fel-felhúzza a szemöldökét, aztán torokhangú kis morranások közepette megfordul, és az ülepét mutatja felénk, a vállán keresztül hátralesve, vajon milyen hatást tesz ez a naplementeszínű hátsórész.

Frisky, mint családja minden tagja, különlegesen kíváncsi volt, és egy szép, tavaszi napon emiatt járt pórul. A majomketrecek tetejét akkor mázoltuk át szép gombaszínűre, és Frisky a legnagyobb érdeklődéssel figyelte a műveleteket. Nyilvánvalóan az volt az elképzelése, hogy a festékesbögében valami élvezetes dolog lehet -- amilyen például a tej --, amit érdemes lenne megvizsgálni. Nem volt azonban módja megtapasztalni, mert a mázoló (bosszantó és önző módon) szorosán maga mellett tartotta a festékesdobozt. A türelem azonban mindig rózsát terem, és néhány óra múlva elérkezett Frisky pillanata. Átdugta karját a dróton, megragadta a doboz szélét, és magához húzta. A következő pillanatban gombaszínű festékszuhag alatt prüszkölt, fulladozott és rá kellett döbbsennie, hogy gombaszínű mandrill lett belőle. Nem sokat tehattünk érdekében, mert egy majdnem felnőtt mandrillt nem lehet csak úgy egyszerűen kiszedni a ketrecéből és megfürdetni, mintha pudli lenne. A festék viszont olyan keményre száradt a bundáján, mint a páncél, és olyan szerencsétlenül festett szegény pára, hogy úgy határoztunk, átszesszük a szomszédos ketreche (ahol egy nőstény cercófmajom és két nőstény mandrill lakott), abban a reményben, hogy azok majd megtisztogatják. Amikor Friskyt beengedték közéjük, meghökkenve nézték, és időbe telt, míg némi bátorságot szedtek össze és megközelítették. Mikor végre a közelébe lopóztak, és rájöttek, mi van vele, lelkesen körülvették, és hozzáláttak, hogy kimosdassák és kicsinosítsák. A baj csak az volt, hogy a festék olyan keményre száradt a szőrén, hogy a hárem nősténynek nagy erőfeszítésre volt szüksége, és bár a második nap végére leszedték a festéket, Frisky bundája jó részét is kitepték vele.

Most ahelyett, hogy gombaszínű mandrillünk lenne, helyenként kopasz és eléggé szégyenkező mandrill van a birtokunkban.

Új jövevény az oroszán is, amely a patinás Leó nevet kapta. A híres dublini állatkerti oroszánok közül jött, és talán ötvenedik nemzedéke a már fogságban született oroszánoknak. Amikor megérkezett, csak akkora volt, mint egy kiskutya, ezért az emlősök házában helyeztük el egy ketrechen, de mivel elképesztő gyorsasággal növekedett, hamarosan elkerülhetlenné vált, hogy tágasabb lakóhelyet keressünk a számára. Épp akkor fejeztük be egy nagy ketrec építését a csimpánzok számára, és úgy határoztunk, ide szállásoljuk Leót addig, amíg hozzájutunk, hogy saját ketrecet építsünk neki. Leót tehát átraktuk ide, és ökelme nagyon elégedetten helyezkedett el itt. Örültem, amikor a sörénye nőni kezdett, és láttam, hogy szőke oroszán lesz belőle, mert tapasztalataim szerint a szőke oroszánoknak, ellentétben a sötét sörényűekkel, mindig kedves természetük van, bár enyhén ostobák. Leó viselkedése teljességgel igazolta ezt az elméletet. A ketrecébe játékszerűen egy nagy farönköt raktunk be, továbbá egy fekete gumivödrot, ebben azonban a vízadagját kapta. A vödör tökéletesen lenyűgözte! Amikor teleitta magát, rendszerint kiborította a maradék vizet, aztán két nagy mancsával paskolni szokta a vödrot, majd ide-oda gurította a ketrechen, hogy aztán rávesse magát, és karmaival megragadja. Egyszer épp a közelben voltam, amikor odajött egy hölgy, és megkérdezte, vajon cirkusból szereztük-e Leót. Kicsit csodálkozva feleltem, hogy nem, és megkérdeztem, miért gondolja.

-- Azért -- felelte --, mert olyan ügyes mutatványai vannak.

Akkor láttam, hogy valamilyen módon sikerült a gumivödröt a fejére helyezni, és most büszkén sétál körös-körül a ketrecében, kalapként viselve a vödröt.

Mikor Leó a második évébe lépett, érett megfontolás után úgy döntött, hogy az oroszán kötelességei közé tartozik a bögés. Nem volt azonban teljesen bizonyos benne, hogy ezt miképpen is kell csinálnia, ezért rendszerint ketrece valamelyik nyugalmas sarkába vonult vissza, és halkán gyakorolt, csak úgy önmagának, mert még gátlásokkal küszködött új tudománya miatt, és ha meglátta az embert, azonnal abbahagyta a dolgot, úgy tett, mintha neki semmi köze sem lenne az előbbi zajhoz. Amikor végre meggyőzte magát, hogy a hangja csengése megfelelő, és a légzési technikája tökéletes, megörvendezettett bennünket első hangversenyével. Szép, holdsütötte éjszaka volt, amikor rákezdte, és mindnyájan majd kibújtunk a bőrünkől örömkömben, hogy íme, Leó végre igazi oroszán. Az oroszánbögés pontosan úgy hangzik, mintha valaki fát fűrészelné egy óriási, kongó hordón. Az első horkantások és reszelések gyorsak, és elég sebesen következnek egymás után, az ember szinte látja, ahogy a fűrész belemar a fába; utána a morranások lelassulnak, nyújtottabbá válnak, aztán hirtelen megállnak, és a hallgatóság ösztönösen várja a levágott fadarab puffanását, amint a földre zuhan. Csak az volt a bibi, hogy Leó tökéletesen el volt ragadtatva tudományától, egyszerűen ki sem bírta várni a napnyugtát, hogy hangszálai áldásaiban részesítsen bennünket. Minden este korábban kezdte a bögést, és kitartóan végigüvöltötte az egész éjszakát, miközben minden ordítás után ötperces szünetet tartott elmélkedésre. Néha, amikor különösen jól hangjánál volt, szinte azt képzeltem, az ágyam végén ül, és onnan zengi szerenádját. Kezdtünk mindnyájan eléggé kimerülni. Rájöttünk, ha feltépjük a hálószobaablakot, és kiordítunk: „Leó, fogd be a szád!” ezzel félóra el tudjuk hallgattatni; de amikor ez a rövid idő lejárt, úgy ítélte, hogy nem komolyan gondoltuk, és újra előről kezdte. Nagyon fárasztó korszak volt ez minden érintett számára. Mostanra Leó végre megtanulta, hogy bizonyos mértéket tartson a bögésben, de még így is vannak éjszakák, főleg telihold idején, amikor az egyetlen megoldás, ha párnát szorít az ember a két fülére, és átkozza azt a napot, amikor elhatározta, hogy állatkertet akar.

Fennállásunk első évében kaptunk két dél-afrikai pingvint, Dillyt és Dallyt. Sürgősen hozzáteszem; nem mi neveztük el őket így, ezek a viszolyogtató nevek velük érkeztek, a ketrecükre voltak pingálva. Tavát építettünk számukra a főutat szegélyező nagy fák árnyékában, és úgy látszott, egészen jól érzik ott magukat. Trumpy természetesen eltöltött velük huszonnégy órát a ketrecükben, bár kicsit rosszkedvű lett, mert a tavat túl mélynek találta ahhoz, hogy Dillyt és Dallyt a vízbe kövesse. Miután megszoktatta őket, továbbra is nagy érdeklődéssel viseltetett a pingvinek iránt; minden reggel meglátogatta őket, ott álldogált a dróton kívül, furcsa, süvöltő kiáltást hallatva, Dilly és Daily pedig feltartott csőrrel bögtek az ég felé, mint két megörült szamar.

Nem tudom, mikor támadt hasadék a boldog barátságon, vagy mi történhetett közöttük, de egy reggel tanúi voltunk, hogy Trumpy berepül a pingvinek elkerített helyére, és a legdurvább módon ütlegelni kezdi Dillyt és Dallyt. Kitárt szárnyal, felborzolt tollakkal rontott nekik, csőrével vagdosva és karmolva őket. míg a két pingvin -- kétszer akkorák voltak, mint ő -- végül is a tóba nem menekült. Trumpy a tó szélére állt, és diadalmasan kotkodácsolt utánuk. Kikergettük Trumpyt az elkerített részből, és megdorgáltuk, mire hányavetin megrázta a tollait, és nemtörődöm arccal ellépdelt. Ettől fogva vigyázni kellett rá, mert kihasználta minden alkalmat, hogy átrepüljön a dróton, és megtámadja Dillyt és Dallyt, akik ha csak meglátták, hisztérikus

riadalommal vetették magukat a vízbe. Egyik reggel azonban betelt a pohár. Nagyon korán repülhetett be, mielőtt még bárki a közelben lehetett volna, eltökélve, hogy ma aztán jól elnászpángolja majd őket; a pingvinek azonban megunták ezeket a folytonos támadásokat, és nekimentek. Egyikük, úgy látszik, szerencsés csőrccsapással kibillentette az egyensúlyából, és belelökte a tóba, amelyből -- tollai teleivódtak vízzel -- nem bírta kimászni. Diadalnap volt a pingvinek számára, míg Trumpy tehetetlenül vergődött a vízben; körülötte köröztek, ádázul csapkodva feléje borotvaéles csőrükkel. Amikor megtaláltuk, még mindig a tóban évickélt, számos csőrvágástól bőségesen vérezve, és épp csak annyi ereje maradt, hogy a víz fölött tartsa a fejét. Gyorsan bevittük a házba, megszáritottuk, bekentük a sebeit, de nagyon beteg, kimerült madárnak látszott, és sötét mélabú szállta meg az állatkertet, mert mindenki azt gondolta, ebbe belepusztul. A következő nap se hozott változást, és úgy éreztem, hajszálon függ az élete. Amikor a harmadik nap reggel korai teámat iszogattam, megdöbbenésemre ismerős sivító rikkantást hallottam. Kiugrottam az ágyból, és kinéztem az ablakon. Az udvaron ott állt Trumpy a levendulasövény mellett, kissé viharvert, megviselt agámimadár, még sántikált némiképp, de a régi királyi fellépéssel igyekezett érzékeltetni, hogy ő itt a birtokos. Az ablakból üdvözöltem, mire vidáman rám kacsintott. Aztán felborzolta tépett tollazatát, hogy kedve szerint elrendezze újra, hosszú, recsegő hahotában tört ki, és büszkén elvonult külön körzetébe, az emlősök házába.

A másik új jövevény, aki így vagy úgy, némi zűrzavart okozott, Delilah volt, egy hatalmas nőstény afrikai tarajos sül; akkora ládában érkezett a repülőtérré, amely több orrszarvú tárolására is elég lett volna. Amikor azonban benéztünk a ládába, tüstént értettük, miért kellett így bedeszkázni! Hatalmas, sárga fogaival még ez alatt a rövid légi utazás alatt is sikerült neki szinte teljesen szétrágni a láda egyik oldalát. Amikor látta: benéztünk a ládába, olyan félelmetes morgást és hörgést hallatott, hogy nem lett volna csoda, ha úgy hisszük, egy farka éhező oroszlán van itt összezárva. Ingerülten dobogott a láda padlóján, és rázta, csattogtatta hosszú, fekete-fehér tüskéit, mint szélvihar a szálfærödöt. Nyilvánvaló volt, már most számolnunk kell azzal, hogy Delilah olyan egyéniség, akit nem lehet figyelmen kívül hagyni.

Amikor visszaértünk az állatkertbe, ki kellett piszkálnunk szétesőfélben álló ládájából, és betuszkoltuk egy ideiglenes ketrecbe, mert állandó otthona még csak most épült. Ezalatt sikerült belopnia magát a személyzet legalább egy tagjának a szívébe azzal, hogy hirtelen nekifarolt a lábának. Ha több száz rendkívül éles sültüskét döfnek valakinek a lábszárába, az nem a legvidámabb élmény. Mire Delilah-t elhelyezték ideiglenes otthonában, több hasonló baleset történt, és a földet szinte elborították a tüskék, mert Delilah, ahogy más sül is, vidám bőkezűséggel döfködi tüskéit a legkisebb kihívásra is.

Az a régi mese, hogy a sül úgy tudja kilőni tüskéit, mint a nyilakat, teljesen alaptalan. Lényegében a következő történik: a tüskék -- némelyik tizennégy hüvelyk (35-36 cm) hosszú -- nagyon lazán illeszkednek a hátbőrbe. Ha az állatot ellenség zaklatja, azzal védekezik, hogy gyorsan a támadó felé hátrál (mert a tüskék hegyükkel mind hátrafelé állnak), belenyomja tüskéit, amilyen mélyen csak tudja, aztán újra előreugrik. E művelet során nemcsak hogy beledöfi a tüskéket az ellenségbe, hanem egyben a saját bőréből ki is húzza őket, úgyhogy ellenfele kísérteties túpárnához fog hasonlítani. A hadmozdulatot olyan sebesen hajtja végre, hogy az ütközet hevében csakugyan úgy rémlik, mintha a sül teletöltötte volna tüskéivel az ellenséget. Ezt az elbűvölő játékot Delilah rendkívül sokszor gyakorolta, ezért az etetés és ketrectakarítás idején készenlétben kellett lenni, hogy az ember mindent eldobva, magasra és messze tudjon ugrani egyetlen másodperc alatt.

A sülök rágcslók, és ez az óriás tarajosfaj - mivel Afrikából átvándorolt Európa egyes részeibe -- arról nevezetes, hogy a legnagyobb európai rágcsló, még nagyobb, mint a borz. A sülök közt is a legnagyobb, mert bár sokféle faj van szerteszórva a világban, egyik sem közelíti meg a tarajos nagyságát. Észak- és Dél-Amerikában a sülök nagy többségben fán élők, a dél-amerikai fajnak fogódzó farka is van, hogy a mászásban segítse. Az inkább Afrikában és Ázsiában található kicsi, földön élő fajnak a farka többnyire meglehetősen hosszú, rendszerint egy csokornyí puha tüskében végződik, mint egy kis söprű feje, és feszült, izgalmas helyzetekben ezt erősen rázzák. A nagy tarajos sül kétségtelenül nemcsak a legnagyobb, hanem a legmegkapóbb és legszebb tagja is a családnak.

Hamarosan elkészült Delilah új otthona, és elérkezett a nagy nap, amikor át kellett szállítanunk az állatkert egyik végéből a másikba. Keserű tapasztalatok tanítottak meg bennünket arra, hogy Delilah-t behajtani egy ládába - ez olyan kísérlet, amelyre a „hiábavaló” jelző kevés. Egyszerűen felborzolja összes tüskéjét, vadul ránc morran, és behátrál mindenbe a világon, ami a láthatáron van, hatalmas csomókban hagyva hátra a tüskéit, olyan bőkezűséggel, amire még nem láttam példát. Egy láda pusztá megpillantása is őrvongó toporzékolást és tüskecsörgetést vált ki belőle. Rájöttünk, hogy egy módon tudunk csak elbánni vele: ki kell engednünk a ketrecéből, és ekkor két, söprűvel felfegyverzett embernek kell óvatosan hajtania. Delilah akkor kilép a helyéről, mint egy izmos, szúrós atlétanő, és amíg az ember a söprűk gyenge ütögetésével tűrhetően egyenletes tempóban tartja, bármely távolságra el lehet hajtani.

Új lakóhelyére való átvitelénél erre a módszerre határoztuk magunkat, és kezdetben jól is ment minden. Nagy lendülettel indult el a főúton, Jeremy és én mögötte lihegtünk söprűinkkel. Sikeresen átirányítottuk a sarkon, be az udvarba, ekkor azonban felmerült benne a gyanú: elképzelhető, hogy talán pontosan azt csinálja, amit csinálni szeretnénk vele. Mintha úgy érezné, hogy a rágcslók becsülete forog kockán, elkezdett körbe-körbe rohángászni az udvaron, akár valami cirkuszi porondon, mögötte Jeremy és én loholtunk zihálva. Amikor végre sebes futásba lendültünk, hirtelen megtorpant, hátrálni kezdett, úgyhogy hatalmas ugrásokkal kellett kitérnünk az útjából, és védekezésül söprűinket használtuk. Néhány perc múlva több tüske állt már ki a söprűk fájából, mint Delilah-ból. Végül azért mégiscsak elfáradt ebben a játékban, és minden teketória nélkül hagyta, hogy beterelejük új ketrecébe.

Boldogan élt új otthonában kb. három hónapig, ekkor azonban elhatalmasodott rajta a vándorkedv. Hideg, téli este volt, amikor Delilah rádöbbsent: bizonyára lehet valami a külső világban, ami az ő ketrecéből hiányzik, és nagy, görbe, sárga fogaival munkához látott, hatalmas lyukat szakított a vastag, fonott drótbá, átszuszakolta rajta testes termetét, és elkocogott az éjben. Épp úgy esett, hogy azon a bizonyos estén valami távolabbi vacsorameghívásom volt, ezért a sülcsata megvívásának dicsősége Johnra hárult.

Éjfél körül anyám arra ébredt, hogy kocsi gördül be az udvarba, és vadul túlköl hálósobája ablaka alatt. Kihajolt az ablakon, s látta, hogy egyik legközelebbi szomszédunk érkezett a dombon túli farmjáról. Közölte anyámmal, hogy egy roppant nagy és az okozott zajból ítélve rendkívül vad állat dübörög az udvarában, és jó lenne, ha tennék valamit. Anyám, aki mindig hajlott rá, hogy a legrosszabbtól tartson, meg volt róla győződve, hogy ez csak Leó lehet -- talán elszabadult? --, és rohant a kis házba, hogy felkeltse John-t. Ő eldöntötte a leírás alapján, hogy Delilah-ról van szó, és mit sem késlekedett, tüstént felragadott egy söprűt, beugrott az állatkert teherautójába, és a farmhoz hajtott. Valóban Delilah topogott a holdfényben, maga elé röffögve és tüskéit csattogtatva. John megmagyarázta a farmernak: egy mód van rá, hogy Delilah

visszakerüljön az állatkertbe, mégpedig az, hogy a kb. félmérföldnyi út hosszat végigsöprűzni kell. A farmer, bár nyilvánvalóan azt tartotta, az eljárás kissé bizarr, azt felelte: ha a dolognak ezt a részét John vállalja, ő megteszi, hogy visszavezeti a teherautót az állatkertbe.

Így aztán John -- pizsamában! -- hozzálátott, hogy a horkantó, zörgő Delilah-t végigsöprűzze a keskeny, holdsütötte úton. Elbeszélte aztán, hogy soha, egész életében nem érezte még magát ilyen futóbolondnak! Menet közben számos kocsival találkozta, kései duhajokkal; mindegyik lefékezett, és tátott szájjal, ámulván nézte a pizsamás embert, aki söprűvel taszigál egy nyilvánvalóan vonakodó sündisznót. Bizonyos vagyok benne, sokan rohantak közülük haza azzal a szent fogadalommal, hogy ezentúl tartózkodnak a szeszes italoktól. Mert arra végül is igazán senki nem számít, hogy éjnek évadján, egy tisztességes község határában egy dühödt sündisznóval találkozik, amelyet egy meglehetősen zavart ember üldöz hálómezben! Végül azonban Johnnak sikerült Delilah-t biztonságban visszavezérelnie az állatkertbe, és a rendbontót nagy méltatlankodására bezárta a szenespincébe.

-- Mert -- mint magyarázta -- ott betonpadló van, és kétlábnyi vastagok a gránitfalak, és ha innen is ki tud törni, akkor megérdemli a szabadságot, és felőlem akár élhet is vele.

Nem sokkal ezután Delilah egészen másfajta zavarokat okozott. Mivel az állatkertnek a reklám minden elérhető fajtájára szüksége van, nyilvánvaló volt, hogy ennek a televízió a legmegfelelőbb eszköze, én pedig meg is próbáltam, hogy amikor csak lehet, ezzel népszerűsítsem. Egy televíziós gyártásvezető egyszer azt mondta nekem, hogy ő lesz a legboldogabb, ha sikerül összehoznom valamilyen műsort televíziós sztár vagy hívatásos színész nélkül. Értettem a szempontjait, de ő nem tudhatta, hogy holmi televíziós sztárral vagy hívatásos színésszel csinált műsornál lehet valami sokkalta elkészeletőbb dolog is. Sohasem próbálta még, hogy élő vadállatokkal dolgozzon, és ennek a megpróbáltatásnak a nehézségei mellett a televíziós sztárok és színészek nagyképűsége és idegeskedései jelentéktelenné fakulnak. Ha állatokkal készít az ember felvételt, vagy olyan rosszul viselkednek, hogy az emberből tébolyult idegcsomó marad a végén, vagy olyan jól, hogy mindenki mást elhomályosítanak. Bármelyik történik a kettő közül, az ember csak rosszul járhat, nyerni nem nyerhet, és -- alaposan megfontolt véleményem szerint -- bárki ilyesmibe akar fogni, a barátai legjobban teszik, ha szelíden és határozottan a legközelebbi elmeegógyintézetbe szállítják. Ha hagyják, hogy végigörjögje a filmezést, a végén úgylis oda kerül, így csak elébe vágnak az eseményeknek.

Az első általam összeeszkábált adások egyike a főemlősökről szólt, vagyis a majmok családjáról, amelyekből az állatkert egész szép gyűjteménnyel dicsekedhetett. Első ízben volt alkalmam, hogy remek eleven sorozatot mutassak be az óriási brit közönségnek ezekből az állatokból, a csöpp, óriás szemű pápaszemes makiktól a lórimajmokig, az Ó- és Újvilág majmain keresztül a gorillákig és csimpánzokig, magamat is bedobva, mint a homo sapiens egy példányát. Nem aggodalmaskodtam : a kis és nagy majmok mind nagyon szelídek voltak, a pápaszemes makikat üvegfalú kalitkákba szándékoztam tenni, a lórikat pedig ágakra helyezni, ahol -- bizonyos voltam benne -- egyszerűen összegöngyölödve alusznak majd, míg én föl nem ébresztem őket a felvétel folyamán. Azazhogy így kellett volna történnie a dolognak, ám sajnos, nem vettem tekintetbe az utazás hatásait, ugyanis Jersey szigete egyórányi repülőutat jelent Bristol városától, ahol a műsort fel akarták venni. Mire az állatokat ládába raktuk, Bristolba repültünk velük, és kipakoltuk őket a rendelkezésünkre bocsátott öltözőben, mind teljesen neurotikus állapotban voltak. Én is.

Mikor az első próba ideje érkezett, a majmokat mind ki kellett venni utazóládájukból, nyakörveket és pórázt kellett rájuk rakni, és bele kellett helyezni (fülkénként egyet) egy szerkezetbe, amely olyan, mint egy miniatúr tehénistálló. Az eddig mindig szelíd, kezes és jó viseletű majmok egy pillantást vetettek a tehénistállóra, és úgy látszott, kollektív idegösszeroppanást kaptak. Visítottak, haraptak, birkóztak; az egyik elszakította a szíját, és eltűnt egy csomó díszlet mögött, ahonnan hangosan ugatva és pókhálóval borítva, kb. félórányi hajkurászás után cibálták ki egyesült erővel. A próba kezdése már tizenöt percet csúszott. Végül sikerült majmimat megfelelően, többé-kevésbé nyugodt állapotban elhelyezni. Mentegetőztem, megígértem a gyártásvezetőnek, legközelebb pillanatok alatt készen leszünk, hiszen semmi más dolgunk nem lesz, mint rárakni a lórimajmokat a megfelelő fatörzsekre, és ez -- ilyen letargikus állatoknál -- egy perc alatt lezajlik. Kinyitottuk a ketrecajtókat, abban a hiszemben, hogy az álmos lórikat úgy kell majd kipiszkálni és fáikra rakni; ehelyett kirentottak, mint egy csapat versenyló, a felháborodástól égő tekintettel, undorukat és fenyegető szidalmaikat macskaszerű, hangos vernyákolással adván tudtukra. Mielőtt bárki is valami okosat tehetett volna, lerohantak fatörzseikről, tátott szájjal, meredt szemmel átsörtettek a stúdió padlóján. A technikusok sietve rebbentek szét minden irányba, kivéve néhány bátrabbat, akik összegöngyölt újságokat használva fegyverül, igyekeztek megelőzni, hogy az elszánt lórik ugyanúgy bebújjanak a díszletek közé, ahogy a maki tette. További meglehetősen hosszú késlekedés után sikerült visszarakni a lórikat utazóládáikba, és a kelléktár sürgős megbízást kapott, hogy minden fa aljára készítsen egy kartontölcsért, ezzel akadályozza meg az állatokat abban, hogy a törzset megmarkolva, lecsússzanak a padlóra.

A próbával már egy órát késtünk.

Végre aztán valahogy belelendültünk, de addigra már olyan idegállapotba kerültem, hogy az egész próbából merő zűrzavar lett; elfelejtettem a szövegemet, a legtöbb állatot tévesen neveztem meg; a legkisebb zajra majd kiugrottam a bőromból, attól félve, hogy valamelyik megszökött. És mindennek betetőzéseképpen Lulu, a csimpánz az ölemben ülve, zajosan és a saját teljesítménye iránti óriási érdeklődéssel, alaposan végigvizelt. Szemünk körül fekete karikákkal, őrzítő fejfájással és komor előérzettel mentünk, hogy elköltsük löncsünket. A gyártásvezető révült mosollyal hajtogatta, hogy bizonyosra veszi, kitűnően fog sikerülni minden, és én, miközben igyekeztem lenyelni a sült fűrészpornak rémlő dolgot, bágyadtán helyeselttem. Visszamentünk a stúdióba, hogy megcsináljuk a felvételt.

Bizonyos műszaki okokból, amelyek meghaladják értelmem határait, túl költséges és túl bonyolult a televíziós felvétel vágása, így az egész olyan, mintha élő műsort venne fel az ember: ha hibázunk, az megmarad. Ez persze nem túl jó arra, hogy az ember biztonságérzetét növelje; ha együtt kell játszanunk egy csomó ingerült és gátlástalan állattal, amilyenek a majmok is, öszülni kezd a halántékunk, mielőtt még elkezdenénk. A vörös fény kigyúlt, és én, bár kezem remegett, mély lélegzetet véve, vonagló mosolyt lövelltem a kamera felé, mintha úgy szeretném, mint édestestvéretem, és belefogtam. Meglepetésemre a majmok kifogástalanul viselkedtek. Lassan visszatért a bizalmam. A makik nagyszerűek voltak -- halvány reménysugár lopódzott a szívembe. Eljutottunk a lórimajmokhoz, és lám, pompásan szerepeltek. Hangom elvesztette reszketegségét, és -- úgy reméltem -- érces, férfias, határozott színezetet öltött. Kezdem belejönni. Épp amikor buzgó lelkesedéssel már egy sodrófarkú medve védő pózába vágtam magam -- akár hiszed, akár nem -- odajött a stúdióvezető, és közölte: valamilyen hiba támadt a felvevőgépben, és előlről kell kezdenünk mindent.

Ilyen tapasztalatok után természetesen agybjaj még csak próbálkozni is a további televíziózással. Én azonban elvállaltam még öt folytatást. El kell ismernem, ez az öt nem bizonyult annyira fárasztónak, mint a majomműsor, de egy-egy kiemelkedő mozzanat még élénken él az emlékezetemben, és néha ordítva ébredek fel éjjelente, és Jacquie-nek kell megnyugtatnia.

Ott volt például a madaras műsor. Eredetileg úgy képzeltük, annyi különböző fajt sorakoztatok fel, amennyit csak lehet, és bemutatom, csőrük alakja hogyan alkalmazkodik eltérő életmódjukhoz. Két madárnak sztárszerepe lett volna, mert nekik lehetett vezényelni. Egyikük Dingle volt, a havasi csóka. A varjúcsalád e tagja ma már igencsak ritka Nagy-Britanniában, és nagy szerencsénk, hogy birtokunkban van egy példány. Gyászos, fekete tollazatú, de skarlátszínű a lába és hosszú, hajlott, skarlátszínű a csőre. Dingle, akit házilag neveltünk, elképesztően szelíd volt. A második sztár egy kakadu lett volna -- előző tulajdonosa, hihetetlen találmányra vallóan -- Kuksinak nevezte el. Nos, ez a jószág megszokta, hogy felszólításra felborzolja csodálatos bóbitáját, és hangos kiabálásban törjön ki. Fölöttébb lenyűgöző látványt nyújt. A műsorban részt vevő többi madárnak semmi dolga nem akadt, nagyon okosan megelégedtek azzal, hogy ott üljenek, és önmagukat adják. Bajom ekképpen csak Dingle-vel és Kuksival lehetett, és én mélyen hittem mindkettőben.

A program velem kezdődött volna, ahogy ott állok, csuklómon Dingle-vel, miközben róla beszélek. A próbák alatt ez nagyszerűen ment, mert ha Dingle fejét vakarjuk, transzba esik, és teljesen csendben marad. Mikor viszont a valódi felvételre került sor, Dingle úgy vélte, mára elég a vakarásból, és abban a pillanatban, amikor kigyúlt a vörös fény, fellendült a csuklómról, és a stúdió tetőgerendái közé röppent. Félórába telt, míg újra meg tudtuk fogni létrák segítségével és lisztkezacokkal, húsdarabokkal, sajttal (amit rendkívül szeret). Ezek után tökéletesen viselkedett, és olyan mozdulatlanul ült a csuklómon, mintha kitömték volna. Minden simán ment, míg Kuksihoz nem értünk. Itt elkövettem a hibát, hogy megmondtam a hallgatóságomnak, mit várjanak -- pontosan ez az a dolog, amit soha nem szabad állatokkal kapcsolatban megtenni! Ezért aztán, míg ötmillió néző tátott szájjal, feszült várakozásban meredt a képernyőre, hogy meglássa, amint Kuksi felfújja a bóbitáját, és rikácsolásban tör ki, lázas kísérleteket tettem, hogy rávegyem erre. Öt gyöttrő percen át tartott az elkeseredett küzdelem, és ezalatt Kuksi olyan mozdulatlanul ült a rúdján, mint egy múzeumi kirakatpéldány. Amikor aztán végső kétségbeesésemben a következő madár felé fordultam, hogy folytassam, Kuksi azonnal felállította a taraját, és gúnyosan rikkantott.

Ott volt az a műsor, amelyet a csúszómászóknak szenteltünk. Ekkor úgy éreztem, biztosabb talajra lépek, mert ezek általában eléggé közönyös és könnyen kezelhető lények. A felvétel mégis megpróbáltatást jelentett, mert épp nyakig estem egy influenzába, és az, hogy egyáltalán ott lehettem a stúdióban, csupán orvosom erőfeszítéseinek volt köszönhető, aki teletömött a legundorítóbb dolgokkal, csak hogy lábon tudjak maradni a kívánt időben. Ha amúgy is ideges természete van az embernek -- mint nekem --, és a feje zúg a különféle antibiotikumok hatásától, akkor könnyen megesik, hogy úgy szerepel, mintha egy korai némafilmben játszana. Az első próbák alatt a technikusok mind észrevették, hogy nyamvadt és egyben túlfeszített állapotban vagyok, ezért amikor szünet adódott, felváltva vontak félre egy sarokba, és megpróbáltak felvidítani, csekély vagy éppenséggel semmi sikerrel. Elérkeztünk a második próbához, és rosszabb voltam, mint valaha. Valamit nyilvánvalóan tenni kellett, és egyikük végre ihletet nyert ahhoz, hogy megtalálja a megoldást. Amikor a teknősök családjáról beszéltem, elmagyaráztam, hogyan van belefórasztva az állat csontváza a teknőhéjba. Hogy ezt világosabban tudjam

érzékelteni, elhoztam bemutatásra egy remek teknőchéjas csontvázat. A héj alsó fele elvágva, sarokvason forgott, mint egy ajtó, és amikor kinyitottam, feltárult a teknős anatómiájának minden rejtélye és titka. Miután elmondtam kis bevezetésem a teknősök családjáról, kinyitottam a héj alsó részét, és nagy meglepetésemre nemcsak a csontvázat találtam ott, hanem egy kartonlap is meredt rám a következő nyomtatott felirattal:

Munkásfelvétel nincs!

Néhány percbe beletelt, míg helyreállt a rend a stúdióban, de én utána sokkal jobban éreztem magam, és a próba hátralévő része zökkenő nélkül ment.

Delilah egy olyan műsorban szerepelt, amelyet az alkalmazkodásról csináltam. Úgy gondoltam, jó példa lesz arra, hogyan védekezik egy állat, és csakugyan, ezt igen meggyőzően mutatta be. Amikor odáig jutottunk, hogy ládába tegyünk, vadul támadt minden irányba, hol belénk, hol a deszkafalakba farolva és tüskékkel szurkaivá tele a láda oldalát és a söprűk fáját. A bristoli út folyamán hörgött, bögött, tüskéit csörgette, és a stúdió segédszemélyzete, amely megérkezésekor beszállította, egy ideig abban a tévhitben élt, hogy egy felnőtt leopárdot hoztam magammal. Ezek után át kellett helyeznünk útiládájából abba a különleges ketrecbe, amelyet számára építettek a stúdióban. Ez félórai viaskodásba került, és mire sikerült megvalósítanunk, Delilah annyi tüskét döfött a stúdió rengeteg sok díszletébe, hogy kezdtem attól félni, nem lesz-e teljesen kopasz, mire első televíziós fellépésére sor kerül.

Az adás alatt, nagy csodálkozásomra, tökéletesen viselkedett, mindent megtett, amit vártam tőle: félelmetesen hörgött, toppantgatott a lábával, és rázta tüskéit, akár a kasztanyettát, mintha született televíziós sztár lenne. Az adás végére már valósággal barátságot kezdtem iránta érezni, és felmerült bennem, hogy talán félreismertük. Aztán eljött az a pillanat, hogy a stúdióban lévő ketrecből átírányítsuk az utazóládájába. Nyolcadmagunknak háromnegyed órájába került. Egyik segédmunkás éles tüskét kapott a lábikrájába; két díszletdarab jóvátehetetlenül megsérült, és az egész berendezés úgy tele volt tűzdelve sültüskékkel, mintha indián támadás zajlott volna le a teremben. Hálás voltam, amikor az akkorra már tüskétlen Delilah-t vissza tudtam vinni az állatkertbe, a saját ketrecébe.

Azt hiszem, hogy az átélt szörnyőségek élénkebben maradnak meg az ember emlékezetében, mint a kellemes események, így én is úgy nézek vissza az állatokkal tartott televíziós előadásaimra, ahogy az ember egy sor rémes balesetre gondol. Egy jelenetre azonban élvezettel emlékezem vissza, és ez az az alkalom volt, amikor a BBC-nek szüksége támadt a fiatal gorillánkra, N'Pongóra, hogy egy műsorukban szerepeljen.

Előzékenységben odáig mentek, ami példa nélkül való, hogy egy kis gépet béreltek számunkra, azzal repüljünk Bristolba. Fényképészt is küldtek, hogy kövesse az utat kamerájával -- egy félénk fiatalembert, aki bevallotta: nem szeret repülni, és émelyeg tőle. Ragyogó napsütésben indultunk, de majdnem azonnal fekete felhőbe jutottunk, amely telis-tele volt légtölcsekkel. N'Pongo hátradült ülésén, mint egy tapasztalt utazó, és rendkívül élvezett mindent. Hat darab árpacukrot fogyasztott el, hogy ellensúlyozza a fülzúgást, érdeklődve és felajzottan tekingett ki az ablakon, és amikor a légtölcsek elkezdődtek, elővette a hányózacskót, és a fejére rakta. Szegény fényképész, miközben fényképezni próbálta N'Pongo bohóckodásait, egyre zöldebb lett, de amikor az a fejére húzta a zacskót, ez az emlékeztető mindent elsöprő hatással volt rá, rohanva csapott le sajátjára, és rendeltetésének megfelelő módon használta fel.

HARMADIK FEJEZET

A hidegvérű hadsereg

Kedves Mr. Durrell,

tegnap egy kerti ünnepségen a fagyalttartóban egy gyíkot találtunk. . .

Tudom, sötét és elfajzott különködésnek látszik, mégis be kell vallanom, hogy nagyon szeretem a hüllőket. Megengedem, hogy az intelligencia nem teng túl bennük. Az ember hiába várja tőlük azokat a reakciókat, amiket egy emlősállattól vagy akár egy madártól is megkap, mégis szeretem őket. Furcsa, színes, többnyire nagyon kecses állatok -- és hát mit akarunk többet?

Nos, az emberek többsége ilyenkor közli (mintha valami teljesen egyéni sajátság lenne), hogy „öszönös” irtózás él benne a kígyók iránt, és szemét forgatva, rémes fintorok közepette számos okkal igazolja félelmét, a kifinomult „ez öszönös nálam” érvtől a nevetséges „olyan nyálkásak” panaszig. Az idők folyamán annyiszor és annyit untattak már a kígyókomplexusok bevallásával, hogy amint valami beszélgetés során a hüllőkre terelődik a szó, legszívesebben világgá rohannék és elbújnék. Kérdezd meg az átlagembert, mi a véleménye a kígyókról, és tíz percen belül több ostobaságot fog összehordani, mint fél tucat politikus.

Mindenekelőtt nem „természetes”, hogy egy emberi lény féljen a kígyóktól. Ugyanúgy azt is mondhatná valaki, hogy természetes irtózás van benne attól, hogy elgázolja egy autóbusz. Mégis, a legtöbb ember meg van róla győződve, hogy vele született kígyóellenes érzelmekkel jött a világra. Ennek az ellenkezőjét egészen egyszerűen be lehet bizonyítani azzal, ha az ember egy ártalmatlan kígyót ad egy kisgyermek kezébe, aki túl fiatal még ahhoz, hogy a fejét megtömték volt legyen egy csomó ostobasággal ezekről az állatokról: a gyermek meg fogja ragadni a csúszómászót, majd egészen vidáman játszadozni kezd vele, a félelem legkisebb nyoma nélkül. Emlékszem, hogy egyszer kifejtettem ezt egy hölgynek, aki a szerinte évek óta tartó kígyóiszonyáról locsogott.

Igencsak méltatlankodott.

-- Engem sohasem tanítottak arra, hogy féljek a kígyóktól, én már egyszerűen ilyen vagyok -- mondta fölényesen. Aztán diadalmasan hozzátette: -- És ilyen volt az anyám is!

Mit lehet felelni erre az érvelésre?

Az emberek félelme a kígyóktól egy sor téves elképzelésen alapszik. A legelterjedtebb ezek között az a meggyőződés, hogy az állatok mindegyike eleve mérges. Valójában a nem mérges kígyók száma tíz az egyhez arányban meghaladja a mérgesekét. Másik nagyon népszerű elképzelés, hogy érintésre ezek a hüllők mind nyálkásak, holott a kígyók szárazok és hidegek, és egyáltalán nem különböznek egy kígyóbőr cipő vagy krokodilbőr táska érintésétől. Az emberek azonban ragaszkodnak hozzá, hogy képtelenek megérinteni a kígyót a csuszamlóssága miatt, az viszont nem izgatja őket, ha egy nedves szappandarabot kell megfogniuk.

A hullóházunk elég kicsi, de egészen jó állományunk van bemutatható csúszómászókból és kétéltűekből. Remekül szoktam szórakozni, ha olyankor megyek be, amikor tele van látogatókkal, és végighallgatom, ahogy a nagyközönség lélegzetelállító biztonsággal nyilvánítja ki tudatlanságát. Például ott van a kígyó nyelve: ez nem más, mint egyszerű szaglószer, amellyel az állat szimatol -- ezért röpköd olyan gyorsan ki-be a száján --, amellet tapintásul is szolgál, ugyanúgy, ahogy a macska használja bajuszát. A hullóházat látogató kígyószakértők azonban jobban tudják.

-- Cor, Em -- kiáltják izgatottan --, gyertek, nézzétek ennek a kígyónak a fullánkját! Hú, nem szeretném, ha ezzel megmarna !

És Em odarohan, és irtózva nézi az ártatlan siklót, és kéjesen borzong. Természetesen minden hulló hosszú időt tud tölteni tökéletes mozdulatlanságban, ilyenkor még azt is nehéz észrevenni, hogy lélegzik, legfeljebb egész közélről. A klasszikus megjegyzés annak a látogatónak a szájából származik, aki miután számos kalitkába belesett, ahol mozdulatlanul feküdtek a hullók, a feleségéhez fordult olyan arccal, mint akit becsaptak, és odasziszegte:

-- Milly, ezek ki vannak tömve!

Földön vagy faágak közt sikló kígyó a világ egyik legkecsesebb látványát nyújtja, és ha meggondoljuk, hogy a bordáival mozog, még csodálatosabb az egész. Ha gondosan figyelünk egy mozgó kígyót, olykor láthatjuk, ahogy a bordák mozognak a bőr alatt, amint a kígyó továbbvonszolja magát. Az állat pislogás nélküli bámulása (ez is olyasvalami ami az embereknek nem tetszik) nem annak tulajdonítható, hogy a kígyó hipnotizálni próbál, hanem egyszerűen: nincs szemhéja. A szemét finom, átlátszó hártya borítja, mint az óraüveg. Ezt nagyon jól észre lehet venni, ha egy kígyó vedlik, amit időről időre megtesz. A bőr megtágul a szája körül, aztán kövekhez és faágakhoz dörgölődve, a kígyó fokozatosan lehántja a régi bőrét. Ha megvizsgáljuk ezt a levedlett bőrt, látjuk, hogy a szemek hártyáját ugyanúgy levetette.

Minden kígyó azonos módon táplálkozik, de az eledel megszerzésének mikéntje változik. A nem mérges kígyók és az óriáskígyók (mint a pitonok) a szájukkal ragadják meg zsákmányukat, aztán testük két vagy három gyűrűjét az áldozat köré dobják, olyan gyorsan, ahogy csak bírják, hirtelen megszorítják és összeroppantják. A mérges kígyók ezzel szemben megmarják az áldozatukat, aztán várnak, amíg a mérge hat, ami rendszerint nagyon gyorsan megtörténik. Amikor a zsákmány utolsó vonaglása is megszűnt, az áldozatot meg lehet enni. A méregfogak természetesen a felső állkapocsban vannak, és rendszerint elég elöl a szájban. Amikor nincsenek használatban, visszahúzódnak a foghúsba, mint egy zsebkes pengéje; amikor viszont a kígyó kinyitja a száját, hogy lecsapjon, vágó helyzetbe zuhannak. A méregfogak üregek, hasonlóak egy fecskendő tűjéhez, esetleg mély barázda fut végig a hátsó oldalukon. A foghús fölött van a méregzacskó. Amikor a kígyó harap, a mérge kipréselődik, és vékony sugárban lefolyik a barázdán vagy a fog üregében, és bejut a sebbe. Akármilyen is azonban a támadás módszere, amikor a zsákmány halott, a nyelő folyamat minden kígyónál azonos. Az alsó állkapocs úgy ízül a felsőhöz, hogy akaratra kikapcsolható, a száj, a torok és a test bőre pedig rendkívül rugalmas; ez módot ad a kígyónak, hogy jóval nagyobb állatot is megegyen, mint a saját feje. Ahogy az élelem a gyomorba kerül, az emésztés lassú folyamata megkezdődik. A lenyelt állat minden olyan részét, amit nem lehet feldolgozni -- így például a szőrét --, később labdacok formájában felöklendezi. Egyszer egy nagy, megölt piton gyomrában négy kerek labdányi szőrt találtak, kb. teniszlabda nagyságúak voltak és igen kemények. Amikor a gombócokat felválták, látták, hogy

mindegyikben egy vaddisznó körme volt. Ezek az éles körmök felsérthették volna a piton gyomorfalát, így mindegyiket gondosan beburkolta egy vastag, sima szőrréteggel.

A legtöbb állatkertben ma már döglött állatokat etetnek a kígyókkal. Ez nem azért van így, mert ez jobb a kígyóknak, vagy mert ezt jobban szeretik, hanem egyszerűen a nagyközönség rosszul alkalmazott gyengédségének következménye, amely azt képzei, hogy a fehér patkány vagy nyúl rettenetesen szenved, ha a kígyó ketrecébe teszik. Hogy ez ostobaság, arról teljes mértékben meggyőződhettem, mert a kontinensen egy állatkertben láttam egyszer egy nyulat, amely egy piton hátán üldögélt (az nyilvánvalóan nem lehetett éhes), és tökéletes hidegvérrel tisztogatta a bajuszát. Az állatkert igazgatója elmondta, ha fehér patkányokkal etetik a kígyókat, fontos, hogy amelyiket nem evett meg rögtön a kígyó, azt azonnal eltávolítsák, mert különben lyukakat rágnak a kígyó testébe.

Míg a kígyók szenttelen és elég kifejezéstelen állatok, a gyíkok jelentős értelmi képességekről és jellemről tesznek néha tanúbizonyságot. Ilyen volt egyszer egy birtokunkban lévő masztigur, akit Bóbitának nevezünk, lévén hogy nagyon kedvelte a gyermekláncfű virágát. Szembe kell néznünk a ténnyel, hogy a masztigurok nem a legvonzóbb gyíkok, és Bóbita különösen kevésbé csábos tagja volt fajtájának. Ennek ellenére, élénk egyénisége szeretetre méltó lényvé varázsolta. Tompa, kerek feje volt, kövér, lapos teste; vastag farkát rövid, éles tüskék borították. A nyaka hosszú volt és vékony, ezért úgy hatott, mintha két teljesen össze nem tartozó faj darabjaiból rakták volna egybe. A színét csak úgy írhatjuk le, hogy sötét, piszkosbarna. Bóbita, mint említettem, szerette a gyermekláncfű virágát, és ez egész megszállottsággá fajult nála. Elég volt, ha meglátta, hogy valami sárgával a kezünkben közeledünk a hüllőház felé, azonnal előrohant a ketrecében, és vadul kaparászni kezdett az üvegen. Ha valóban gyermekláncfű-virágot hozott az ember, csak el kellett tolni kalitkája üvegelejét, és akkor a felindulástól lihegve végigrohant a karodon, aztán behunyt szemmel kinyújtotta hosszú nyakát, és mint a gyermek, aki várja, hogy valami édességet dugjanak a szájába, kitátotta állkapcsát. Ha beraktad a virágot a szájába, mámoros boldogsággal kezdett csámcsogni, a szirmok kilógtak a szájából, és úgy festett, mintha vidám, sárga harcsabajusza volna. Ő volt az egyetlen gyík, amelyik hajlandó volt játszani velem. Ha a homokban feküdt, és az ember a kezét

lassan feléje csúsztatta, mintha meg akarná támadni, fényes szemmel, fejét félrehajtva figyelt. Amikor már eléggé megközelítetted, hirtelen előrecsapta a farkát, szelíden a kezedre paskolt vele, aztán sietősen visszavonult, újra elhelyezkedett, és várta, hogy megismételd az egész mutatványt. Hogy ez igazán játék volt, nem kétséges, mert a farkával rám mért csapásai mindig nagyon gyengédek voltak, holott láttam, amikor más gyíkokat vert meg vele annyira, hogy azok nemcsak sebesen menekültek, de a vér is csöpögött belőlük.

Nem sokkal azután, hogy Bóbitát megszereztük, a teguexinekkal gyűlt meg a bajunk. Ezek nagy, tetszetős és igen értelmes gyíkok Dél-Amerikából. Kb. három és fél lábnyira tudnak megnőni, a bőrük szépen mintázott, sárga és fekete színű. Nagyon gyors észjárású, harcias lények, és a nőstény az egész hüllőház legvadabb lakójának bizonyult. A teguknak -- ahogy röviden neveztük őket -- három támadási módszerük van, és mindegyiket vígan alkalmazzák, egyenként vagy együtt, minden kihívás nélkül. Vagy harapnak, és jól fejlett körmeikkel kaparnak, vagy a farkukkal ütnek. Ez a mi nőstény gyíkunk a támadást a farkával szokta megindítani. Ha kinyitottad a ketrecét, nyilvánvaló utálattal és bizalmatlansággal meredt rád, felfújta a torkát, és sziszegni kezdett, ugyanakkor félhold alakra hajlította a testét, mint egy íj. Amint a kezed elég közel került hozzá, hirtelen kiegyenesedett, és a farkával, mint egy korbáccsal, körülcsapkodott.

Ha úgy tapasztalta, hogy ez a védekező mód nem térít el, előrerohant, és a szájával próbált megragadni. Ha ez sikerült neki, egy bulldog makacosságával csüngött rajtad, ugyanakkor még újabb erőfeszítéseket tett hátsó mancsai éles, hajlított körmeivel, melyekkel csíkokat tudott belőled kiszabni. Nem hinném, hogy ez a tegu kivételesen rossz természetű lett volna. Miután elég sok tapasztalatot gyűjtöttem a természetes állapotukban élő tegukkal, arra a meggyőződésre jutottam, hogy a legeslegrosszabb indulatúak a gyíkok közt, és hozzá módfelett gyorsak és okosak, amivel szintén számot kell vetni, ha fogságba kerülnek.

Sokat szenvedtünk a nőstény tegu mancsától vagy inkább farkától, ezért vegyes érzelmekkel szemléltük, amikor holtan találtuk egy reggel a ketrecében. Nem értettem ezt a hirtelen halált, hiszen látszólag a legragyogóbb harci erőnlétben volt, és alig egy-két nappal előbb harapott meg alaposan. Elhatároztam, hogy felboncolom, talán rájövök, mi lehetett a halál oka. Nagy csodálkozásomra, amikor kinyitottam a gyomrát, valami fehér anyagot találtam benne, elég nagy mennyiségben, kicsit hasonlított a halikrához, és én azt hittem, talán valami óriási daganat. Miután kíváncsi voltam, mi lehetett ez a titokzatos dolog, elküldtem a tetemet részletesebb szakértői vizsgálatra, és érdeklődve vártam a véleményezést. Amikor ez megtörtént, az eredményt velősen és tárgyilagosan foglalták össze: a fehér anyag nem daganat volt, hanem nagy mennyiségű tiszta zsír. A gyík a kövérsége miatti szívdzavarok miatt pusztult el, és azt ajánlották, a jövőben mértékletesebben etessünk. Ha meggondoljuk, érthető volt a dolog, hiszen vad állapotában a tegu nagyon mozgékony állat. Ezért ha körülhatárolt területre csukod, bőségesen és rendszeresen táplálsz, hajlamos az elhízásra. Megfogadtam, hogy a következő teguval, amelyhez hozzájutok, másképp fogok bánni.

Nem sokkal ezután jött is az alkalom: egy kereskedő két gyíkot ajánlott megvételre. Amikor megérkeztek, kiderült, hogy csodálatos példányok, szép díszítmények ékesítik fényes bőrüket; a hímnek nagy, nehéz koponyája volt, húsos pofája, a nősténynek hosszabb, karcsúbb volt a feje. Minden várakozással szemben kiderült, hogy ezek korántsem tipikus teguk. Természetük egyáltalán nem vad, nem kezelhetetlenek, hanem olyan szelídek, mint a kismacskák; mindennél jobban szerették, ha a karunkban fekhettek, hogy szelíden ringassuk őket, míg álomba nem szenderülnek. Ha ketrecükhöz mentünk, és ott megálltunk, eszeveszett hízelgő kísérleteket tettek, hogy átmásszanak az üvegen, és karunkba vessék magukat. Eltekintve a társas élet e rohamaitól, kevés hajlamot mutattak rá, hogy bármit is tegyenek, kivéve a henye és önfeledt heverészést, miközben jóindulatúan néztek minden emberi lényre, aki véletlenül a hullók házába tévedt.

E vajmi kevésbé lázas tevékenység eredményeképp persze napról napra kövérebbek lettek. Rémülten figyeltük növekvő derékbőségüket, s elhatároztuk, hogy teszünk valamit ellene, mert hamarosan újabb két szívrohammal lesz dolgunk. A megoldás a testgyakorlás lett volna, ezért Johnnak ki kellett engednie őket minden reggel, hogy mászkáljanak egy kicsit a hullóházban, míg ő a teendőit végzi. Eleinte -- az első két-három napban -- ez jól bevált mint varázsszer, és a nehezen szuszogó teguk minden reggel néhány óra hosszat körültopogták a hullóházat. Hamarosan felfedezték azonban, hogy ha átmásznak egy alacsony akadályon, bejutnak a teknősbékák ketrecébe, amely fölött infravörös fény ég, így aztán minden reggel, amikor kiengedték őket, egyenesen odasiettek a teknősökhöz, bemásztak, elhelyezkedtek az infravörös fény alatt, és álomba merültek. Nem volt más megoldás, csökkenteni kellett a fejadagjukat, és ennek következtében olyan szigorú fogyókúrára fogtuk őket, mint két özvegy hercegnőt egy luxusszanatóriumban. Mondanom sem kell, milyen kínosan érintette ez őket, milyen panaszosán néztek át az üvegen, figyelve a hullóház többi lakóját, amint dúskálnak az ingyencfalatokban,

nyers tojásban, vagdalt húsban, döglött patkányban, aprított gyümölcsben. Megkeményítettük a szívünket, és folytattuk a diétát; rövid idő alatt visszanyerték szilfid természetüket, és ennek eredményeként sokkal mozgékonyabbá is váltak. Most már hagytuk őket enni, amit jó néven is vettek, de a testesedés legkisebb jelére visszaszorítjuk őket a fogyókúrára, míg a vonalaik újra tisztességes formát nem nyernek.

A hüllőház egyetlen lakója, amelyik akármennyit evett is, sohasem látszott hízásra hajlamosnak, George néven ismert sárkányunk volt. Guayanai sárkány volt, elég ritka és érdekes gyíkfaj Dél-Amerika északi részéről. Ezek a gyíkok kb. két láb hat hüvelyk -- 76-77 cm -- hosszúak, nagy, busa fejük van, hatalmas, sötét, értelmes szemük. A test és farok krokodilszerű, a farok erősen páncélos és felül lapított, a hátat viszont a bőr felületéből kiálló, bab alakú tüskék borítják. A színük meleg rozsdabarna, a pofáknál sárgává halványul. Általában lassú, merengő és vonzó külsejű lények, és George-nak ehhez még nagyon szelíd és szeretetreméltó természete is volt.

A guayanai sárkányok egyik legérdekesebb tulajdonsága táplálkozási módjuk. Mielőtt George megérkezett, minden elérhető szakirodalmat elolvastunk a fajról, de nem sokra mentünk a tudományos könyvekkel. Mivel azonban teljesen normális gyíkfajta lényeknek látszottak, úgy véltük, étrendjük ugyanaz, mint bármelyik nagy hűsevő gyíké. Amikor tehát George rendben megérkezett, megsimogattuk, megcsodáltuk, és ünnepélyesen elhelyeztük abban a nagy ketrecben, amelyet számára készítettünk, külön saját kis tóval. Ezt a kellemességet láthatólag teljes mértékben méltányolta, mert abban a pillanatban, amint beengedtük a lakásába, egyenest a tó felé tartott és belemerült. Vagy félórát töltött a vízben pancsolva, néha ledugta a fejét pár pillanatra a víz színe alá, és feszülten meredt a tó fenekére. Vacsorára döglött patkányt adtunk neki, ezt meglehetősen undorral nézte. Aztán fiatal csirkével próbálkoztunk, ugyanezzel az eredménnyel. A haltól úgy visszariadt, mintha halálos méreg lenne, és már teljesen kétségbeestünk, mert semmi más nem jutott eszünkbe, amit esetleg szerethetne.

Épp mikor már kezdtünk beletörődni, hogy George halálra fogja magát koplalni, Johnnak remek ötlete támadt. Elszaladt és összeszedett egy marék kövér kerti csigát, és bedobta George tavába. George, aki egy fatörzsön ült a ketrec hátterében, és ott igen felségesen hatott, félrehajtott fejjel szemlélte ezt az úszó, nyüzsgő bőséget. Levonult a tóhoz, besiklott a vízbe, és érdeklődve szagolgatni kezdett egy csigát, míg mi reménykedve figyeltük. A szájával finoman felcsippentette a csigát, és hátravetve a fejét, becsúsztatta a szájüregébe. Most, hogy kitérte a száját, a legérdekesebb fogsort figyelhettem meg, amit valaha gyíknál láttam: teljesen csigaevésre alkalmas fogakat. A száj első részében a fogak elég kicsik voltak, hegyesek, és enyhén hátrafelé hajlottak a szájüreg felé. Ezek voltak voltaképpen a fogószerszámok. Amikor a gyík megragadta a csigát, hátra vetette a fejét, úgyhogy a puhatestű besiklott a szájba, és a hátsó fogakon nyugodott. Ezek nagy, cipődoboz formájú zápfogak voltak, széles felülettel, leginkább talán miniatűr elefántfogakhoz hasonlítottak. A nyelve segítségével George addig taszigálta a csigát, míg csak ezek közé a hatalmas zápfogak közé nem került, aztán lassan becsukta az állkapcsát. A csigaház összeroppant és széttöredezett, és amikor már teljesen bizonyos volt benne, hogy a héj eltört, az egészet áttette a szája közepébe, és a nyelve ügyes mozdításával kitakarította és kiköpte az összezúzott csigahéj minden törmelékét. A csiga héjától lehántott sima testét látható elégedettséggel nyelte le. Az egész művelet kb. másfél percig tartott, utána George egy darabig üldögélt, fekete nyelvvel nyalogatta a száját, és maga elé merengett. Kisvártatva előrehajolt, kényeskedve kiemelt egy másik csigát, és ugyanúgy belapátolta. Félóra leforgása alatt tizenkettőt

nyelt le ezekből a puhatestűekből, és mi ujjongtunk, mivel most, hogy így rájöttünk, mi az, amit George kedvel, tudtuk, nem lesz több nehézségünk az etetésével.

Mindig nagy megkönnyebbülés, ha egy hüllő elkezd magától enni, mert ha bizonyos időn át nem hajlandó táplálkozni, kényszeríteni kell rá, ami nagyon kényes és kellemetlen feladat. Az óriáskígyók sokszor visszautasítják a táplálékot, amikor érkeznek, és erőszakkal kell őket etetni addig, amíg meg nem szoknak, de ennek a műveletnek nem nagyon örülünk, mert olyan törekeny az állkapcsuk és a fogazatuk, hogy igen könnyen elroppan valami bennük, és akkor fertőzés keletkezhet a szájukban.

Azt hiszem, a legnehezebb kényszeretelési feladatunk egy pár fiatal ghariallal volt. Ezek a krokodilcsalád ázsiai tagjai, és vad állapotukban hallal táplálkoznak. Az alligátorok és krokodilok erős, inkább zömök állkapcsával ellentétben, a gharial állkapcsa hosszú és karcsú, leginkább csőrre hasonlít. Állkapcsa is, foga is nagyon törekeny, a foga különösen, szinte kiesik, ha csak ránézel. Következésképp amikor a mi két fiatal gharialunk megérkezett, és makacsul visszautasított minden ételmezt, még a medencéjükben úszkáló halakat is, elkedvetlenedtünk, mert rájöttünk, hogy mesterségesen kell táplálnunk őket.

A művelet unalmas, hosszú, nehéz, és egy éven át hetenként meg kell ismételnünk, míg a gharial hajlandó lesz maga enni. Először szorosan meg kell markolni az állat nyakát és farkát. Azután ki kell emelni a víztartályából és valamilyen sima felületre helyezni. A segítőársunknak lapos, sima fadarabot kell elhelyeznie az állkapcsok közé, a száj hátsó részében, közvetlenül az utolsó fogak után. Amikor az állkapcsok kicsit szétfeszülnek, lassan elengedi az ember a nyak szorítását, és előrecsúsztatja a kezét, a hüvelyk- és mutatóujját az állkapocs közé dugja, és nyitva tartja. Ez általában könnyebben megy, mint ahogy hangzik. A másik személy akkor felfegyverzi magát egy hosszú, vékony bottal és egy tál apróra vagdalt nyers hússal vagy nyers hallal. Egy darab húst vagy halat szúr a bot végére, bedugja a hüllő szájába, és előrenyomja a torok felé. Ez a kényes rész, mert minden krokodilcsaládhoz tartozó lénynél bőrlebens fedeti a torkot: ez az elrendezés lehetővé teszi, hogy az állat kinyissa a száját a víz alatt, és mégse nyeljen egy csomó vizet. Az enivalót e mögé a bőrlebens mögé kell betolni, jól le a torkon. Aztán masszírozni kell a torkot addig, míg az ember érzi, hogy az enivaló lecsúszott a gyomorba. Mint említettem, unalmas munka, a gharial számára éppúgy, mint számunkra. ^-

Általában a hüllőház lakói közt a legkevesebb bonyodalmat a kétéltűek okozzák. Ezek rendszerint jól esznek, és nemigen pusztítja őket az a mérhetetlen sokféle fekély, bőrbaj, élősd, ami a kígyókat és gyíkokat olyan gyakran megtámadja, bár el kell ismernem, alkalomadtán, csak hogy érdekesebbé tegyék számunkra az életet, ők is tudnak produkálni egy-két különleges betegséget.

A pipavarangyok erre a legjobb példa. Ezek a furcsa állatok Brit Guayanából valók, és meg kell hogy mondjam, olyanok, mint semmi más a világon. A testük majdnem négyszögletes, úgyiszlóván minden csücskén egy lábbal és a két első lábuk közt egy kiszögeléssel, ami azt jelzi, hogy itt kellene lennie a fejnek. Az egész dolog meglehetősen lapos, sötét feketésbarna színű, ezért az állat valójában úgy hat, mintha nemrégiben valami szörnyű szerencsétlenség áldozata lett volna, és azóta

a lassú rothadás állapotában tengődne. E kísérteties lények legfurcsább tulajdonsága a szaporodási módjuk, mert a pipavarangyok táskában hordják kicsinyeiket. A tenyészedő alatt a

nőstény hátán a bőr megvastagszik, puha és szivacsos lesz, ekkor kész a párosodásra. A hím megragadja; amikor a nőstény tojásra kész, kibocsát magából egy hosszú peterakó csövet, amely felkanyarodik a hátán, a hím hasa alatt. Ahogy a peték megjelennek, a hím megtermékenyíti őket, majd benyomja a hát szivacsos bőrébe. Belesüppednek annyira, hogy csak egy kis részük áll ki a bőr felületéből. Ez a kiálló rész megkeményedik, így -- mindegyik a külön-külön zseb belsejében -- a békaporontyok végigmennék átváltozásuk minden szakaszán, míg szüleik apró hasonmásává nem válnak. Amikor készek arra, hogy kikeljenek, a héj megkeményedett része fellazul, a kis békák visszatolják és kimásznak, mint akik pilótafülkéből lépnek ki.

Egyszer szerencsém volt, és tanúja lehettem, hogyan kel ki néhány kis pipavarangyoporonty, és kedvem szottyant megpróbálkozni tenyésztésükkel az állatkertünkben. Rendeltem tehát egy párt egy állatkereskedőnél, és amikor megérkeztek, igyekeztem őket jól elhelyezni a hüllőházban. Egy nagy, vízzel telt akváriumba raktuk őket, mert ellentétben a többi békával, a pipavarangyok teljesen víziállatok. Nagyon jól megszoktak, és hamarosan tucatszámra falták az óriási gilisztákat. Most már más dolgunk nem volt, úgy hittem, mint hogy várjuk, párosodjanak. Egy reggel John jött és jelentette, hogy a pipák egyike nyilvánvalóan megütötte magát a hasán, bár nem érti, ez hogyan történhetett. Megvizsgáltam a békát, és láttam, hogy ami zúzódásnak látszott, úgy fest, mint valami roppant vérhólyag. Nehéz volt eldönteni, mit csináljunk. Ha a békák nem víziállatok lennének, és száraz volna a testük, penicillinnel kezelhettem volna a bőrfelületet, így azonban huszonnégy órán belül mind a két pipa elpusztult, a testüket teljesen elborították ezek a vérrel és váladékkal teli vörös hólyagok. Elküldtem őket boncolásra, és a kapott jelentés szerint valami titokzatos betegséget kaptak, amit „vörös láb”-nak neveznek. Az volt az érzésem, hogy valami szerepe lehetett talán mindebben a víznek, amelyben tartottuk őket: normális csapvíz volt, de kissé savas. Hát-újabb pár pipát szereztem, de ezúttal csak tóvízben tartottuk őket. Ez eddig jó megoldásnak bizonyult, és most, amikor e sorokat írom, mind a két béka jó egészségben van. Egy kis szerencsével talán eljutok oda, hogy tenyésztési tudom majd a pipavarangyokat, hacsak valami újat ki nem találnak, hogy keresztülhúzzák számításaimat.

Másik kételtű, amelyiknek majdnem olyan érdekes szaporodási módszere van, mint a pipáknak: a kis erszéyes béka. Öt darabunk van ezekből az aranyos, zöld és fekete mintákkal csinosan díszített, zömök kis békákból. Ecuadorból hozták őket számunkra. Nagyon jól viselkedtek, jó étvágyal ettek, de semmi jelét nem mutatták, hogy szaporodni szeretnének. Ezért áttettük őket egy nagyobb tartályba, ahol több vizük és több szárazföldjük volt, és ez bevált.

Amikor nincs itt a tenyészidejük, a nősténynek a háta alsó részén tartott erszénye alig vehető észre. Ha közelről nézed, kissé gyűrött szélű vékony vonalat látsz a bőrön, mintha valamikor megsérült volna, és rosszul forrt volna össze. Amikor azonban eljön a párosodás ideje, a nyílás szembeszökőbb lesz. A békák dalolni kezdenek egymásnak, a nőstény hamarosan visszavonul valami csendes zugba, és egészen furcsa műveletekbe merül. Tagjai hosszas csavargatása árán eljut oda, hogy egyik hátsó lábát felrakja a hátára, lábujjait beleillessze az erszénybe, és elkezdje tágítgatni a bőrt. Amikor az erszényt megfelelően szétfeszítette, kész a párosodásra. Hogy mi módon rakja a tojásokat az erszénybe, az még mindig titok előttem, mert sajnos, elmulasztottam megfigyelni magát a tojásrakást. A következő jellegzetes fázis az, hogy a nőstény porontyoktól dagadó erszénye feltüremlik a hátán, és olyan, mintha az állatot kibeletzték volna. A nőstény addig cipeli a tojásokat, amíg valamilyen módon meg nem bizonyosodik róla, hogy a békaporontyok készek a kikelésre. Akkor bemegy a vízbe, és leül. A porontyok kikecmeregnek a zselatinszerű ikrából, és elúsznak, az anya pedig nem érdeklődik többet irántuk. Rájöttünk, hogy

a békaporontyok kitűnően megélnek nyershús foszlányokon és fehér kukacokon, azokon a kicsi gilisztafélekén, amelyeket a horgászat szerelmesei csali eledelként tenyésztnek. Amikor kinőtt a hátsó lábuk, és kijöttek a szárazföldre, gyümölcslegyeken és kis földigilisztákon tartottuk őket addig, amíg elég nagyok nem lettek ahhoz, hogy elkezdjék a házi legyek és a dongók fogyasztását.

A kételtűeket sokkal könnyebb tenyésztetni, mint a hullóket, mert nem kell törődnünk a nedvességgel. A hullók tojásokat raknak, pergamenszerű héjjal, ami lehet puha vagy lehet kemény. Ha a ketrec hőmérséklete nem megfelelő, vagy ha a levegő nedvességtartalma túl nagy vagy túl alacsony, a tojás tartalma kiszárad vagy megpenészedik. Noha előfordult már, hogy sikerült hullótojásokat kikeltetnünk, mindig kilencven az egyhez, hogy hiába próbálkozunk.

Szép eredménynek számított, elég büszkék is voltunk rá, amikor sikerült néhány görög teknősbékatójást kikeltetni. A görög teknős egyike a legelterjedtebb házi kedvenceknek, és egyhangú rendszerességgel, állandóan tojik, de a tojásokból nagyon ritkán kel ki valami. Egy ízben John, azt gondolva, hogy ez a rakás tojás is ugyanolyan kudarcot hoz majd, mint eddig mindegyik, nem sokat teketóriázott velük, valamelyik ketrec alján- amelyikről azt gondolta, megfelelő hőmérsékletű -- elásta őket a homokba. Egyik hét a másik után múlt, és közben teljesen elfeledkezett róluk. Meglehetősen elképedt tehát, amikor egy reggel apró teknőspólyást látott, ahogy körültopogja a ketrecet. Odahívott, és kiástuk a többi tojást is. A hat közül négyben most volt a lakó kelőben. Egyik tojásban a bébi már majdnem kint volt, de a többi háromban a kicsikék csak most kezdték törögetni a tojáshéjat.

Egy kis akváriumba raktuk őket egy homoktányéron, hogy jobban meg tudjuk figyelni a kelést. A tojások akkorák voltak, mint egy pingponglabda, és hasonló alakúak, pergamenszerű héjuk vastag volt, és a pöttöm jószágoknak szemmel láthatóan kimerítő munkát jelentett, hogy kitörjenek a bőrtömbökből. Azt, amelyik a legnagyobb lyukat vágta a héjban, már egészen jól lehetett látni belül, amint körbeforgott, hol első lábát, hol hátsó lábát használta, hogy tágítsa a lyukat. Az orrán ott volt az a kis szaruanyagú csőröcske, amely a kis teknősöknél arra való, hogy az első rést üssék vele a héjon: ez később lehull. De én nem láttam, hogy ez használta volna a csőrét -- a nehéz munkát az első és a hátsó lábával végezte, sok szünetet tartva közben, hogy visszanyerje az erejét. Háromnegyed óráig tartott, míg sikerült végre kitörnien: a tojás ekkor kettéhasadt, és ő kigurult a homokba, páncélja egyik felét kalapként viselve a fején.

Amikor a kis teknősök kimásztak a tojásból, a teknőjük szivacsos volt, idomtalan és nagyon puha, az átmérője kb. akkora, mint egy kétshillinges -- ötforintos -- pénzdarab. Egy-két órán belül azonban változás következett be: mintha valaki biciklipumpával fújta volna fel. A teknő kigömbölyödött, az eddigi lapossága eltűnt, csinosan domborodott, és sokkal keményebbnek is látszott, noha valójában még mindig olyan lágy volt, mint a nedves karton. A tojásnál annyival nagyobbak lettek most már, hogy ha nem magam láttam volna őket az előbb kikelni, azt mondtam volna, képtelenség, hogy most jöttek ki egy ilyen kicsi bőrtömből. Észrevettem, hogy amikor kikeltek, a körmük nagyon hosszú volt és éles, feltehetően hogy könnyebben kitörhessenek a tojáshéjból. Nagyon rövid idő alatt viszont a rendes hosszúságúra koptak.

Igen sok órát töltöttem azzal, hogy megfigyeljem ezt a kikelési folyamatot, de minden egyes pillanat megérte a fáradságot. Nagy csodálattal viseltettem ezek iránt a gömbölyű, komoly kis teknősök iránt, mert nem könnyű dolog kitörnien a tojásból. A legjobban talán az mulattatott, hogy a kis hulló -- miután a hátsó lábával tágított egyet a nyíláson -- megfordult bent a tojásban, a

következő pillanatban pedig már ráncos és szomorú kis arca kukkantott ki a tojáshéj részén, mintha a teknős meg akarta volna magát nyugtatni, hogy a külvilág még ott van, és még mindig olyan vonzó, mint amikor utoljára látta.

NEGYEDIK FEJEZET

Claudius a melegágyak közt

Kedves Mr. D urrell,

szokta Ön kitömetni az állatait? Ha egyszer ki akarja tömetni az állatait, én kitömném Önnek, nagy tapasztalatom van állatok kitömésében...

Amikor az ember új állatot szerez, az adódó sok bökkenő közül az egyik az, hogyan szokik majd meg! Amíg rá nem jön, hogy az új ketrecét otthonának tekintse, és meg nem tanulja azt is, hogy bízzék az emberben, addig nyugtalan lesz. Sok módja van annak, hogy egy állatot rávezessünk arra, otthon érezze magát nálunk, és ezek aszerint változnak, hogy milyen fajjal van dolgunk. Néha különleges kis ínycsafalatokat kell az állatnak adnunk, hogy mohó étvágya feledtesse félelmét. Ha nagyon ideges jószággal akad dolgunk, külön ládát kell neki készíteni, ahova elbújhat, vagy fedjük be a ketrec elejét zsákokkal, amíg el nem hiszi, hogy nem akarjuk bántani. Néha a legkülönösebb módszert kell alkalmaznunk, hogy bizalmat ébresszünk az állatban. Sok gondunk Topsyval jó példa erre.

Egy hideg téli napon egy észak-angliai állatkereskedő üzletében nézelődtem, van-e valami érdekes, amit megvehetnék állatkertem számára. Ahogy a boltban körülsétáltam, az egyik sarokban egy igen nedves aljú, sötét ketrecet vettem észre, és a rácsok közül végtelenül szomorú kis arc meredt rám, szánandóbbat talán sohasem láttam. Szénfekete volt, nagy, fényes szempár ragyogott benne, amely mintha állandóan könnyben úszott volna. Az arcot vörösesbarna szőrzet keretezte, rövid és tömött, mint holmi drága szőnyeg bolyha.

Jobban odahajoltam és láttam, hogy az arc egy kölyök gyapjas makié, ez az egyik legeragadóbb dél-amerikai majomfaj. Ez a szerencsétlen nem lehetett több néhány hetesnél, és túl kicsi volt még ahhoz, hogy elválasszák az anyjától. Nyomorultul kuporgott a ketrec padlóján, didergett és köhécselt, az orra csöpögött, a prémje ragacsosan és kócosán tapadt a piszoktól. A ketrec állapotából, szagából úgy ítéltem, hogy nyilván enteritise van, ráadásul meg is hült, láthatólag már a tüdőgyulladás határán tart. Nem olyan állat volt, amelyet bárki ép ésszel megvenni szándékozna. De szegény pára csak rám tekintett a nagy, sötét, kétségbeesett szemével, és nekem végem volt. Megkérdeztem a kereskedőt, mennyit kér a kis majomért. Azt felelte, hogy eszében sincs eladni nekem, mert én mindig jó vevője voltam, az állat pedig nyilvánvalóan rövidesen elpusztul. Azt feleltem, tudom, hogy az állat megvétele kockázatot jelent, de ha odaadja nekem, és életben marad, megfizetem az árát, ha pedig elpusztul, nem fizetek. Némileg vonakodva, de belement az alkuba, a panaszosán sipítózó kis makit beraktuk egy szalmával teli dobozba, és rohantam vele vissza Jerseybe. Tudtam, ha nem kap nagyon gyorsan valamilyen kezelést, vége, és lehet, hogy már most is túl késő.

Amikor visszaértem Jerseybe, az apróságot -- akit valaki Topsynek keresztelt el -- beraktuk egy meleg ketrecbe, és megvizsgáltam. Tüstént láttam, először is antibiotikumot és vitamininjekciókat kell adni neki, hogy le tudja küzdeni az enteritist és a hülést. Másodszor pedig meg kell tisztítani a tulajdon ürülékével beszennyezett bundáját, mert ha ilyen állapotban

hagyjuk, kiütéseket kap, és minden szőre kihull. Fő gondunk az volt, hogyan fogjuk Topsyt rávenni, engedje mindezt elvégezni magán. A legtöbb kismajom néhány óra leforgása alatt ragaszkodni kezd emberi mostohaazüleihez, és általában semmi baj nem szokott lenni velük. Mivel azonban Topsynek nyilvánvalóan a lehető legrosszabb tapasztalatai lehetnek az emberi lényekkel, amint kinyitottuk a ketrece ajtaját, idegbeteg visító rohamokba lovallta magát (amilyenekre csak a gyapjas majmok képesek). Ha erőszakot alkalmazunk, ez több bajjal jár, mint haszonnal, márpedig az orvosi kezelést meg kell kapnia, különben elpusztul. Ekkor fényes gondolatunk támadt.

-- Topsy ugyan minket nem fogad el mostohaazülnök, de hátha elfogad valami mást? Vajon mit szól egy játék mackóhoz?

Tele voltunk kétségekkel, de valamit próbálnunk kellett, szereztünk hát egyet. A medve kellemes, bár kissé üres arckifejezéssel bámult, és kb. akkora volt, mint Topsy anyja lehetett; beraktuk hát a ketrecebe, és vártuk az eredményt. Topsy eleinte nem mert a közelébe menni, később azonban felülkerekedett a kíváncsisága, és megérintette. Amint felfedezte, hogy prémes bundája van, és oda lehet hozzá simulni, melléje bújt, és félórán belül olyan vad, birtokló szenvedéllyel csüngött rajta, hogy egészen meghatódtunk.

Ezek után Topsy teljesen megváltozott. Addig, amíg karjával, lábával, farkával a játék mackóba kapaszkodhatott, megszűnt a félelme az emberi lényektől. Egyszerűen kiemeltük a mackót a ketrecből a piócaaként hozzátapadó Topsyval, a pöttöm jószág pedig hagyta, hogy azt tegyünk vele, amit akarunk. Sikerült is neki injekciót adnunk, meg tudtuk tisztítani az összeragadt bundáját; néhány nap múlva már a gyógyulás útjára lépett, és egészen szemrevaló kismajom lett belőle. Ekkor jött azonban a másik baj : teltek-múltak a napok, a játék mackó egyre piszkosabb lett, úgyhogy végül elhatároztuk, kiszedjük Topsy ketrecéből, kimossuk és fertőtleníttük. Topsy végtelen elkeseredésére ki is vettük a mackót. Azonnal visító rohamot kapott. A majmok családjából a gyapjas makiknak van a legharsányabb, legfülsértőbb sipítása, amit valaha hallottál, olyan sívítás, amely beléd hasít, és megfagyasztja a véredet, mint a kés csikorgása a tányér szélén, milliószorosára felerősítve. Bedugaszoltuk a fülünket, és azzal a gondolattal vigasztaltuk magunkat: tíz percen belül majd csak abbahagyja, ha rájön, hogy úgyse kapja vissza a mackóját. Topsy azonban nem hagyta abba. Kitartóan végigsipította a délelőttöt, és mire eljött a löncs ideje, foszlányokban voltak az idegeink.

Csak egy megoldás volt: felpattantunk a teherautóra, elválttunk a városba, és több játékboldot végigjárva sikerült végül találnunk egy olyan játék mackót, amelyik erősen hasonlított Topsy eredeti mackójához. Rohantunk vissza az állatkertbe, és a zsákmányt sietősen begyömöszöltük Topsy ketrecébe. Félbehagyta a visítózást, harsány örömsikolyt hallatott, rávetette magát az új mackóra, szorosán körülfonta karjával, lábával, farkával, és azonnal mély álomba merült. Ezek után a játék mackók váltották egymást, míg az egyik mosásban volt, a másik átvállalta a mostohaanya kötelességeit, és ez az elrendezés tökéletesen kielégítette Topsyt.

A csöppség azonban idővel annyira megnőtt, hogy nagyobb lett, mint a mackói, és úgy gondoltuk, lassan el kell őt választani tőlük, hiszen ha bekerül majd egy nagy ketrecebe, a többi gyapjas maki közé, oda nem viheti magával a mackókat. Itt az ideje, határoztuk el, szokjon hozzá, hogy valami társa legyen a ketrecében, kikerestünk hát egy nagy, vörös, nyugodt természetű és teljesen agytalan tengerimalacot. Beraktuk Topsy ketrecébe; az eleinte nem vett róla tudomást, épp csak ha túl közel ment a drága mackójához, pofon ütötte. Elég hamar rájött

azonban, hogy mint hálótársnak, a tengerimalacnak van egy nagy előnye a mackóval szemben, és pedig az, hogy beépített központi fűtéssel rendelkeznek. A tengerimalacnak -- az egyszerűség kedvéért Haroldnak neveztük -- elég borús véleménye alakult ki minderről. Először is, ha egyáltalán valami gondolat csiholódott valahogy a fejében, ez csak ennivalóra vonatkozhatott. Harold élete munkája kimerült abban, hogy ehetőség szempontjából megvizsgálta mindent, amivel érintkezésbe került, és semmiképp nem volt ínyére, hogy életművét megzavarja egy zsarnokoskodó gyapjas maki. Topsynek viszont tökéletesen kialakult elképzelései voltak arról, mikor helyes fölkelni, mikor helyes lefeküdni, mikor kell játszani stb., és nem látta be, miért változtasson ezeken az elképzeléseken pusztán azért, hogy összeegyeztesse Harold étkezési szokásaival. Harold rádöbbsent: abban a pillanatban, amikor egy tisztességes darab sárgarépát vagy hasonló kellemességet talál, Topsy azonnal elhatározza, hogy itt a lefekvés ideje, megragadja a két hátsó lábát, és a legmegalázóbb módon bevonszolja a szalmás ládájukba. Itt, méltatlanságra méltatlanságot halmozva, Topsy a hátára mászik, karját, lábát és farkát ráfonja, hogy ne tudjon elmenekülni, és azonnal mély álomba merül, miközben olyan látványt nyújt, mint egy nagyon kicsi és gömbölyű sárga lovon ülő túlméretezett zsoke.

A másik dolog, ami Haroldot nyugtalanította: Topsynek az a szilárd meggyőződése volt, hogy adott alkalommal a tengerimalac ugyanolyan könnyedséggel tud az ágak között ugrálni, mint ő maga. Bizonyosra vette, ha egyszer fel tudja vinni az ágak közé, Harold nagyszerű mászónak fog bizonyulni, csak addig nehéz, míg felemeli a földről. Csupán egyik kezével tudta fogni, Harold viszont kövér volt, súlyos, és ő maga egyáltalán nem igyekezett. Topsy némi erőfeszítés után az egyik hóna alá dugta ökelmét, aztán mászni kezdett felfelé, de alig jutott föl néhány hüvelyknyit, Harold kicsúszott a karja alól, és lepottyant a ketrec padlójára. Szegény Harold, azt hiszem, nagyon sokat szenvedett Topsy keze közt, céljainknak azonban megfelelt, mert Topsy hamarosan elfeledkezett a játék mackóiról, és el tudta foglalni helyét a nagy ketrecben a többi gyapjas makimajom közt. Haroldot visszaraktuk a tengerimalac-ketrecbe, ahol reggeltől estig térdig zöldségben állva, komor elszántsággal majszol magának utat az ennivalóban.

A szoktatási korszaka alatt elég sok gondot okozott nekünk egy másik állat, Fred, a nyugat-afrikai patasmajom. Felnőtt hím, a valaha látott legnagyobb patások egyike, és személyes házikedvence volt egy családnak Angliában. Rejtély előttem, hogyan sikerült nekik megférnük Freddel, míg ekkora méreteket öltött, s még komolyan meg sem harapta őket! A metszőfogai ugyanis jó két hüvelyk -- öt centiméter -- hosszúak voltak, és olyan élesek, mint a borotva. Addig a napig, amíg hozzánk került, Fred esténként bejáratos volt a gazdái lakásába, és nézte a televíziót.

De a legeslegborzasztóbb dolog Fred ruházata volt! A patasmajmokat vastag, élénk árnyalatú, vöröses bunda borítja, és Fred úgy érkezett, hogy egy rikító, postaláda-piros kötött pulóvert viselt. Ettől a színösszeállítástól a személyzetünknek még a divat iránt legközönyösebb tagja is meghökkent. A bajt az okozta, hogy Frednek hiányzott a televízió és az autózás, és szentül hitte, hogy valamilyen módon mi vagyunk a felelősek azért, amiért mindezt nélkülöznie kell, és ezért a kezdet kezdetétől fogva utált mindnyájunkat, teljesen és részrehajlás nélkül. Ha valaki közel ment a ketrecéhez, nekiugrott a dróthálónak, és dühösen rázni kezdte, vad fintorokkal vicsorítva összes fogait. Beláttuk: amíg valami kis jelét nem adja majd, hogy bízik bennünk vagy megszeretett minket -- ha erre egyáltalán sor kerül valaha --, semmit nem tehetünk, hogy szörnyű kis kötött kabátját leszedjük róla. Fred pedig csak üldögélt az ágak közt a ketrecében, makacsul viselte vörös zekéjét, és semmi jelét nem adta, hogy megbocsátana nekünk. Hozzá még, ahogy a napok

múltak, a pulóver egyre piszkosabb és borzasabb lett, úgyhogy Fred végül úgy festett, mintha épp most került volna elő valami ínség sújtotta nyomortanyáról.

Mindenfélét próbáltunk, hogy megszabadítsuk ettől az egészségtelen ruhadarabtól, de teljesen sikertelenül. Fred, úgy látszott, még büszke is rá, és nagyon haragudott, ha megkíséreltük lehúzni róla. Kezdtük számígtatni, mennyi időbe fog telni, míg a gyapjú természetes úton szétbomlik és lehull róla, de bárki kötötte is a pulóvert, jó erős fonalat választott, és beláttuk, évekbe telik még, mire teljesen tönkremegy. A sors azonban kezünkre játszott. Hőhullám jött, és az emlősök házában, ahol Fred élt, felszökött a hőmérséklet. Eleinte élvezte, később azonban már neki is túl sok lett, és észrevettük, hogy merengve húzogatja magán a pulóverét. A következő reggel a szemsértő ruhadarab csinosan felakasztva ott lógott Fred ketrecében egy ágon, és egy hosszú bot segítségével sikerült kihalásznunk. Ettől kezdve Fred fokozatosan szelídült; sohasem lesz igazán megbízható, de legalább most már kevésbé hajlamos rá, hogy az emberi lényeket ellenségeinek tekintse.

Egy másik állat, amelyik elég sok bajt okozott nekünk az első időkben, Millicent volt, a malabarmókus. A malabarok a mókuscsalád legnagyobb tagjai, Indiából származnak. Vagy két láb -- 60-61 cm -- hosszúak, zömök testűek és nagyon bozontos farkúak. A testük hasi részei sáfránysárgák, a háti részek dús mahagóni vörösek, és hatalmas fülbojtjuk van, olyan, mintha két fekete skót erszényt tűztek volna a fejükre. Mint a mókusok általában, ezek is nagyon elevenek, fürgén mozognak, kíváncsiak, de a többivel ellentétben, bennük nincs meg az az ideges kívánság, hogy mindent megrágjanak, ami az útjukba kerül. Millicent azonban kivételt képezett. Azt tartotta, a természet pusztán abból a célból áldotta meg néhány kiálló, élénk narancssárga foggal, hogy szétromboljon velük minden ketrecet, ahova bezárják. Emögött nem volt semmiféle szökési vágy, mert amint egy nagy lyukat rágott a ketrec egyik oldalán, tüstént átment a másikra, és kezdte előlről. Egész vagyont költöttünk a javítási munkálatokra, míg aztán számára külön fémlemezekkel béleltünk ki egy ketrecet, és ez aztán gátat szabott további tevékenységének. Mivel azonban féltünk tőle, hogy hiányozni fog neki a munkaterápiás elfoglaltság, nagy fahasábokat raktunk be hozzá. Ezeken is keresztülragta magát, akár a villanyfűrés.

Eleinte Millicent nem volt valami szelíd, és habozás nélkül belemélyesztette a fogait az ujjadba, ha elég balgán alkalmat adott neki erre. Semmiféle vesztegetéssel, gomba vagy makk ínycsafatokkal nem tudtuk elcsábítani, hogy kezeesebb legyen, és arra a meggyőződésre jutottunk: ő is egyike azoknak az állatoknak, amelyek sohasem szelídülnek meg. Egyszer azonban furcsa dolog történt: Millicentet egy nap elerőtlenedve, fekvé találtuk ketrece padlóján. Betegségének semmiféle nyilvánvaló tünetét nem lehetett látni, és nehéz volt megállapítani, mi baja lehet. Ha látom, hogy egy állat valamilyen titokzatos betegségben szenved, két dolgot szoktam csinálni : valami antibiotikumot adok neki, és melegen tartom. Ezért Millicent kapott egy injekciót, és átvittük a hüllők házába, mert ez az egyetlen hely, ahol a nyári hónapok alatt is tart a fűtés.

Néhány nap alatt eléggé rendbe jött, de még mindig bágyadtan lézengett. A csodálatos az volt, hogy valami változás következett be a természetében is. Heves embergyűlölőből olyan forró homo sapiens-rajongóvá vált, hogy szinte zavarba estünk. Elég volt kinyitni a ketrece ajtaját, már a karjaidba vetette magát, gyengéden szopogatta az ujjaidat, komolyan a szemedbe nézett, miközben hosszú bajusza remegett az érzelmektől. Mindennél jobban szeretett a karunkon elnyúlni, mintha egy faágon lenne, és ebben a helyzetben órákon át szunnyadozott, ha hagytuk.

Mivel ennyire megjavult a természete, minden reggel kiengedték a ketrecéből, hogy őgyelegjen a hullóházban. Nagyon hamar fölfedezte, hogy a teknősök rekesze nyújtani tudja mindazt, amit egy magára adó malabarmókus kívánhat: infravörös lámpa áraszt kellemes, egy helyre központosított meleget, eszményi ülőhelyül szolgál az óriásteknősök háta, és nagy bőségben akad gyümölcs és zöldség, így, míg az óriásteknősök nehézkesen mászták körül ketrecüket, Millicent a teknőjük tetején kuporgott. Olykor, ha valamelyik egy csábító gyümölcsdarabot látott, és épp kezdte kinyújtani a nyakát, hogy bekapja, Millicent leugrott a hátáról, felkapta a gyümölcsöt, és újra visszapattant a nyergére, mielőtt a teknős rájött volna, mi is történt. Amikor elkövetkezett az idő, és Millicent eléggé felépült ahhoz, hogy visszatérjen a kisemlősök házába, azt hiszem, az óriásteknősök boldogok voltak, hogy megválhattak tőle: nemcsak többletterhet jelentett teknőjük cipelésénél, hanem nagyon megviselte az idegeiket is az ingyencfalatok folytonos eltűnése az orruk előtt.

Csodálatos, hogy a vadon fogott állatok (ellentétben a fogságban neveltekkel) mennyire másként szokják meg a bezártságot. Némelyiknél jókora időre van szükség, hogy végre beilleszkedjék, a másik meg az érkezés pillanatától fogva úgy viselkedik, mintha ott született volna az állatkertben. Egyszer egy ügynök egy pár sötét gyapjas majmot küldött, akkor kapta őket közvetlenül Brazíliából. Úgy találtuk: a hím nagyszerű példány, teljesen felnőtt, kb. tizenkét-tizennégy éves. Ennek nem nagyon örültünk, mert féltünk, hogy egy ilyen korú felnőtt majomnak hosszú időre lesz szüksége, míg megszokja a fogságot; az is lehet, hogy emészti majd magát, és elpusztul. Ahogy megérkezett, a párjával együtt kiengedték a ketrecébe, gyümölcsöt és tejet hoztunk számukra. Amint ezt meglátta, izgalomba jött, és amint a ketrecajtót kinyitottuk, legnagyobb elképedésünkre egyenesen odajött, enni és inni kezdett, úgy, hogy mi a kezünkben tartottuk a tányérját, mintha évek óta élt volna velünk, nemcsak néhány perce. Az első pillanattól kezdve szelíd volt, jól evett, és úgy látszott, nagyon élvezi az új életét.

Sok állat van, amelyik a szoktatás ideje alatt elszánt kísérleteket tesz, hogy megszökjék ketrecéből, nem azért, mert szabadságra vágyik, hanem mert hiányzik neki a régi helye, az utazóláda, amelyet már megszokott, és otthonának tekintett. Láttam egyszer egy állatot: amikor kivették a kis utazóládájából, és tágas, jól felszerelt ketrecébe tették, három napig küszködött, hogy ki tudjon törni, és amikor végül sikerült neki, nyílegyenest rohant a régi utazóládájába, ott találtunk rá, ahogy benne ült. Az egyetlen megoldás az volt, hogy berakjuk az utazóládát az új ketrecbe. Ez meg is történt, ezután az állat azt használta hálószobául, és egészen otthonosan elhelyezkedett.

Előfordul aztán, hogy ha egy állatnak sikerül megszöknie, súlyos problémák elé állítja az embert. Soha nem fogom elfelejteni azt az éjszakát, amikor Claudius, a dél-amerikai tapír valahogy kiszabadult a karámjából. Aki az esti etetésnél bement a ketrecébe, gondosan becsukta maga után a kaput, de a reteszt nem húzta a helyére. Claudius, aki épp egyik éjjeli körjáratát tartotta birodalmában, nagy örömmel észlelte, hogy az eddig áthatolhatatlannak vélt kapu most enged gyöngéd döfögetésének. Úgy vélte, ez az éjszaka kiválóan alkalmas arra, hogy egy kis kirándulást tegyen a környékre. Az ő szemszögéből nézve csakugyan alkalmas is volt az éjjel, mert koromsötét volt, és a zápor úgy ömlött, hogy a trópusokon kívül ritkán láttam hozzá fogható.

Negyed tizenkettő lehetett, már épp lefeküdni készültünk mindnyájan, amikor egy feldúlt és bőrig ázott gépkocsizó érkezett, és zörgetni kezdett a bejárati ajtón. Az eső zuhogását túlkiabálva közölte: az autó reflektora fényében épp most látott egy nagy állatot, és bizonyos benne, hogy

csak hozzánk tartozhat. Megkérdeztem, milyen volt az állat, mire azt felelte, rosszul sikerült shetlandi póninak rémlett, elefántormánnyal. Megállt a szívverésem, mert tisztában voltam vele, milyen messze és milyen gyorsan tud vágtatni Claudius, ha alkalma nyílik rá! Ingujiban voltam és papucsban, de arra sem maradt időm, hogy az időjárásnak megfelelő ruházatot öltsek, mert a gépkocsivezető a birtokunkkal szomszédos földön látta az állatot, és el akartam kapni, mielőtt túl messze kóborol. Lerohantam a kis házhoz, és mindenkit felzavartam az itt lakó személyzetből. Különféle hálózatokban tódultak ki az esőbe, és arrafelé özönlöttünk, amerre a motoros szerint a tapírunk eltűnt. Ez jókora virágtábla volt, és legközelebbi szomszédunk, Leonard du Feu birtokához tartozott. Leonard eddig a legtürelmesebb és legrokonszenvesebb szomszédunknak bizonyult, ezért eltökéltem, ha csak egyetlen mód is van rá, nem hagyom, hogy Claudius kárt tegyen a birtokában. Miután ezt a fogadalmat kimondtam magamban, teljes borzalmamra visszaemlékeztem, hogy azt a virágtáblát, amelyen a hír szerint Claudius bujkál, Leonard a közelmúltban ültette be anemonákkal. El tudtam képzelni, hogy a több mázsás Claudius mit hagy meg a kényes növények gondosan ültetett soraiból, különösen mert rövidlátása miatt az irányérzéke még jó időben sem volt valami kiváló.

Bőrig ázva értünk a virágtáblához, és körülvettük. Csakugyan ott állt Claudius, nyilvánvalóan évek óta nem volt ilyen remek éjszakája. Kéjesen élvezte a számára eszményi nedvességet: nincs más, ami az életet olyan széppé tudná tenni, mint egy sűrű zápor. Ott állt, mint egy kicsapongó római császár a zuhany alatt, elmélyülten rágcsált egy nagy csomó anemonát. Amikor meglátott, üdvözlő hangokat hallatott -- neveltséges, magas sivitást, olyanfélét, mint amikor nedves ujjunkkal egy léggömböt dörzsölünk. Nyilvánvaló volt, örül a találkozásnak, és reméli, hogy csatlakozunk hozzá, az éjszakai kóborlásában, valahogy azonban egyikünknek sem szottyant nagy kedve ilyesmire. A csontunkig átmedvesedve reszkettünk a hidegtől, és egyetlen vágyunk az volt, hogy Claudius a lehető legkevesebb bajjal visszahajtsuk a karámjába. Kiadtam a remény nélküli és teljesen hiábavaló jelszót:

-- Ne lépjeteK a növényekre!

Majd előrevezényeltem tapírfogó különítményemet, és zord csapatként körülvettük Claudius. Egyetlen pillantást vetett ránk, de magatartásunkból és viselkedésünkben tüstént felmérte: felfogásunk nem teljesen azonos, ha arról van szó, hogy más emberek földjén szökdecseljünk fél tizenkettőkor egy esős éjszakán, ezért úgy döntött, hogy nem szívesen bár, de faképnél kell hagynia bennünket. Csak addig a pillanatig késlekedett, míg újabb csomó anemonát nem tépett ki, aztán rövid vágtában átvágott a virágtáblán, a rombolás olyan sávját hagyva maga mögött, amelyet csak egy elszabadult bulldózer taposhatott volna. Földkoloncokat cipelő papucsos lábunkkal bukdácsoltunk utána. Sebességünket nemcsak a sár korlátozta, hanem az a tény is, hogy mi a virágsorok közt próbáltunk futni, nem pedig rajtuk szaladtunk. Emlékszem, megjegyeztem magamnak, arra fogom kérni Leonard-t, hogy a jövőben egymástól távolabbra ültesse a virágsorokat, mert ez fölöttébb megkönnyítené bármely szökött állat elfogását. A kár, amit Claudius a virágokban tett, épp elég nagy volt, de jött még rosszabb is. Hirtelen oldalra vágott, és ahelyett hogy a következő táblába rohant volna, mint reméltük (ugyanis az legelő volt), egyenest Leonard du Feu zöldségeskertjébe vágtatott. Megtorpantunk, és levegő után kapkodtunk, miközben az eső patakokban csurgott rólunk.

-- Az isten szerelméért -- mondtam csak úgy általában, mindenkinek --, kergessétek ki ezt az átkozott állatot ebből a kertből, mielőtt teljesen tönkretesz!

Alig ejtettem ki ezeket a szavakat, a kert mélyéből már hallatszott is valamilyen csörömpölő zaj, ami mindennél világosabban jelezte, hogy Claudius, szokásos rövidlátó módján ügetve előre, keresztülgázolt Leonard melegágyain. Mielőtt még bármi okosat tehattünk volna, Claudius eldöntötte, hogy Leonard kertje nem eléggé kedvére való, utat tört magának egy sövényen keresztül, tátongó rést tiporva az addig gondosan nyesett kertészeti remekműbe, és szapora kocogással eltűnt az éjben. Az irány, amerre elindult, újabb veszedelmet rejtegetett, mert egyenesen a kis tavunk felé tartott. A tapírok vad állapotukban fölöttébb kedvelik a vizet, kitűnő úszók, és elég hosszú ideig víz alatt tudnak maradni. Az a lehetőség, hogy egy koromfekete, zimankós éjjel végig kell kutatnunk egy tapír után egy negyedhektáryi sötét víztükröt, jelentéktelenné zsugorította egy tű szénakazalban való megkeresésének a feladatát. Csapatom többi tagjában ugyanakkor merült fel ugyanez a rémítő gondolat, rohanni kezdtünk, ahogy életünkben még nem rohantunk, és épp az utolsó pillanatban sikerült utolérnünk Claudius. Megközelítve gömbölyű hátsórészét, lendületes vetődéssel rádobtam magam, és több szerencsével, mint irányérzéssel, sikerült elkapnom az egyik hátsó lábát. Harminc másodperc múlva már megbántam. Claudius kirúgott, patájával hatalmas ütést mért a fejemre, úgyhogy csillagokat láttam, aztán vágta csapott át, engem megalázó módon a sárban vonszolva maga után. Addigra azonban már olyan vizes voltam, annyira fáztam, olyan sáros lettem és olyan dühös, hogy elszántan csüggttem rajta, mint kullancs a viharban. Makacsságom megtermett a gyümölcsét, mert elvonszolt testem súlya annyira lelassította Claudius iramát, hogy a többiek utolérhették és rávethették magukat testének különféle részeire. A tapírokkal e tekintetben a fő nehézség az, hogy gyakorlatilag nincs rajtuk semmi, aminek igazán jó fogása volna: a fülek nagyon kicsik, és nagyon bizonytalanul lehet csak megmarkolni őket, a farok parányi, sörénye nincs, így az egyetlen dolog, amelyet a siker halvány reményével megragadhatsz, a lába, Claudius lába azonban kövér volt és síkos az esőtől. Mi azonban mindnyájan komor kitartással markoltuk, miközben Claudius ugrált, rúgkapált, és méltatlankodva horkantott. Amikor valamelyikünk fogása meglazult, a másik azonnal átvette a helyét, így aztán Claudius nyilvánvalóan arra a következtetésre jutott, hogy rossz módszert választott elcsüggesztésünkre. Abbahagyta a pörgést, egy pillanatig elgondolkozva állt, aztán egyszerűen lefeküdt, és ránk pislogott.

Ott toporogtunk körülötte, átázva, kimerültén, és egymásra bámultunk. Mi öten voltunk, velünk szemben pedig egy több mázsás, vonakodó tapír. Az, hogy cipeljük, meghaladta erőnket, viszont teljesen nyilvánvaló volt, hogy Claudiusnak esze ágában sincs közreműködni. Ott feküdt, makacs arkifejezéssel. „Ha azt óhajtjátok, hogy visszakerüljek az állatkertbe -- jelezte világosan a tekintete --, akkor bizony cipelhetek!” További erősítésre nem számíhattunk, tehát úgy látszott, holtpontra jutottunk. De ha Claudius elhatározta, hogy megmakacsolja magát, csökönös leszek én is -- gondoltam eltökélten. Vízről csöpögő csapatom egyik tagját visszaküldtem az állatkertbe kötéllért. A fogságba ejtésnek ezt a roppant szükséges kellékét persze eleve magammal kellett volna hoznom, de naivságomban azt képzeltem, hogy Claudius visszahajtása a karámjába kb. annyi fáradságunkba fog kerülni, mintha egy házikecske lenne.

Amikor a kötéll megérkezett, szorosán Claudius nyaka köré kötöttünk, vigyázva, nehogy csúszócsomót csináljunk. (Bőrig ázott különítményünk egyik tagja ugyan azt morogta, hogy az ideális egy csúszócsomó lenne.) Ezután ketten megragadtuk a kötelet, ketten megfogták a fülét, az ötödik elkapta a két hátsó lábát, és jelentős erőfeszítés árán felállítottuk és vagy tízlábnyira eltalicskáztuk a bitangot, míg újra összeomlott. Kis szünetet tartottunk, hogy lélegzethez jussunk, aztán újakezdtük. Megint sikerült továbbfuvaroznunk vagy tízlábnyit -- azaz három métert --,

miközben elvesztettem az egyik papucsomat, és a kezemre rátaposott a csapatunk egyik legnagyobb és legsúlyosabb tagja. Újra pihentünk egyet; leverten vesztegeltünk, lihegtünk az esőben, cigaretta után vágyakoztunk, és egyhangúan eldöntöttük, hogy a tapír olyan állat, amelyet soha, semmilyen körülmények közt nem lett volna szabad kitalálni.

A tábla, ahol ezek a műveletek folytak, nagy volt és sáros. Az éjszakának ebben az órájában, a zuhogó esőben úgy festett, mint egy hajdani tankgyakorlótér, amelyet most már elhagytak, mert a tankok többé nem bírnak átgázolni rajta. A sár olyan ragadósnak bizonyult, mint sehol másutt Jersey szigetén. Másfél óránkba került, míg Claudiust kicibáltuk erről a földről, és a végén úgy éreztük magunkat, mint azok, akik Stonehenget, ezt a délnyugat-angliai, hatalmas kövekből összerótt, druida szentélynek tartott őskori emléket létrehozták! Isten csodája, hogy egyikünk sem szakadt meg! Végző rettenetes erőfeszítéssel kivontattuk Claudiust a tábláról, átcibáltuk a mezsgyén, be az állatkertbe. Itt újra pihenni akartunk, hogy erőre kapjunk, Claudius azonban akkor úgy határozott, hogy miután visszavittük az állatkert területére, és nyilvánvaló, hogy elkerülhetetlenül vissza fogjuk hajtani a karámjába is, ostobaság volna tovább huzakodni. Hirtelen lábra állt, és mint a kilőtt rakéta, nekilendült, miközben mi kétségbeesetten fityegtünk teste különböző részein. Nevetségesnek tetszett másfél óra hosszat tett minden borzalmas erőfeszítésünk, hogy egyáltalán moccanásra bírjuk, miközben most meg azért kell ott lógnunk a kövér testén, hogy fékezzük a rohanásában, nehogy a szokásos csetlő-botló módján nekirohanjon még valamelyik gránit kapuoszlopnak, és megsérüljön, vagy talán meg is ölje magát. Úgy csüngtünk rajta, mint tengeri nyúlhalak a sebesen úszó cápán, és nagy megkönnyebbülésünkre további baleset nélkül sikerült visszakormányozni ingerlékeny járművünket a karámjába, majd mi is visszatérhettünk hálósobáinkba, tele zúzóadásokkal, átfázva, sárral bontottan. Forró fürdőt vettem, hogy magamhoz térjek, és miközben álmosan hevertem a vízben, azon töprengtem, hogy a legrosszabb még hátravan: reggel telefonálnom' kell Leonard du Feu-nek, és meg kell próbálnom bocsánatot kérni fél hektár összetaposott anemonáért és tizenkét ripityomra tört üvegházért.

Jacquie, mint mindig, részvétlen maradt. Ahogy hanyatt feküdtem a fürdő vigasztaló melegében, kezem ügyébe helyezett egy nagy adag whiskyt, és röviden értékelte az éjszaka erőfeszítéseit:

-- Te vagy az oka -- mondta --, kellett neked ez az átkozott állatkert?!

ÖTÖDIK FEJEZET

Akárcsak Nightingale

Tisztelt Mr. Durrell,

•*••••

maga a leggonoszabb ember, akit ismerek. Isten teremtményeinek szükségük van szabadságra, és az Ő akarata ellen való, hogy maga bezárja őket. Ember maga vagy ördög? Ha rajtam állna, magát csuknák börtönbe életfogytiglan...

Akár disznó-, akár tyúk- vagy nercfarmja van az embernek, akár állatkertje, elkerülhetetlen, hogy valamelyik jószág néha meg ne sérüljön, meg ne betegedjék, vagy esetleg el ne pusztuljon. Elhullás esetén azonban a disznó-, nerc- vagy tyúkfarm tulajdonosa merőben más helyzetben van, mint az, akinek állatkertje van. Ha valaki felkeresi a disznófarmot, és megkérdezi, hova lett a fekete fülű fehér disznó, azt a választ kapja, hogy elvitték a vásárra. A kérdező akadékoskodás nélkül elfogadja ezt a magyarázatot, mint a sertésvégzet egyik válfaját. Ugyanez az ember elmegy egy állatkertbe, ott megszeret valamely állatot, időnként meg-meglátogatja, és egyszer aztán, amikor újra jön, nem találja többé. Ha megmondják neki, hogy az állat elpusztult, azonnal a legsötétebb gyanúval telik el. Vajon rendesen bántak vele? Kapott eleget enni? Kihívták hozzá az állatorvost? És így tovább. Ebben a modorban folytatja, mintha a Scotland Yard egyik nyomozója hallgatná ki egy gyilkosság gyanúsítottját. Persze, minél kedvesebb volt az állat, annál behatóbb lesz a faggatódzás. Úgy látszik, abban a hitben vannak: míg teljesen természetes, hogy a disznók, baromfiak vagy nercok elpusztulnak vagy levágják őket, addig a vadállatoknak valamiféle örök élettel kellene megáldva lenniük, és csak valami részünkről elkövetett otromba műhiba küldhette át őket az örök vadászmezőkre. Ez eléggé megnehezíti az életet, mert minden állatkertnek, akármilyen jól tápláltak és gondozottak is az állatai, megvan a gyászos veszteséglistája.

Amikor vadállatok betegségét próbálja az ember kezelni, olyan területre téved, amelyről kevesen tudnak bármit is -- még a szakképzett állatorvosokat is beleértve --, ezért az esetek többségében, ha nem is teljes sötétben, de legalábbis félhomályban tapogatózik. Van, hogy az állat az állatkertben kapja meg a betegséget, máskor a betegség már kifejlődött, amikor az állat megérkezik, és ez lehet különösen kellemetlen trópusi nyavalya is. Jellemző módon ez történt gibbon majmunkkal, Louie-val is.

Louie nagy, fehér kezű, fekete gibbon majom volt, egy singapore-i barátunk küldte. A légierők valamilyen apróbb állatkertjének fő vonzóereje volt, ahol -- abból ítélve, mennyire utálta az embereket, főleg a férfiakat -- elég durván bánhattak vele. Tágas ketreche helyeztük el az emlősök házában, és reméltük, hogy jó bánásmóddal idővel elnyerjük majd a bizalmát. Egy hónapon át minden jól ment. Louie nagyszerűen evett, néha megengedte, hogy a dróthálón át megsimogassuk a kezét, és reggelenként vidám harci kiáltásai ébresztettek fel, csengő „hupp"-ok sora, ezek hangereje egyre fokozódott, majd eszelős vihogáshoz hasonló hangokká csendesedett. Egy reggel Jeremy azt újságolta, hogy Louie nem jól van. Lementünk megnézni, és ott találtuk: a

ketrece sarkában kuporgott, láthatólag nyomorult állapotban, hosszú karjait védőn kulcsolta a teste köré. A legvigasztalanabb arckifejezéssel nézett, amíg a fejem törtem, hogy megpróbáljak rájönni, mi baja lehet. Meghülés jeleit nem mutatta, a funkciói normálisaknak látszottak, bár azt észrevettem, hogy a vizeletének különösen kellemetlen, orrfacsaró a szaga. Ez valami belső bajra vallott, ezért elhatároztam, hogy antibiotikumot adok neki. Ilyenkor általában tetramycint szoktunk használni, mert ez valamilyen sűrű, édes, élénkpiros folyadék formájában kerül forgalomba, és tapasztalatból tudjuk, hogy igen kevés állat tud ennek ellenállni. Némelyik majom literszámra inná, ha hagynánk. Louie először szemmel láthatóan annyira rosszul volt, hogy még oda se akart jönni, hogy megkóstolja az orvosságot. Végül jelentős erőfeszítések árán sikerült odacsalogatnunk a drótháléhoz, és a kezére öntöttem egy kanálnyit ebből a folyadékból. Nyilvánvaló, hogy ilyen mozgékony, fán lakó állatoknál a kéz nagyon fontos, és Louie mindig kényesen vigyázott rá, hogy tisztán tartsa a kezét. A szőrére öntött ragadós, rózsaszín anyag több volt, mint amit el bírt viselni, neki is fogott, hogy lenyalja; minden nyálás után megállt kicsit, hogy megtapasztalja az ízét. Amikor kellőképpen megtisztogatta a kezét, újabb kanál tetramycint dugtam át a dróthálón, és nagy öröömre mohón megitta.

Három napon át folytattam ezt a kezelést, de nem sok eredménnyel, mert Louie egyáltalán nem evett, és rohamosan gyengült. A negyedik napon véletlenül beleláttam a szájába, és láttam, hogy élénksárga. Nyilvánvaló volt, hogy sárgasága van, és ezen nagyon meglepődtem, mert nem tudtam, hogy a majmok megkaphatják ezt a betegséget. Az ötödik napon Louie csendben kimúlt, és szánalmas tetemét elküldtem boncolásra, hogy megbizonyosodjam róla, helyes volt-e a diagnózisom. A boncolás eredménye nagyon érdekes volt. Louie csakugyan sárgaságban pusztult el, de ezt az okozta, hogy a mája nagyon rossz állapotba jutott valami filaria nevű trópusi fertőzéstől, ami többek közt vakságot és elefantiázist is okozhat. Ekkor láttuk, hogy hiábavaló lett volna, ha bármit próbálunk is, Louie sorsa meg volt pecsételve. Tipikus volt, hogy Louie érkezésekor nem mutatott semmiféle betegségi tünetet, sőt úgy látszott, egész jó bőrben van.

Ez az egyik nagy hátránya, ha az ember vadállatokat próbál gyógyítani. A legtöbb eltitkolja a betegségét, és semmi jelét nem adja, hogy valami nincs rendben, addig, míg túl késő nem lesz, vagy majdnem túl késő, hogy bármi érdemlegeset tegyünk. Láttam egy kis madarat: napfelkelte után még bőségesen evett, egész reggel jókedvvel énekelt, délután háromkor pedig halott volt, bár a leghalványabb jelét sem adta, hogy bármi baja lenne. Sok állat, még amikor a legszörnyűbb belső bajoktól szenved is, teljesen egészségesnek látszik, jól eszik, és jó hangulatot mutat, s elhitei velünk, hogy virágzó egészségnek örvend. Aztán egy reggel bágyadtabbnak mutatkozik, mint eddig, és mielőtt bármi okosat tehetnénk, már vége. És persze, még ha az állat nyilvánvaló jeleit mutatja is a betegségnek, töprenghetünk, mi lehet a baja. Ha az ember az állatorvosi lexikont megnézi, látja, hogy több száz betegség jöhet számításba, és mindegyiket másképp kell kezelni. Nagyon elcsüggesztő.

Általában kísérletezni kell, hogy a megfelelő gyógymódra rájöjjön az ember. Néha ezek a próbálkozások is igen látványos eredményeket hoznak. Ott van például a kúszó paralízis! Szörnyű betegség, többnyire az Újvilág majmait támadja meg. Valaha semmiféle orvosság nem volt rá, és a betegség olyan istencsapás volt, amely teljes majomkolóniákat el tudott söpörni a föld színéről. Az első tünetek nagyon enyhék: az állat mintha kicsit merevebben mozgatná a csípőjét. Néhány nap múlva azonban észrevehető, hogy a majom nem hajlandó többé mászni, csak egy helyben üldögél. Amikor ebben a stádiumban van, már mindkét hátsó lába megbénult, de még érez valamennyire. A bénaság fokozatosan terjed, míg az egész testét meg nem támadja.

Korábban, amikor a betegség ebbe a szakaszába ért, mást nem lehetett tenni, mint elpusztítani az állatot.

Sok esetünk akadt ezzel a bénasággal, és néhány nagyon szép és értékes majmot veszítettünk el miatta. Mindent megkíséréltem, ami csak eszembe jutott, hogy rájöjjenek valami gyógymódra. Masszíroztuk, más táplálékon tartottuk őket, vitamininjekciókat adtunk nekik -- minden haszontalannak bizonyult. Nagyon sok gondot okozott nekem, hogy nem találtam gyógymódot erre a nagyon kínos betegségre, mert végignézni, hogy egy majom hogyan lesz napról napra egyre bénább, nem valami kellemes látvány.

Egyszer egy állatorvos barátommal beszélgettem erről, és azt fejtegettem neki, hogy meggyőződésem szerint a betegség oka az étrendben van; s én mindent megpróbáltam, ami csak eszembe jutott, de teljesen eredménytelenül. A barátom töprengett egy darabig, aztán azt mondta, szerinte a majmok étrendjében kevés lehet a foszfor, illetőleg a kapott foszfort a szervezetük valamiért nem tudja feldolgozni. Ha valóban ez a baj, D₃-injekciók ellensúlyozhatják. Ezért, amikor a legközelebbi majom első jeleit mutatta a paralízisnek, minden teketória nélkül kirángattuk a ketrecéből (miközben hangosan tiltakozott a méltatlan bánásmód ellen), és beadtunk neki egy D₃-injekciót. Gondosan figyeltem egy héten keresztül, és nagy örömmre a javulás észrevehető jeleit mutatta. A hét végén újabb injekciót kapott, és két héten belül teljesen rendbe jött. Ekkor egy szép, vörös nyugat-afrikai patasmajomra fordítottam figyelmemet, amely már egy ideje megkapta a bénaságot. A szerencsétlen állat már eljutott a teljes mozgásképtelenségig, úgyhogy fel kellett emelnünk a fejét, amikor etettük. Úgy véltem, ha a D₃ neki is használ, minden kétséget kizáróan bebizonyosodik, hogy ez a helyes gyógymód. Megdupláztam a normális adagot, és injekcióztam a majmot; három nappal később újabb nagy adagot adtam neki. Egy hét múlva fel tudta emelni a fejét, hogy egyék, és egy hónapon belül teljesen meggyógyult. Ez igazán látványos javulás volt, és meggyőzött, hogy a paralízisnek a D₃ az ellenszere. Ma már, ha egy majom vonszolni kezdi magát, nincs az a nyomasztó érzésünk, mint amikor még úgy tudtuk, hogy ez az első lépés a halál felé; egyszerűen adunk neki egy injekciót, és az állat rövidesen újra egészséges és vidám.

Szemmel látható sikerrel alkalmazzuk a B₁₂-injekciót is. Ez általános erősítőként hat, és ami még fontosabb, étvágygerjesztőként is. Ha valamelyik állat bágyadtnak mutatkozik, vagy kezdi elveszteni az érdeklődését az étel iránt, egy B₁₂-injekció hamar rendbe hozza. Ezt a készítményt azonban csak emlősökön és madarakon próbáltam ki, hüllőkön soha. A hüllők szervezete annyira más, mint a madaraké és az emlősöké, hogy vigyázni kell, milyen orvosságot alkalmaz náluk az ember, mert ami használhat egy mókusnak vagy egy majomnak, az könnyen megölhet egy kígyót vagy egy teknőst.

Volt azonban a hüllőházban egy fiatal *Boa constrictor*, amelyet egy kereskedőtől vagy hat hónapja szereztünk. Érkezésétől kezdve meglepően szelídnek mutatkozott, csak az aggasztott, hogy makacsul megtagadta az evést. Ezért hetenként ki kellett szednünk a ketrecéből, erőszakkal kinyitottuk a száját, és döglött patkányokat vagy egereket toltunk le a torkán; az eljárást nem nagyon szerette, de szokott szelídségével fogadta. Egy ilyenfajta kígyót erőszakkal etetni mindig kockázatos, mert akármilyen óvatosan csináljuk is, mindig ott a veszély, hogy kárt tesz az ember a száj érzékeny nyálkahártyáiban, ez fertőződhet, és hamarosan fekélyé válhat, amire a kígyók nagyon hajlamosak, és amit nagyon nehéz gyógyítani. Némi habozás után hát elhatároztam, hogy megpróbálok egy B₁₂-est adni neki, és meglátjuk, mi történik. Az injekciót a teste közepe táján adtam be, abba a vastag izomrétegbe, amely a gerincet borítja. Látszólag észre se vette,

nyugodtan feküdt, a kezemre csavarodva. Visszatettem a ketrecébe, és ott hagytam. A nap folyamán nem látszott, hogy rosszabb állapotban lenne az injekciótól, ezért azt javasoltam Johnnak, éjjelre tegyen valami ennivalót a ketrecébe. John két patkányt tett be, és reggel örömmel jelentette, hogy a kígyó nemcsak megette a patkányokat, hanem még a keze felé is vágott, amikor kinyitotta a ketrecet. Attól kezdve a boa állandó javulást mutatott. Mivel neki nyilvánvalóan használt, más hüllőkön is kísérleteztem B₁₂-vel. Úgy találtam, gyíkoknak és teknősöknek szintén nagyon jót tett egy-egy időnkénti injekció, különösen hidegebb időben, és sok esetben a szóban forgó hüllő minden bizonnyal elpusztult volna az injekciók nélkül.

A vadállatok persze a világ legrosszabb betegei. Annak az ápolónőnek, aki úgy érzi, nehéz dolga van, amikor emberi lényeket kezel, meg kellene kicsit próbálnia, milyen az, vadállatokat ápolni. Ritkán hálásak a segítségért, de az ember nem is ezt várja. Amit remélne (és soha vagy majdnem soha nem kapja meg), az egy kis együttműködés lenne az állat részéről, hogy vegyék be az orvosságokat, hagyják helyükön a kötések stb. Az első pár száz keserű tapasztalat után az ember belenyugszik a ténybe, hogy minden orvosságbeadás olyan, mint egy szabadfogású birkózómérkőzés, amelynek során a gyógyító balzsamból több kerül saját testfelületeinkre, mint a páciens belsejébe. Az ember hamar feladja a reményt, hogy bekötve tudjon tartani egy sebet, mert hacsak nem gipszeli be tetőtől talpig a beteget, semmi meg nem akadályozza, hogy harminc másodpercen belül el ne távolítsa a kötést. A majmok talán a legrosszabb páciensek. Először is négy kezük van hozzá, hogy hadakozzanak az emberrel, vagy eltávolítsák a kötést. Nagyon értelmesek, és alapjában túlfeszített, érzékeny idegrendszerük van; minden gyógykezelést úgy tekintenek még ha tudván tudjuk is, hogy az teljesen fájdalommentes --, mint valami kifinomult kínzási formát. A túlérzékenyséjük azzal jár, hogy hajlamosak úgy viselkedni, mint a hipochonderek, és bármely egészen egyszerű és gyógyítható betegség megölheti őket, pusztán azért, mert olyan heveny búskomorságba lovallják magukat, amibe egyszerűen belepusztulnak. Vidám, szívélyes doktorbácsi-modort kell kifejlesztenünk (mint valamelyik előkelő szanatórium hírneves magántanárának), ha egy gyászos hangulatú majommal bánunk, amelyik úgy érzi, már nem e világra való.

A magasabb intelligenciájú emberszabású majmokkal nem ennyire ingoványos talajon mozog az ember, sőt néha még valami segítséget is lehet tőlük várni. Az állatkert fennállásának első két évében megbetegedett mindkét csimpánzunk, Chumley és Lulu. Az esetek különbözőek voltak és egyaránt érdekesek.

Egy reggel jelentették nekem, hogy Lulu füle furcsa szögben áll, de ettől eltekintve nem látszik, hogy valami baja lenne. Lulu füle többnyire elállt, ezért valószínűnek tartottam, hogy valamilyen rendellenességről lehet szó, ha ez annyira szembeszökő. Odasiettem, hogy megnézzem, és ott találtam a padlón guggolva. Egy almát majszolt éppen, láthatóan jó étvággal, miközben szomorú, ráncos arca élénk figyelemmel szemlélte a világot. Vigyázva rágta az alma húsát, hangos szürcsöléssel kiszopta a levét, aztán amikor már teljesen kiszívott belőle minden nedvet, kényeskedve a kezébe köpte, majd a térdére helyezte, mint egy öreg tudós, aki akkor, amikor már túl öreg hozzá, hogy értékelje, felfedezte az életelixírt.

Szólítottam, mire odajött a dróthálóhoz, izgatott kis morranásokkal üdvözölve. Tény, hogy nagyon furcsa lett a füle, derékszögben állt el a fejétől. Igyekeztem rávenni, forduljon meg, hogy megnézhessem hátul a füle tövét, de túlságosan el volt foglalva azzal, hogy az ujjait átdugdosva a dróton, megpróbálja letépni kabátomról a gombokat. Nem volt mit tenni, ki kellett vennünk a ketrecből, és ez bonyolult feladat volt, mert Chumley nagyon féltékeny lett, ha Lulu nélküle jött

ki a ketrecből. Mégsem volt sok kedvem hozzá, hogy Chumleyt partnerként magam mellé vegyem az orvosi vizsgálat folyamán. Néhány jó falat segítségével sikerült becsalogatnom a komát a hálószobájába, és hangos méltatlankodása ellenére bezártam oda. Aztán visszamentem a külső ketrecbe, mire Lulu azonnal odajött, az ölembe ült, és átfogott a karjával. Végtelenül melegszívű majom volt, igen gyengéd természetű. Kockacukrot adtam neki, hogy jó hangulatban tartsam, és megvizsgáltam a fülét. Elszörnyedve láttam, hogy a füle mögött, a mastoid csonton óriási daganat van, fél narancs nagyságú, a bőr pedig sötét, feketés bíborszínű körülötte. Azért nem vettük ezt korábbi stádiumában észre, mert Lulunak sűrű haja volt, különösen a füle mögött, és mindaddig, míg a daganat úgy meg nem nőtt, hogy kinyomta a fülét normális helyzetéből, semmit sem lehetett látni. Lulu semmi jelét nem adta, hogy nem jól lenne, amit elég furcsának találtam, tekintettel a daganat méreteire. Hagyta, hogy gyengéden kitapogassam a daganat körvonalait, mindössze vigyázattal és udvariasan eltávolította néha az ujjaimat, ha nyomásuk túl fájdalmassá kezdett válni. A vizsgálat után láttam, hogy a daganatot fel kell majd nyitnom, mivel nyilvánvalóan gennyel van tele, karomba vettem hát Lulut, bevittem a házba, leültettem a pamlagra, és egy banánt adtam neki, hogy legyen mivel foglalkoznia, míg mindent előkészítek.

Mind ez ideig a csimpánzokat csak nagyon ritkán, különleges alkalmakkor engedték be a házba, Lulu tehát el volt ragadtatva, hogy valami külön multságban lesz része Chumley tudta nélkül. Ott ült a pamlagon, a szája banánnal tele, fenséges kézszorítással és tompa rikkantásokkal üdvözölt mindenkit, aki csak bejött, mintha övé lenne a helyiség, és éppen fogadónapot tartana. Amikor mindent előkészítettem, leültem melléje a pamlagra, és óvatosan levagdostam a hosszú hajszálakat a beteg fül mögött. A daganat, ahogy teljesen szabaddá vált, még csúnyábbnak látszott, sötét szilvaszínű volt, és a bőrfelület száraz, kerges. Vigyázva megtisztítottam az egészet fertőtlenített meleg vízzel, kerestem, talállok-e valami magot vagy nyílást a daganaton, mert most már bizonyosra vettem, hogy fertőződött furunkulussal vagy tályoggal van dolgom, de egyáltalán nem találtam nyílást rajta. Közben Lulu alaposan és körültekintően megszemlélte minden orvosi kelléket, és újabb banán fogyasztásának szentelte magát. Injekciós tűt vettem elő, és óvatosan megsúrtam az elszíneződött bőrt a daganat fölött; Lulu emiatt nem hagyta abba a majszolást: nyilvánvaló volt, hogy az elszíneződött bőrrész elhalt.

A helyzet elég kényes volt. Bár valószínűnek tartottam, hogy át tudom vágni a halott bőrt, és ki tudom engedni a gennyet anélkül, hogy Lulunak fájdalmat okoznék, teljesen bizonyos nem lehettem benne. Ahogy már említettem, a természete szeretetreméltó és kedves volt, de a termete hatalmas, jól felépített, a szájában kitűnő fogsor csillogott, és nekem nem sok kedvem volt hozzá, hogy összemérjük erőinket. Döntően fontosnak tartottam tehát, hogy valamivel lekössem a figyelmét, míg a feladatomat végzem, mert mint a csimpánzok legtöbbször, Lulu is képtelen volt egyszerre több dologra figyelni. Anyámat és Jacquie-t is megkértem, segítsenek: nagy doboz csokoládés kekszet adtam nekik azzal az utasítással, hogy azt adogassák Lulunak, míg a műtét folyik. Miattuk nem aggódtam, mert tudtam, ha Lulu valakit egyáltalán meg akar majd harapni, az csak én lehetek. Rövid imát mondva sterilizáltam egy szikét, vattatamponokat készítettem, fertőtlenítettem a kezemet, és munkához láttam. Végighúztam a kést a daganaton, de meghökkenve tapasztaltam, hogy a bőr olyan kemény, mint a cipőtalp, és a penge egyszerűen lecsúszik róla. Még egyszer belevágtam, ezúttal erősebben nyomtam a pengét, ugyanazzal az eredménnyel. Anyám és Jacquie idegességükben záporként szórták a csokoládés süteményt, Lulu pedig elragadtatott és enyhén ragacsos morranásokkal fogadta a kekszdarabokat.

-- Nem tudnál kicsit sietni? -- kérdezte Jacquie. -- A sütemény nem tart a végtelenségig.

-- Megteszem, amit tudok -- feleltem ingerülten --, de az ápolónő nem mondhatja operáció közben az orvosnak, hogy siessen.

-- Azt hiszem, nekem van még csokoládém a szobámban! -- mondta segítőkészen anyám. -- Elhozzam?

-- Igen, jó lenne, a biztonság kedvéért.

Míg anyám a csokoládéért ment, én eldöntöttem, hogy egyetlen mód a daganat felnyitására, ha a szike hegyét beledöföm, aztán lefelé húzom, és ezt meg is tettem. Sikerral jártam : a sűrű, gennyes váladék áradatként ömlött a nyílásból, elborítva engem és a pamlagot. A szaga rémítő volt; Jacquie és anyám sietve takarodót fújtak. Lulu ott ült, zavartalan nyugalommal, és tömte magába a csokoládés süteményeket. Igyekeztem, hogy csak annyi lélegzetet vegyek, amennyi feltétlenül szükséges, és kinyomtam a daganatot; mire kiürült, azt hiszem, vagy félcsészényi gennyes vért és váladékot szedtem ki belőle. Ollóval óvatosan körülvágtam az elhalt bőrt, és fertőtlenítettem a körülötte lévő nyers részeket. Bekötni hiába próbáltam volna, tudtam, hogy Lulu azonnal leszedné, amint visszakerül a ketrecébe. Miután alaposan kitisztítottam a sebet, karomba vettem Lulut, és visszavittem a ketrecébe. Itt igazi hitvesi odaadással köszöntötte Chumleyt, ám az sötéten és gyanakvóan pislogott. Megszemlélte Lulu fülét, de úgy döntött, hogy az egész nem érdekes. Amikor aztán felesége éppen egy vidámat süvöltött, hirtelen előrehajolt, és megszagolta a leheletét. Nyomban kiderült, hogy csokoládét evett, így Lulu, ahelyett hogy férji ölelésben részesült volna, gyors fejbe kólintást kapott. Végül is el kellett mennem a megmaradt csokoládéért, hogy kiengeszteljem Chumleyt. Lulu füle teljesen meggyógyult, és hat hónap múlva már nagyon közélről kellett nézni ahhoz, hogy észre lehessen venni a forradást.

Körülbelül egy év múlva Chumley úgy vélte, most rajta a sor, hogy megbetegedjék; ezt meg is tette, és ahogy mindent, ezt is nagyszabásúan csinálta.

-- Chumleynek fáj a foga! -jelentették egy nap.

Eléggé meglepett a dolog, hiszen nemrégiben vesztette el a tejfogait, alig nőttek még ki a felnőtt fogai, és túl korainak tartottam, hogy azok közül már szuvasodjon valamelyik. Pedig csakugyan szerencsétlenül gubbasztott a ketrecében, kezével állkapcsát és fülét tapogatta; nagyon szánalmas látványt nyújtott. Láthatólag fájdalom kínozza, de nem lehetett tudni, vajon a füle vagy az állkapcsa okozza-e. A fájdalom elég erős lehetett, mert nem engedte, hogy elvegyem a kezét, és megvizsgáljam az arcának ezt a felét, és amikor mégis megpróbáltam, olyan izgalomba jött, hogy nyilvánvaló volt, több bajt csinállok vele, mint hasznot. Fel kellett hát adnom a próbálkozásomat. Sokáig ott álltam a ketrece mellett, a viselkedéséből próbálva kikövetkeztetni, mi baja lehet. Fekve maradt, kezével tapogatta a feje fájó oldalát, s csöndben vinnyogott maga elé. Egyszer, amikor felkapaszkodott a drótra, hogy könnyítsen magán, nehézkesen kecmergett le utána a földre, és amikor lába a ketrec padlójára dobbant, felvisított, mintha a zökkenés komoly fájdalmat okozott volna neki. Visszautasított minden eledelt, és ami még rosszabb volt, minden folyadékot is, ezért nem tudtam neki antibiotikumot beadni. El kellett távolítanunk Lulut, aki ahelyett, hogy hitvesi aggodalmat tanúsított volna, ide-oda ugrándozott a ketrecben, időnként beleütközött Chumleybe, vagy ráugrott, úgyhogy az felsikoltott fájdalmában.

Délutánra már annyira aggódtam az állapota miatt, hogy konzultációra hívtam Mr. Blampiert, a helyi állatorvossebészt és dr. Taylort, az itteni emberorvost. Az utóbbi, gondolom, kicsit meglepődött, amikor arra kérték, egy csimpánzot is vegyen be a betegek jegyzékébe, de eljött.

Nyilvánvaló volt, hogy Chumley állkapcsát és fülét gondosan meg kell vizsgálni, és tudtam, hogy jelenlegi állapotában nem fogja engedni, ezért megállapodtunk abban, hogy érzéstelenítenünk kell. No jó, rendben, ezt kell tenni. De hogyan csináljuk? Az már nem volt olyan egyszerű. Úgy beszéltem meg, nekem kell majd megpróbálnom valamilyen nyugtató injekciót adni Chumleynek, ami reméltük, estére olyan kellemes hangulatba ringatja majd, hogy elfogad egy érzéstelenítést. A kérdés az volt, engedi-e Chumley, hogy beadjam neki az injekciót. Ott feküdt összekuporodva a szalmaágyán, háttal felém, és nyilvánvalóan nagy fájdalmai lehettek, mert körül sem nézett, hogy lássa, ki nyitotta ki a ketrece ajtaját. Vagy egy negyedóra hosszat beszéltem hozzá a legjobb doktorbácsi-modoromban, és a végén már hagyta, hogy a hátát és lábát simogassam. Ez már haladás volt, mert mindeddig azt sem tűrte, hogy simogatási távolságon belül kerüljek. Összeszedtem hát a bátorságomat, és folytonos lázas csevegés közepette megragadtam az injekciós tűt, és gyorsan belemélyesztettem a tomporába. Nagy megkönnyebbülésre nem adta jelét, hogy észrevenné. Olyan gyengéden és lassan, ahogy csak tudtam, beadtam a nyugtatót. Ezt meg kellett hogy érezze, mert apró, panaszosnak rémlő horkantást hallatott, de túl fásult volt hozzá, hogy törődjön vele. További vidám csevegés közepette becsuktam a hálófülkéje ajtaját, és visszavonultam, hagytam, hadd fejtse ki hatását a nyugtató.

Estére megérkezett dr. Taylor és Mr. Blampier, és én jelentettem, hogy a nyugtató hatott: Chumley félig kába állapotban volt, de még így sem engedte, hogy megvizsgáljam a fülét. Felvonultunk ketrecéhez, ahova kívülről erős fényszórókat erősítettem fel, és egy kecskelábú asztalt raktam be, hogy legyen mire fektetni a páciens. Dr. Taylor értet öntött egy maszkra, én kinyitottam Chumley hálószoobaajtáját, behajoltam, és óvatosan az arcára helyeztem. Egy-két gyenge kísérletét tett, hogy a kezével ellökje, de az éter az előző nyugtatóval kombinálva túl sok volt a számára, és elég hamar elvesztette az öntudatát. Amikor teljesen elaludt, kihoztuk a ketrecéből, és felfektettük az asztal deszkájára, a maszkot még mindig az arcán tartva. Ezután a szakemberek munkához láttak. Először a fülét vizsgálták meg, és teljesen egészségesnek találták; a biztonság kedvéért a másik fülét is megnézték, de ezzel sem volt semmi baj. Azután kinyitottuk a száját, és alaposan ellenőriztük a fogait: tökéletes, ragyogó fehér fogsora volt, a szuvasodás legkisebb jele nélkül. Megvizsgáltuk a pofáit, az állkapcsát, az egész fejét, és a világon semmi baját nem láttuk. Megnéztük a nyakát, vállát, ugyanezzel az eredménnyel. Amennyire meg tudtunk róla bizonyosodni, a betegségnek nyoma sem akadt Chumleyn, pedig valami mégiscsak komoly fájdalmat okozott neki. Dr. Taylor és Mr. Blampier teljes tanácstalanságban távoztak, én pedig bevittem Chumleyt a házba, pokrócba csavartam, és egy tábori ágyra fektettem a nappali szoba kandallója előtt. Azután Jacqie még több takarót hozott, ezeket halomba raktuk rá, és leültünk, várva, hogy az altató elveszítse hatását.

Ahogy ott feküdt, behunyt szemmel, buzgón szuszogva ki magából az éter gőzeit, olyan volt, mint egy kissé sátáni képű kerub, aki az egész napi csínytevésekben kifáradva, jól megérdemelt pihenőre tért. A tüdejéből kibocsátott rengeteg étertől búzlott a szoba levegője, ezért kénytelenek voltunk ablakot nyitni. Kb. félóra múlva kezdett mélyeket sóhajtani, és meg-megrándult, jelezve, hogy kezdi visszanyerni az eszméletét, én pedig odamentem, melléje ültem, készenlétben tartva egy bögre vizet, mert tapasztalatból tudtam, milyen szörnyű szomjúság fogja el az embert, amikor altatásból tér magához. Néhány perc múlva kinyitotta a szemét, és mihelyt megpillantott, gyenge kiáltással üdvözölt, majd kinyújtotta a kezét, noha még félig aludt. Megfogtam a fejét, a szájához tartottam a bögrét, és ő mohón szüröcsölte a vizet, majd az éter hatása újra elhatalmasodott rajta, mély álomba merült. Úgy gondoltam, egy közönséges bögre túl ügyetlen valami ahhoz, hogy abból itassuk, a folyadék nagy része kiömlik közben. Telefonáltam a

barátainknak, és sikerült segítségükkel egy betegítő csészét szereznem, azt a torz teáskannára emlékeztető valamit, és amikor Chumley legközelebb felébredt, a csésze sikert aratott, mert a csőréből remekül tudta szívni a vizet, még csak fel sem kellett ülnie.

Bár megismert, még mindig nagyon kába és bamba állapotban lehetett, ezért elhatároztam, hogy ott töltöm mellette az éjszakát a heverőn, arra az esetre, ha felébredne, és szüksége lenne valamire. Miután még egyszer megittam, megágyaztam magamnak a díványon, leoltottam a lámpát, és elaludtam. Éjjel két óra körül a szoba legtávolabbi sarkából hallatszó robajra ébredtem. Gyorsan villanyt gyújtottam, és láttam, hogy Chumley ébren van, és a szobában imbolyog, mint a részeg ember, nekiütközve a bútoroknak. Ahogy világos lett, és meglátott, örömvissítást hallatott, keresztülbotorkált a szobán, és ragaszkodott hozzá, hogy átöleljen és megcsókoljon, mielőtt még egy nagy adag vizet bekortyolt volna. Ezután visszasegítettem az ágyába, betakartam a pokrócaival, és most már békésen aludt reggelig.

A nap folyamán nyugodtan feküdt az ágyán, a mennyezetet bámulva. Evett egy kis szőlőt és nagy mennyiségű szőlőcukrot, és vizet ivott, ami jó jelnek számított. A legbiztosabb azonban az volt, hogy már nem fogta az arcát, és nem látszott, hogy fájdalmai lennének. Valamilyen furcsa módon, úgy látszik, meggyógyítottuk, noha az égvilágon semmit nem csináltunk vele. Amikor dr. Taylor később a nap folyamán felhívott, és megkérdezte, hogy van a beteg, mindezt elmondtam neki, és ő éppoly tanácstalan volt, mint én. Azután később újra telefonált azzal, hogy eszébe jutott valami lehetséges magyarázat: Chumley talán egy elcsúszott porckorong miatt kínlódhatott. Elképzelhető, hogy ez erős fájdalmat okozott az áll és a fül idegeiben, bár ott semmilyen külső jel sem mutatott. Amikor Chumley ernyedten és lazán feküdt a kezünk közt, a vizsgálat során elég sokat forgattuk a fejét, és talán közben helyresiklott a porc, jöllehet nem is voltunk tudatában.

Mr. Blampier is egyetértett ezzel a kórismével. Bizonyítékunk nem volt rá, de tény, hogy Chumley teljesen meggyógyult, és a fájdalom többé nem tért vissza. Eléggé lefogyott a betegsége alatt, ezért két-három hétig külön fűtött ketrecben tartottuk, és ínycsalatokkal etettük. Rövidesen már hízott valamit, és újra a régi volt, úgyhogy ha valaki közel ment a ketrecéhez, marokkal szórta rá a fűrészpórt. Gondolom, ezen az úton akart köszönetet nyilvánítani.

Néha az állatok az elképzelhető legneveltségesebb módon tudnak megsérülni. A madarak közt a sólymok és a fécánok a leghisztérikusabbak. Ha valami váratlan dolog felizgatja őket, szörnyű állapotba kerülnek, rakétaként vágódnak egyenesen fölfelé, és beleütköznek kalitkájuk mennyezetébe, és vagy kitörik a nyakukat, vagy alaposan lenyúzzák a fejbőrüket; de más hasonlóan buta madár is akad. Itt van például Sámuel esete.

Sámuel dél-amerikai kariáma. Ezek a madarak eléggé hasonlítanak az afrikai kígyászsasokhoz. Körülbelül akkorák, mint egy félig felnőtt pulyka, hosszú, erős lábuk van, és nevetséges kis tollbóbita díszileg a csőrükön. Vad állapotban nem nagyon sokat repülnek, idejük zömét azzal töltik, hogy a réteken sétálgatnak, kígyót, egeret, békát és más nyalánkságokat keresve. Sámuel Észak-Argentínában szereztem egy indiántól, és mivel fogságban nevelkedett, teljesen (néha zavarba ejtően) szelíd volt, amikor Jerseybe hajóztam vele és a többi állattal, kivettük a kis utazóládájából, s egy csinos, tágas madárkalitkába helyeztük. Sámuel el volt ragadtatva, és hogy hálóját bizonyítsa, első dolga volt felrepülni a rúdra, leesett róla, és eltörte a bal lábát. Az állatok néha olyan ostobaságokat csinálnak, hogy az embernek megáll az esze.

Sámuel szerencséjére a törés szép, tiszta volt, kb. a közepén annak a csontnak, amely megfelel az emberek sípcsontjának. Gondosan sínbe tettük, a sínre gipsszel borítottuk, és amikor a gipsz megszáradt, a madarat kisebb kalitkába raktuk, hogy ne tudjon túl sokat mozogni. Másnapra a lába kicsit megdagadt, ezért penicillininjekciót adtam neki -- amit kivételesen eltűrt --, és a lába újra normális méreteket öltött. Amikor végre levettük a gipszet, láttuk, hogy a csontok tökéletesen összeforrtak, és ma már, ha fontoskodva körülsetál a madárházában, nagyon közelről kell figyelniük, hogy rájövünk, melyik is a törött lába. Ismerve Sámuel ostobaságát, egyáltalán nem lepne meg, ha valamikor a jövőben újra megismételné a mutatványt, lehetőleg olyankor, amikor fülig vagyok más munkában.

Ilyenkor nemegyszer érezhettem úgy magam, mint Florence Nightingale, ez a kimagasló múlt századi angol nőalak, a krími háború katonai kórházának a vezetője, ez az eszményi ápolónő.

A Florence Nightingale-hez méltó munkánk során az ember kénytelen hozzászokni, hogy a páciensei megharapják, megkarmolják, megrúgják vagy felhorzsolják, és sokszor, amikor elsősegélyben részesítjük őket, önmagunknak is elsősegélyt kell adnunk. Amellett nem mindig az a legveszélyesebb, ha nagy állatokkal kell bánnunk. Egy mókus vagy egy erszénes patkány, ha rászánja magát, majdnem ugyanannyi kárt tud tenni az emberben, mint egy farkas bengáli tigris. Egyszer, amikor egy bolyhos, vattaszerű, érzelmes tekintetű pápaszemes makit kezeltem valami könnyű bőrfertőzés miatt, olyan alaposan megharapta a hüvelykujjamat, hogy az meggyült, és tíz napig kötözni kellett. A pápaszemes maki viszont negyvennyolc óra alatt meggyógyult.

Az emberorvosokat a hippokratészi eskü köti. A vadállatok orvosa sok eszküvel élhet, mind virágos és színes, ezek hallatára azonban, azt hiszem, a Brit Orvosi Tanács összeráncolná a homlokát.

HATODIK FEJEZET

Szerelem és házasság

Kedves Mr. Durell,

én hétéves vagyok, és épp most kaptam egy kis teknősbékát.

Hogy egy állat jól érzi-e magát a fogságban, arra sokféle dologból lehet következtetni. Elsősorban megállapítható az erőnlétéből, az étvágyából, mert ha fényes a szőre vagy a tollazata, és jól eszik, nyilvánvalóan nem senyved. A végső bizonyíték, ami a kétség árnyéka nélkül is bizonyítja, hogy az állat otthonának fogadta el a ketrecét, ha szaporodik.

Valaha, ha egy állat nem élt nagyon hosszú ideig a fogságban, vagy nem szaporodott, az állatkertek azt gondolták, valami baj van vele, nem pedig azt, hogy valami baj van a módban, ahogy tartják.

-- Ezt és ezt az állatot lehetetlenség fogságban tartani mondták --, és még ha el is él egy darabig, mindenesetre lehetetlenség szaporítani!

Ezeket az ellentmondást nem tűrő kijelentéseket olyan sértett hangon közölték, mintha a nyomorult állat valami szörnyű összeesküvést szőtt volna ellenük, megtagadva, hogy életben maradjon vagy párosodjék. Valaha hosszú jegyzék volt azokról az állatokról, amelyekről azt mondták: nem lehet őket fogságban tartani vagy szaporítani, és ezen a listán olyan állatok is szerepeltek, mint a nagy majmok, az elefántok, orrszarvúak, vízilovak stb. Az évek során lassan-lassan bejutottak az állatkertek világába rugalmasabb szellemek is, és mindenki nagy meglepetésére és csalódására kiderült, hogy a pusztulások és a kölykök hiánya nem az állat részéről tanúsított makacsságnak tudható be, hanem a velük bánó emberek tudása és tapasztalata hiányzott. Meg vagyok róla győződve, hogy egészen kevés olyan állat van, amelyet nem lehet sikerrel fogságban tartani és tenyészteni, ha egyszer rájöttünk a fortélyára. Fortélyon azt értem, hogy fölfedezzük, melyik a számára legmegfelelőbb ketrecfajta, milyen ételt szeret legjobban, és mindenekelőtt megtaláljuk a neki megfelelő párt. Ez kívülről nézve elég egyszerű, de sok évi kísérletezés és tapasztalat kell hozzá.

Persze, az állatkerti házasságokat éppúgy eltervezik, ahogy a XVIII. századi mamák összehozták a házasságokat. De a XVIII. századi mama egy szempontból előnyösebb helyzetben volt, mint egy állatkert: ha egyszer férjhez adta a lányait, nyugton maradhatott. Itt, az állatkertben az ember sohasem lehet nyugodt, mert mindig annyi minden jöhet még közbe! Mielőtt, hogy úgy mondjam, oltárhoz vezetheti az ember az állatokat, könnyen előfordul, hogy a hím vagy a nőtény hirtelen megutálja a választott jövendőbelit, és ha ez így történt, és nem vigyázunk, az arából vagy a vőlegényből tetem lesz, mielőtt még a mézeshetek megkezdődnének. Az állatkerti házasságközvetítőnek sok mindent kell számításba vennie, sok kockázatot vállalnia, mielőtt megkönnyebbült sóhajjal leülhet, és úgy érezheti, hogy a házasság befejezett tény. Mint tipikus esetet, nézzük például Charles házasságát.

Charlston fájára nézve -- kevéssé szakszerűen -- gibraltári sziklamajomnak nevezik. Tulajdonképpen nem is majom, hanem makákó, a Távols-Keleten talált nagy majomcsoportok egyikéből. Észak-Afrikában való feltűnésük körülményei kiderítetlenek, de nyilvánvalóan importálták őket Gibraltár szikláira, és ezért ragadt rájuk az a vajmi kétes értékű meghatározás, hogy az egyetlen európai majomfajta. Chariest akkoriban ajánlották fel nekünk, amikor a gibraltári majomcsapat átmenetileg épp fogyatkozóban volt, ezért nagyon örültünk neki. Gibraltárból a királynő őfelsége egyik hajója hozta el, illő pompával, és mi annak rendje és módja szerint birtokba vettük. Ha a combjain guggolt, két láb. hat hüvelyk -- 76--77 cm -- magas volt, testét rendkívül hosszú szőrű, vastag, sárgásbarna bunda borította. A járása kutyára emlékeztetett, de észrevehetően himbálódzott közben, ahogy a híres gibraltári sziklai támaszpont őrségének tagjaihoz illik. Élénk, okos, barna szeme volt és szeplőkkel dúsan borított, halvány rózsaszín arca. Kétségtelenül csúnyának számított, de rátsága különösképpen vonzó volt. Szintén különösnek találtuk, hogy erőteljes majom léteére nagyon félénk volt, és minden afféle kísérlet, hogy más majmok vegyes társaságában tartsuk, teljes kudarcba fulladt, mert könyörtelenül terrorizálták. Charlest ezért saját külön ketrecbe költöztettük, és egy gondosan fogalmazott levelet küldtünk Gibraltár kormányzójának, szívfacsaró stílusban elmagyarázva, hogy szegény pára milyen magányos fogságra van ítélve, és célozva rá : messzemenően el lenne ragadtatva, ha számíthatna egy nőstény sziklamajom jövetelére. Hamarosan hírt kaptunk, hogy megfontolás alá vették Charles nőtlenségét, és döntés született, hogy rendkívüli engedéllyel egy Sue nevű nőstény sziklamajmot indítanak el számunkra. Ismét igénybe vétetett tehát őfelsége egy másik hajója, és Sue a megfelelő időben megérkezett.

Addigra persze Charles egészen jól odaszokott az új ketrecébe, és kezdte azt saját birodalmának tekinteni, ezért fogalmunk sem volt, hogyan fogadja majd, ha egy másik sziklamajmot-jöllehet nőstényt -- telepítünk be agglagénylakásába. Sue-t az utazóládájában vittük oda, leraktuk a földre Charles ketrecén kívül úgy, hogy láthatták egymást. Sue nagyon izgatott lett, amikor meglátta Charlest, és hangos csevegésben tört ki, Charles viszont az első meglepett odapillantás után leült, és szeplős arcáról olyan undor és megvetés sugárzott, amint rámeredt, hogy elállt a szívverésünk.

Ennek ellenére fejest kellett ugranunk a dologba, és Sue-t beengedtük a ketrecbe. Élénken perdült ki ládájából, és nekifogott, hogy fölfedezze a ketrecet. Charles, aki elhatárolva magát a történetektől, eddig fent ült az ágak közt, úgy határozott, eljött az idő, hogy megvívjon jogaiért. A földre ugrott, onnan Sue hátára pattant, mielőtt még az észbe kaphatott volna, mi is történik, és bármi védekező lépést tehetett volna. Egyetlen másodperc leforgása alatt éles csípést kapott a vállába, a haját megcibálták, a fülére két pofont sóztak, és egyetlen lendülettel a ketrec túlsó oldalára vágta, Charles pedig már újra fent ült az ágán, öntelten nézett körül, kis röffenésekkel motyogva maga elé. Sietve két nagy tál gyümölcsöt hoztunk, beraktuk a ketrecbe, mire Charles lejött, leült, és az ingyenc arckifejezésével csipegetni kezdte, míg Sue a sarokban ült, és éhesen nézte. Végül a Charles állán lecsurgó szőlőlé látványa túlon túl csábítóan bizonyult számára, félénken előrekúszott, a tál felé hajolt, kikapott egy fűrtöt, és arra az esetre, ha Charles érte akarna nyúlni, sietve a szájába gyömöszölte. Ő azonban nem vett róla tudomást, bár gyors pillantást vetett rá a szemöldöke alól; Sue most már bátorságot merített, újra előrehajolt, és egész maroknyi szőlőt emelt ki. Néhány perc múlva már vidáman ettek mindketten ugyanabból a tálból, és mi megkönnyebbülten sóhajtottunk fel. Egy órával később, arra járván, Charlest a hátán fekve találtam, a szeme behunyva, az arcán gyönyörteljes kifejezés, míg Sue elmélyült figyelemmel vizsgálta át apróra a bundáját. Úgy látszott, a Sue elleni első támadása csak azt akarta jelezni, hogy ez az ő ketrece, és ha Sue is itt akar élni, tiszteletben kell tartania a tekintélyét.

Néha furcsa módon jut hozzá az ember, hogy párt szerezzon valamelyik állatnak. Egyik legszokatlanabb ilyen história az volt, ahogy Flowernek férjet találtunk. Flower igen csinos észak-amerikai szkunksz volt, és amikor hozzánk érkezett, karcsú volt, szilfid termetű és igen szelíd. Sajnos, Flower elhatározta, hogy két dolog van az életben, amiért élni érdemes: enni és aludni. E kimerítő életmódnak gyászos eredménye lett, annyira meghízott, hogy a szó szoros értelmében gömb alakúvá vált. Megpróbáltuk lefogyasztani, de eredménytelenül. Eléggé riasztó dolog, mert az elhújasodás éppúgy megölhet egy állatot, mint az éhezés. Pontosan tudtuk, hogy Flowernek mozognia kellene, és ugyanilyen pontosan tudtuk azt is, hogy semmi kedve kizökkenni a rendes kerékvágásból, csak azért, hogy ezt megtegye. Arra gondoltunk, hogy tulajdonképpen párna lenne szüksége, de ebben az időben a szkunksz hiánycikk volt a piacon, nem találtunk egyet sem, ezért Flower zavartalanul folytatta az evést és az alvást.

Aztán egyszer Jacquie és én véletlenül épp Londonban jártunk valami hivatalos ügyben, és mivel túl korán érkeztünk volna egy találkozóra, gyalog mentünk oda, ahova készültünk. Ahogy befordultunk egy saroknál, szembejött velünk egy kis ember, rézgombos zöld egyenruhában, és a karján nem más, mint egy csimpánzkölyök üldögélt. Először kicsit elképedtünk a libéria és a majom kevéssé összeillő egyvelegétől, de ahogy a közelünkbe ért, felocsúdtam és megszólítottam.

-- Mi a csodát csinál ezzel a csimpánzzal? -- kérdeztem, bár igazán nem tudom, miért ne állt volna jogában, hogy egy csimpánzzal rója az utcákat.

-- Churchill vikomtnak dolgozom -- magyarázta --, és neki egész csomó furcsa kedvence van. Van ám egy szkunkszunk is, de attól meg kell majd szabadulnunk, mert a csimpánz nem szereti.

-- Csakugyan?! -- kérdeztem mohón. -- Bizonyos benne, hogy valóban szkunksz?

-- De mennyire! -- felelte a kis ember. -- A legnagyobb mértékben!

-- Nos, épp azzal találkozott, akire szüksége van! Én ugyanis javában szkunkszot keresek! -- jelentettem ki. -- Átadná, kérem a névjegyemet Churchill vikomtnak, és megmondaná neki, hogy örömmel átvenném a szkunkszját, ha igazán meg akar tőle válni?

-- Magától értetődik -- válaszolta az emberke --, azt hiszem, örülni fog, ha odaadhatja.

Reménykedve tértünk vissza Jersey szigetére: ha párt nem is, de legalább talán társat találtunk Flowernek. Néhány napon belül udvarias levelet kaptunk Churchill vikomttól azzal, hogy örömmel odaadja a szkunkszját, és amint megcsináltatta az utazóládáját, elküldi. Hamarosan táviratot is kaptunk. A tartalma egyszerű volt és tömör, de nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy a posta személyzetét kicsit zavarba ejthette. A távirat így hangzott:

Gerald Durrell, Állatkert, Les Augres, Jersey. Csatorna-szigetek. Gladstone repülön, ma, szerdán, 19 órakor indul a-412-es járással, a ketrec az öné. Churchill

Gladstone, amikor kiemeltük aládájából, gyönyörű fiatal hímnek bizonyult; nagy izgalommal raktuk be Flowerhez, aztán félreálltunk, hogy lessük, mi fog történni. Flower, mint rendesen, a szalmaágyán hevert, olyan volt, mint egy fekete-fehér prémmel borított futball-labda. Gladstone kicsit rövidlátóan meredt a jelenségre, aztán közelebb lépdelt, hogy alaposabban megszemlélje. Flower szokásos rövid felébredéseinek egyike épp ebben a pillanatban következett be.

Napközben időnként vagy harminc másodpercre magához tért, épp csak annyira, hogy gyorsan körülnézzen a ketrecében, véletlenül nem rakott-e be valaki egy tál ennivalót, amíg aludt. Gladstone hirtelen rádöbbsent, hogy a labdának feje van, elképedve megállt, és védekezően felborzolta a szőrét. Bizonyos vagyok benne, hogy egy pillanatig nem volt vele tisztában, tulajdonképpen micsoda is lehet Flower, és nem mondhatnám, hogy ezt rossz néven lehet tőle venni, mert Flower olyankor, amikor hirtelen ébredt mély álmából, ritkán volt szépsége teljében. Gladstone mozdulatlanul rábámult, farka mereven felállt, mint egy felkiáltójel; Flower zavartan pislogott, és mivel a jövevény annyira mozdulatlanul állt, és mivel a saját agya csak egy vágányon járt, nyilván azt gondolta, valami új, egzotikus ételt hoztak be táplálására. Kikecmergett az ágyából, és Gladstone felé totyogott.

A sétáló Flower talán még furcsább látványt nyújtott, mint a pihenő; a lábát nem lehetett látni, teljesen úgy rémlett, mintha titokzatos módon egy nagy fehér-fekete prémlabda evezne az ember felé. Gladstone még egyszer megnézte, aztán felmondták az idegei a szolgálatot, a sarokba rohant és elrejtőzött. Flower rájött, hogy nem valami ehető dolog, amit látott, csak egy másik szkunksz, újra visszavonult hát ágyára, hogy folytassa megszakított szendergését. Gladstone a nap hátralévő részében kerülte, de estére már elég bátorságot gyűjtött magának ahhoz, hogy odamenjen, végigszaglássza az alvó halmot, és fölfedezze, mi is lehet. A fölfedezés azonban éppoly kevésbé érdekelte, mint Flowert. Néhány nap leforgása alatt nagyon megszerették egymást, és mihamar eljött az a nagy éjszaka, amikor a ragyogó holdfényben egyszer véletlenül elmentem a ketrecük mellett, és a csodálkozástól földre gyökerezett a lábam, mert ott láttam Gladstone-t, amint körbe-körbe kergeti Flowert a ketrecben, Flower pedig hápogva, levegő után kapkodva, még élvezi is a dolgot! Amikor Gladstone végre elfogta, játékos birkózással görgette ide-oda, és mire abbahagyták, Flowernek annyira elfogyott a lélegzete, hogy vissza kellett térnie az ágyára egy kurta pihenőre. Ám ez csak a kezdet volt, mert néhány hónapot töltve Gladstone társaságában, Flower visszanyerte leányos természetét, és nemsokára magát Gladstone-t is le tudta győzni futásban és birkózásban.

Az állatkerti házasságok lehetnek tehát sikeresek vagy sikertelenek. Ha sikeresek, általában némi szaporulattal szoktak járni, és ez újabb fejtörésre készíti az embert. A legfontosabb dolog, hogy az elkövetkezendő örvendetes eseményt minél korábbi stádiumában fölfedezzük, úgyhogy a jövődő anyának külön ételmezt, vitaminokat és ilyesmit tudjunk adagolni. A másik alapvetően fontos kérdés elhatározni, mi történjék a leendő apával: az anyával maradjon-e vagy sem? Az apák néha több gondot jelentenek, mint az anyák. Ha nem távolítjuk el őket a ketrecből, zavarhatják a nőtényt, úgyhogy esetleg koraszülés következik be; ha viszont eltávolítjuk őket, előfordulhat, hogy a nőtény esik búskomorságba, és az eredmény megint csak koraszülés lesz. Ha az apa a ketrecben marad, féltékeny lehet a kölykökre, és megeheti őket; másrészt viszont segítségére is lehet a nőténynek a kicsik gondozásában, tisztogatásukban és szórakoztatásukban. Ezért ha rájössz, hogy egy nőtény terhes, egyik legfőbb feladat eldönteni, mi történjék a papával, és néha, ha nem cselekszel elég gyorsan, tragédia következik be.

Volt egy karcsú lórimajom párunk, amelyre mérhetetlenül büszkék voltunk. Olyanok voltak, mint holmi hajdan jobb napokat látott morfinisták: világosszürke prémmel borított, elképesztően hosszú és vékony lábuk és testük volt, furcsa, majdnem emberi kezük; nagy, fényes barna szemüket fekete prémből való karika vette körül -- az állatok úgy festettek, mintha vagy valami szörnyű tivornya, vagy egy nagyon sikertelen ökölvívó-mérkőzés lenne mögöttük. Általában az a hírük, hogy rendkívül nehéz és kényes dolog fogságban tartani őket, ami nagyjából meg is felel

az igazságnak. Ezért voltunk annyira büszkék a lóri párunkra, mivel mi már négy éve gondoztuk őket, és ez csúcsteljesítménynek számított. Óvatos kísérletezéssel, gondos megfigyelések alapján kidolgoztunk számukra egy étrendet, ami szemmel láthatólag teljesen megfelelt igényeiknek.

A karcsú lórik kivételével semmiféle más állatnak nem lett volna elég ez a táplálék, tekintettel arra, hogy banánból, lisztkukacokból és tejből állt, ezek azonban ezen az egyhangú diétán is megéltek és virultak.

Ahogy mondtam, nagyon büszkék voltunk rá, hogy ez a mi lóri párunk olyan szépen megvan, tehát el lehet képzelni, milyen izgatottak lettünk, amikor rájöttünk: a nőtény várandós. Ez aztán az esemény! Hiszen legjobb tudomásom szerint ez lesz az első fogságban születő karcsú lórimajom! Mint mindig, most is előttünk állt azonban az apaprobléma, és mint mindig, most is haboztunk. Eltávolítsuk vagy ne? Végül is sok megbeszélés után úgy határoztunk, hogy ne válasszuk szét a szülőket, mert eddig nagyon ragaszkodó párnak bizonyultak. Eljött a nagy nap, és remek, egészséges kiskölyök született. Ellenzőket raktunk a ketrec köré, hogy a szülőket ne zavarják az állatkert látogatói, külön ínyencfalatokat adtunk nekik, és aggódva figyeltük, jól viselkedik-e az apa. Minden rendben ment három napig, ezalatt, mint rendesen, a szülők szorosan egymás mellett maradtak, a kölyök pedig anyja prémjébe fogódzva csüggött, azzal a kitartással és elszántsággal, amivel egy fuldokló a szalmaszálba kapaszkodik. A negyedik napon aztán minden reményünk összeomlott. A kicsi holtan feküdt a ketrec padlóján, és az anyát egyik szemére megvakította egy csúnya harapás, amely végighasította egész arcát. Máig se tudjuk, mi történhetett, csak feltételezem, hogy a hím talán párosodni akart a nőténnyel, az pedig a rajta lógó kölyökkel nem volt hajlandó, ezért az apa ellene fordult. Keserű lecke volt, de valamire megtanított: ha az életben még egyszer újra előfordul nálunk, hogy a karcsú lórik szaporodni hajlandók, az apát azonnal, amint a kölyök megszületik, el fogjuk távolítani a ketrecből.

Más állatoknál viszont a legrosszabb dolog, amit az ember tehet, ha eltávolítja az apát. Itt vannak például a selyemmajmok. Attól a pillanattól kezdve, hogy megszületnek, a hím veszi gondjaiba a kölyköket, megtisztogatja őket, hagyja, hogy a testén lógianak, és csak olyankor adja át őket az anyának, amikor szoptatni kell. Régóta szerettem volna megfigyelni ezt a furcsa folyamatot, ezért aztán nagyon örültem, amikor egyik vattafülű selyemmajmunk várandós lett. Egyetlen félelmem volt, hogy akkor születik meg a kölyök, amikor véletlenül épp úton leszek, de szerencsére ez nem következett be. Sőt. Egy reggel nagyon korán Jeremy robbant be a hálószobámba, azzal az újsággal, hogy azt hiszi; a selyemmajom szülni készül. Gyorsan magamra kaptam valami ruhát, s lerohantam az emlősök házába. Itt találtam a két szülőt, teljesen zavartalanul kapaszkodtak a ketrecük drótjába, és reményteljesen csivogtak rá az arra járókra. A nőtényt tekintve nyilvánvaló volt, hogy hamarosan megszületik a kölyök, de őt sokkalta kevésbé izgatta a közelgő esemény, mint engem. Széket hoztam és leültem, hogy megfigyeljem. Én a nőtény majomra bámultam, az rám, a ketrec sarkában pedig a férj -- igazi férfiúi érzéketlenséggel -- szőlővel és lisztkukacokkal tömte magát, és eszébe sem jutott ügyet vetni élete párjára.

Három órával később még mindig a világon semmilyen változás nem történt, kivéve azt, hogy a hím selyemmajom felfalta az összes szőlőt és lisztkucacot. Addigra megérkezett a titkárnom, és mivel rengeteg levélre kellett válaszolnom, kértem, hozzon egy széket, és üljön le mellettem a majomketrec előtt, míg diktálok. Azt hiszem, az állatkert aznapi látogatói némiképp furcsának találhatták a látványt, hogy ott csücsül egy férfi, és leveleket mond tollba, miközben a szeme hipnotikus figyelemmel mered egy ketrecből kibámuló nőtény selyemmajomra. Úgy déltájban befutott valaki, akivel beszélnem kellett. Alig tíz percig lehettem távol a ketrectől, és mire

visszaértem, az apamajom buzgón mosdatott két kis szenvedélyesen belekapaszkodó szőrfoszlányt. Legszívesebben megfojtottam volna a nőstény majmot: annyi türelmes várakozásom után épp az alatt a kurta idő alatt kellett neki világra hoznia a gyermekeit, amíg távol voltam!

Az apát azonban figyelhettem, ahogy a csöppségeket ápolja, és ezzel be kellett érnem. Nagy igyekezettel és odaadással gondozta az ikreket, általában a csípőjéről lógatva cipelte őket, mint a szamar az oldalára erősített két kosarat. A szőre olyan vastag volt és a két kölyök olyan kicsi, hogy legtöbbször teljesen belevesztek; aztán hirtelen, a bunda mélységeiből egy mogyoró nagyságú kis arc jelent meg, és két fényes szem meredt komolyan ránk. Etetés idején az apa odament, és szoroson az anya mellé függeszkedett a drótra, a kicsik pedig egyikükről átsétáltak a másikukra. Miután szomjukat oltották, újra visszakecmeregtek az apára.

Amint az ikrek nőttek, egyre kalandvágyóbbak lettek, és lassanként hajlandók voltak apjuk bundájának biztonságát is otthagyni azért, hogy kirándulásokat tegyenek a közeli ágakon, míg a szülők büszkén, de kicsit aggódva szemlélték őket. Ha olyankor mentünk túl közel a ketrechez, amikor az ikrek valamelyike felfedező útra indult, az apa vad izgalomba jött, abban a hiszemben, hogy gonosz terveket forralunk értékes ivadékaik ellen. A szőre felborzolódott, akár a dühös macskáé, és fülsértően éles utasításokat sipított az ikreknek, amit azok, minél jobban megnőttek, rendszerint nem vettek figyelembe. Ez még nagyobb indulatra gerjesztette, és dühében és félelmében visítva fölrohant az ágak közé, megragadta az ikreket, és a helyükre akasztotta őket, egyet-egyet mindegyik csípőjére. Azután sötéten maga elé motyogva -- feltehetően a mai fiatalok engedetlenségét szidva -- eltopogott, hogy néhány könnyű falattal csillapítsa felzaklatott idegrendszerét, a válla fölött komor, sötét pillantásokat vetve ránk. Hallatlanul kedves volt ez a selyemmajom család; mintha egy csomó apró, szőrrel borított manót lestem volna, nem majmokat.

A legnagyobb izgalom persze akkor tör ki, ha olyan állatot sikerül szaporítani, amelyről kezdettől fogva tudod, hogy különlegesen ritkán fordul elő. Nyugat-afrikai utazásom alatt sikerült szereznem néhány Fernand-szkinket! A gyíkok családjában talán ez a legszebb faj: nagy, nehéz testét teljesen elborítja a fényesre csiszolt pikkelyekből álló mozaikmunka, citromsárga, fekete, fehér és élénk cseresznyepiros színekben. Mire felállítottuk az állatkeretet Jersey szigetén, már csak kettő maradt ezekből a csodálatos lényekből, de ezek remek, egészséges példányok voltak, és jól megszoktak a hüllőházban. Hüllők nemét megállapítani úgyszólván lehetetlen, ezért nem tudtam, vajon ezek a szkinkek igazi párt képeznek-e, azt azonban tudtam, hogy ha valamilyen rendkívüli szerencse folytán igazi pár lennének, az esély, hogy sikerül majd őket tenyészteni, egy a millióhoz. Az ok ott keresendő, hogy általában a hüllők rakják a fogságban legnehezebben keltethető tojásokat. Például a teknősök kemény héjú tojásokat tojnak, amelyeket a földben vagy a homokban temetnek el. De ha nem tudod előállítani a megfelelő hőmérsékletet vagy nedvességi fokot a ketrechben, a tojások megpenészednek, vagy a fehérje összeszárad bennük. A gyíkok legtöbbször pedig puha, pergamen héjú a tojása, ami még jobban megnehezíti mindezt, mert ezek még érzékenyebben reagálnak a nedvességre és a hőmérsékletre.

Mindennek tudatában vegyes érzelmekkel láttam azt a fészkalja tojást, amit a nőstény Fernand-szkinck rakott egy reggel a ketrece alján lévő földbe. Fehér, ovális tojások voltak, kb. akkorák, mint egy cukrozott mandula, és a nőstény (ahogy ez néha előfordul a szkinkeknél) őrt állt fölöttük, és félelem nélkül támadta volna meg a kezemet, ha a tojások felé nyúlok. A legtöbb gyíkszalamban a nőstény továbbcsatlakoztatja a tojását, és elfelejti őket; sok

szkinknél azonban a nőstény őrzi a fészket, és a földre fekvé időnként odavizel, ahol a tojások el vannak ásva, hogy fenntartsa a megfelelő nedvességtartalmat, és a kényes héjak össze ne száradjanak a hőségben. A mi nőstény szkinkünk, úgy látszik, tudta, mit csinál, nekünk hát nem lehetett más dolgunk, mint visszahúzódní és várni a fejleményeket, bár nem tápláltunk vérmes reményeket, hogy a tojások egyáltalán kikelnek. Ahogy a hetek múltak, reményeink egyre halványultak, míg egyszer leástam a fészkekhez, gondolva, hogy talán már az összes tojás összeszáradt. Nagy meglepetésemre azt találtam, hogy csak négy tojás aszott össze, a többi még gömbölyű és puha, bár persze elszíneződtek. A négy összezsugorodottat kiszedtem, és az egyiket szikével óvatosan felnyitottam. Halott, bár jól kifejlődött embrió-t találtam benne. Ez biztató volt, mert azt bizonyította, hogy a tojások legalábbis termékenyek voltak. Ezért újra várakozásra adtuk a fejűnkét.

Egy reggel aztán, amikor valamiért lementem az emlősök házába, ahogy a szkink ketrece mellett elhaladtam, csak úgy véletlenül benéztem. Ahogy többnyire, a ketrec most is üresnek látszott, mert a szkinkszülők idejük nagy részét a ketrec alján lévő földre beásva töltik. Már épp tovább akartam menni, mikor valami mozgást vettem észre a száraz levelek és a moha közt. Közelebb hajoltam, hogy jobban lássam, mi okozza, és egy nagy levél alól hirtelen apró, rózsaszín-fekete fej meredt felém. Alig tudtam hinni a szememnek, sóbálvánnyá meredve néztem, míg a szülők kicsinyített mása lassan kimászott a levél mögül. Másfél hüvelyknyi -- csaknem négy cm -- hosszú volt, a felnőttek gazdag színezésével, de olyan karcsú, törekeny és fényes, hogy azokhoz a díszűkhöz hasonlított, amelyeket a nők a kabátjuk hajtókájára szoktak kitűzni.

Úgy gondoltam, ha egy kikelt, kikelhetett több is, és amilyen gyorsan csak lehet, ki akartam őket szedni, mert bár a nőstény eddig mintaanyának mutatkozott, lehetséges volt, hogy akár ő, akár az apa megeszi a kicsiket.

Előkészítettünk egy kis akváriumot, roppant óvatosan megfogluk a kis szkinket, és beleraktuk. Ezután munkához láttunk, és átfésűltük a szkinket ketrecét. Hosszú munka volt, mert minden egyes levelet, fadarabot, fücsomót újra meg újra ellenőrizni kellett, hogy megbizonyosodjunk, nem lapul-e benne összekuporodva egy kis szkink. Mire az utolsó levelet is megvizsgáltuk, négy kis Fernand-szkink gyerekünk szaladgált körül az akváriumban. Ha figyelembe vesszük, milyen kevés esély van rá, hogy ilyen tojások egyáltalán kikeljenek, négy a tizenkettőből, azt hiszem, nem is rossz arány.

Öröműnkét csak az csappantotta meg kissé, hogy a szkinkgyerekeknek épp tél elején jutott eszűkbe kikelni, és mivel csak egészen picí dolgokkal lehet őket etetni, nehéznek ígérkezett elengedő élelmet szerezni számukra. Apró lisztűkucacok persze rendelkezésűnkre álltak, de felsorakozott minden kertes barátunk is, és hetenként egyszer vagy kétszer megjelent, bádogdobozban hozva fatetveket, fűlbemászókat, apró csigákat és más finom falatot, amivel biztosítani tudtuk a kicsik étrendjében oly fontos változatosságot.

A kis gyíkok virultak és nőttek. Amikor e sorokat írom, vagy hat hüvelyk -- tizenöt-tizenhat cm -- hosszúak, és csinosak, akár a szűleik. Remélem, nemsokára ezek is tojásokat fognak rakni, és megpróbálhatjuk majd, hogy egy másodík fogságban született nemzedéket neveljűnk fel.

Vannak aztán állatok, amelyeket csak a legnagyobb nehézségekkel lehet megakadályozni abban, hogy szaporodjanak a fogságban: ezek közé tartozik a koáti. Ez a kis dél-amerikai állatfaj kb. akkora, mint egy kisebb kutya; hosszú, gyűrűs farkát rendszerint fölfelé mereszti. Rövid, eléggé

görbe lábuk van, ettől medveszerű, himbálódzó lesz a járásuk; hosszú, gumiszerű, fölfelé álló orruk állandóan ide-oda szimatol, minden zugot és repedést átvizsgál, hogy ennivalót keressen. Két színben fordulnak elő: foltos zöldes-barna és meleg gesztenyeszínben. Az Argentínából magammal hozott pár, Martha és Mathias, a foltos fajtából valók voltak.

Amint ezek elhelyezkedtek új ketrecükben az állatkertben, nagy lelkesedéssel fogtak *hozzá* a szaporodáshoz. Néhány érdekes dolgot vettünk ezzel kapcsolatban észre, amit érdemes megemlíteni. Általában Mathias volt az úr a házban. Ő járta körül rendszeresen a ketrecet, szagmirigyével jeleket hagyva, hogy mindenki tudja: ez az ő birodalma. Martnának kutya élete volt mellette, minden jó falatot elkapott előle, úgyhogy végül kénytelenek voltunk külön-külön etetni őket. Ez a múlt századbeli férfimogatartás csak akkor volt észlelhető, ha Martha nem volt terhes. Amint várandós lett, a helyzet megfordult. Ő lett az uralkodó személyiség, pokollá tette szegény Mathias életét, ok nélkül megtámadta, elzavarta az ételtől, és általában zsémbesen viselkedett. Hogy vajon Martha várandós-e vagy sem, azt korai stádiumában csak akkor tudtuk megállapítani, ha megfigyeltük, pillanatnyilag ki az úr a háznál.

Az első alom négy kölyökből állt, Martha nagyon büszke volt rájuk, és nagyon jó anyának bizonyult. Nem tudhattuk előre, mit szól majd Mathias a kölykeihez, ezért különleges ketrecet építettünk számára, amelyből ugyan láthatta és szagolhatta a kicsiket, fogait azonban már nem tudta beléjük mélyeszteni, ha történetesen erre szottyant volna kedve. Később kiderült, hogy Mathias éppúgy el van tőlük ragadtatva, mint Martha, de eleinte nem akartunk kockázatot vállalni. Hamarosan eljött a nagy nap, amikor Martha úgy gondolta, a kicsik már eléggé megnöttek ahhoz, hogy bemutassa őket a világnak, s naponta néhány órára kivezette őket barlangjából a külső ketrecbe.

A kis koáti sok tekintetben az elképzelhető legaranyosabb kis állat. Csupa fej és orr az egész, magas, értelmes homlokkal és olyan orral, amely ha lehet, kétszer olyan gumiszerű és kétszer olyan kíváncsi, mint a felnőtteké. Amellett természetüktől fogva bohócok, állandóan csetlenek-botlanak, vagy teljesen emberi módon, „kezüket” térdükön tartva, a hátsórészükön ülnek. Mindez nevetségesen kacszázó, lúdtalpú járásukkal együtt ellenállhatatlanná teszi őket. Kedvelték az „aki szeret, követ” játékot, felkúsztak a ketrecükben lévő ágak közt; amikor a legelső elérte a legmagasabb pontot, hirtelen megfordult, beleütközött a mögötte jövőbe, az a maga részéről szintén kénytelen volt megbökní az őt követőt, mindaddig, míg mind hátrafelé nem sorakozott lefelé az ágról, dallamosan csivogva és sipákolva egymásnak. Aztán fölmásztak a faágak közé, és merész trapézgyakorlatokat mutattak be, hátsó lábukkal markolva lógtak lefelé, vagy egyik első mancsukkal kapaszkodva, előre-hátra hintáztak, és mindent elkövettek, hogy lelökjék egymást. Noha sokszor egészen magasról pottyantak le a cementpadlóra, olyan rugalmasnak bizonyultak, mint a gumi, és sohasem ütötték meg magukat.

Mióta valamicskét idősebbek lettek és rájöttek, hogy át tudják szuszakolni magukat a ketrec dróthálóján, ki szoktak bújni, és a korlátan belül játszanak. Martha aggodalmaskodva mindig szemmel tartotta őket ezek alatt a kirándulások alatt, és ha valamilyen valódi vagy képzelt veszély fenyegette őket, izgatottan lihegve, vészkiáltásokkal rohant elő, megragadta kövér testüket a dróthálón keresztül, és visszapréselte őket a ketrec biztonságába. Amint merészebbek lettek, egyre messzebb és messzebb mentek játszani. Ha csak kevés látogató járt arra, birkózómérkőzéseket tartottak a fő kocsúton, amely a ketrecük mögött vezetett lefelé a lejtőn. Ez sokszor fárasztó volt, mert naponta legalább húsz jó szándékú látogató jött lihegve hozzánk azzal

az újsággal, hogy kiszabadult néhány állatunk, és mindig újra meg újra el kellett magyarázni az egész koáti-helyzetet.

Egyszer, amikor a kölykök a hátsó úton játszottak, nagy ijedség érte őket, aminek hasznos hatása volt rájuk. Egyre távolabb kalandoztak ketrecük biztonságától, és az anyjuk egyre jobban aggódott. A kicsik épp most tanulták meg a bukfencezést, ezért nem voltak abban a hangulatban, hogy az anyjuk intésére hallgassanak. Jó messze jutottak már a ketrecükből, amikor Jeremy hajtott arra a hátsó úton az állatkert teherautójával. Martha figyelmeztető kiáltását hallatta, a kicsik pedig játék közben megtorpanva, hirtelen ráébredtek, hogy épp most fogja őket megtámadni egy óriási, bőgő szörnyeteg, amely elválasztja őket otthonuk biztonságától! Páni félelemmel fordultak meg, és futni kezdtek. Lúdtalpasan kacsázva elvágattak lefelé a cerkófmajom, a csimpánz, majd a medve ketrece mögött, s még mindig nem tudjak sehová sem rejtőzni az őket üldöző szörnyeteg elől. Végre biztonságos menedéket láttak, és mind a négy bevetette magát. Hogy a hölgyek vécéjét épp üresen találták ebben a pillanatban, az merőben a véletlen műve volt. Jeremy, átkozva minden koátit, a fékre lépett és kiszállt. Óvatosan körülnézett, hogy megbizonyosodjék róla, nincsenek-e a közelben hölgyvendégek, aztán betört az illemhelyre, s keresni kezdte a kicsiket. Belül sehol sem látta őket, és már épp csodálkozni kezdett, hová az ördögbe tűnhettek, amikor felfigyelt az egyik fülkéből hallatszó fojtott visongásra. Akkor fedezte föl, hogy mind a négy kölyök átréselte magát az egyik fülke ajtaja alatti résen. Jeremyt leginkább az bosszantotta, hogy egy pennyt kellett bedobnia az ajtón, hogy ki tudja szedni őket.

Mégis, akármennyi megpróbáltatást jelentenek is a kis kölykök az állatkertben, mérhetetlen örömet és mulatságot is szereznek. Látni a pekárikat, a közép-amerikai fehérörvű vaddisznókat, amint vad bújócskát játszanak apró malacaikkal; a kis koátikat, görögve és ugrándozva, mint egy cirkuszi társulat; a kis szkinkeket parányi világukban, óvatosan támadva meg egy fülbemászót, amely majdnem akkora, mint ők; a kis selyemmajmokat, ahogy az ágak közt táncolnak, mint apró gnómok, miközben dühös apjuk feldúltan kergeti őket -- mindez végtelenül izgalmas. Végül is csak akkor van értelme állatkertet tartani, ha az ember szaporítja benne az állatokat, mert ha szaporodnak, akkor tudod, eljutottak oda, hogy bíznak benned, és elégedettek.

HETEDIK FEJEZET

Gorilla a vendégszobában

Kedves Mr. Durrell,

el tudná, kérem, helyezni a rhesus majmunkat ? Olyan nagyra nőtt már, és folyton ránk ugrál a fákról, és mindenféle kárt csinál, és annyi baj van vele. Anyám már háromszor ágynak esett, orvost kellett hozzá hívni...

A második év vége felé jártunk, amikor eldöntöttem, hogy most, amikor immár szépen fejlődik az állatkert, elég abból, hogy pusztán állatok mutogatásával foglalkozzék, el kell indulni a felé a cél felé, hogy állatfajok fennmaradását segítse elő. Úgy képzeltem, az állományunkból lassan ki kellene selejtezni a közönségesebb állatokat, és ritka vagy olyan fajokkal kellene őket helyettesíteni, amelyeket kihalás fenyeget. Ezeknek a jegyzéke hosszú volt és elszomorító, a hullőkön kívül három vastag kötetre rúgott. Épp azon töprengtem, a veszélyeztetett fajok e tekintélyes listájából melyikkel kezdjük, amikor a döntést kivették a kezemből. Egy állatkereskedő telefonált, és megkérdezte, nem akarnék-e egy kölyökgorillát. A gorilla mint faj sohasem volt nagyon nagy létszámú, és Afrika mostani helyzetében (politikai szempontból értve) számításaim szerint vagy húsz éven belül teljesen ki is halhatnak, hiszen az újonnan alakult kormányok túlságosan el vannak foglalva azzal, hogy bizonyítsanak a világ előtt, nem törődhetnek országuk vadállományának sorsával is. A történelem számtalanszor bebizonyította újra és újra, milyen gyorsan ki tud veszni egy faj, még akkor is, ha népes. Ezért a gorillák a listám élén szerepeltek. Viszont nem voltam benne biztos, hogy a kérdéses állat valóban gorilla-e. Tapasztalataim alapján az átlagos állatkereskedő némi nehézséggel különbséget tud ugyan tenni egy madár, egy hullő és egy emlősállat között, de ezzel körülbelül ki is merül a zoológiai tudása. Sokkal valószínűbbnek tartottam, hogy a gorillakölyök a valóságban kis csimpánznak bizonyul majd. Azt-viszont mégsem kockáztathattam, hogy egyáltalán ne foglalkozzam az ajánlattal, mert hátha mégis gorillakölyökről van szó.

-- Mennyit kér érte? -- kérdeztem, és keményen megmarkoltam a telefonkagylót.

-- Ezerkétszáz fontot! -- válaszolta a kereskedő.

Egy pillanatra felködlött előttem bankigazgatóm arca a bankban, de elszántan elhessegettem a baljós látomást.

- Rendben van -- mondtam, remélve, hogy hangom magabiztosan cseng --, odamegyek a londoni repülőtérre, és ha jó állapotban van, átveszem.

Letettem a telefonkagylót, és láttam, hogy Jacquie gyilkos pillantással mered rám.

-- Mit akarsz már megint vásárolni? -- kérdezte.

-- Egy gorillakölyköt -- legyintettem könnyedén.

-- Ó, de nagyszerű! -- szólt anyám elragadtatva. -- Olyan édes kicsi állatok!

Jacque gyakorlatiasabban gondolkozott.

-- Mennyit kérnek érte? -- kérdezte.

-- Voltaképpen nagyon jutányos ár -- magyaráztam --, tudod, milyen ritkák manapság a gorillák, és tudod, hogy fejlesztési politikánk a ritka fajokra összpontosul. Azt hiszem, ez csodálatos alkalom. . .

-- Mennyi?! -- vágott közbe Jacquie brutálisan.

-- Ezerkétszáz font -- nyögtem ki, és vártam, hogy kitörjön a vihar.

-- Ezerkétszáz font?! *Ezerkétszáz font?! Teljesen elment az eszed!* A folyószámládon a hitel túllépés már nagyobb, mint Nagy-Britannia egész államadóssága, és azt mondod, hogy ezerkétszáz fontot akarsz kihajítani egy gorilláért? Te meghibbantál! Az isten szerelméért, mit gondolsz, honnan vegyünk ezerkétszáz fontot? És mit gondolsz, mit fog a bankigazgató mondani, ha meghallja? Tiszta örült vagy!

-- Más forrásból fogok pénzt szerezni -jelentettem ki ridegen. -- Tudatában vagy annak, hogy ezt a szigetet szinte ellepik a gazdag emberek, akik egész nap mást se csinálnak, mint egyik koktélpartiról a másikra imbolyognak, akár egy csapat japán keringőző egér? Itt az ideje, hogy tegyenek valamit az állatvilág fennmaradásáért! Tőlük fogok hozzájárulást kérni.

-- Ez még annál is ostobább gondolat, mint az eredeti, hogy egyáltalán gorillát veszel -- szögezte le Jacquie.

Nem vettem tudomást feleségem borúlatozó és antiszociális felfogásáról, felkaptam a telefont, és egy számot kértem.

-Halló? Hope? Itt Gerry...

-- Halló -- dünnyögte Hope bágyadtán. -- Mit tehetek érted?

-- Hope, szeretném, ha összeállítanál számomra egy listát a sziget leggazdagabb embereiről.

-- A sziget leggazdagabb embereiről? -- kérdezte Hope elképedve. -- Mi jár már megint a fejedben?!

-- Hát, tudod, az történt, hogy épp most kaptam egy ajánlatot egy gorillakölyökről, nagyon mérsékelt áron. . . ezerkétszáz font... és véletlenül pillanatnyilag épp nincs ezerkétszáz fontom. . .

A mondatom befejező részét elnyelte Hope kitörő kacaja.

-- Szóval azt reméled, a sziget gazdagjai megveszik a számodra? -- kuncogott. Gerry, igazán süsü vagy!

-- Nem tudom, mi bajod van ezzel az ötlettel? -- védekeztem. -- Örülhetnek, ha hozzájárulhatnak egy ilyen ritka állat megvételéhez! Végül is ha nem kezdünk gyorsan hozzá, hogy fogságban

tenyészünk ki állományokat olyan állatokból, mint például a gorilla, egy sem marad belőlük. Ezt csak belátják ezek az emberek?

-- Attól félek, tévedsz -- mondta Hope. -- Én belátom, és te belátod, de attól tartok, hogy az átlagember vagy nem látja be, vagy ha belátja, egy fikarcnyit se törődik vele.

-- Lehet, hogy igazad van - mondtam borúsán --, de azért érdemes megpróbálni, nem gondolod?

-- Meg lehet próbálni, de én a helyedben nem sokat várnék a nagylelkűségüktől -- mondta Hope.
-- Mindenesetre adj egy félórát, majd visszahívlak.

Félóra múlva Hope vagy ötven ember névsorát diktálta le a telefonba, amit én lázas gyorsasággal följegyeztem. Aztán kikerestem a telefonszámokat, mély lélegzetet vettem, és elkezdtem.

-Jó reggelt kívánok, ott Mrs. Macgurgle? Gerald Durrell vagyok, innen, az állatkertből, sajnálom, hogy zavarom, de épp most kaptunk ajánlatot egy eladó gorilláról... nagyon elfogadható áron... ezerkétszáz font... Igen, igen, de mint gorilla, egyáltalán nem drága... szóval arra gondoltam, nem volna kedve egy részt megvenni belőle? Mondjuk egy lábat vagy ilyesmit? Igazán? Végtelenül kedves... Nagyon nagyon köszönöm... A viszontlátásra!

Mire elérkezett a löncs ideje, összeszedtem kétszáz fontot. Már csak ezer kell, és enyém a gorilla! Ekkor láttam, hogy a következő név a listán Domo őrnagyé. Sohasem találkoztam még vele, és fogalmam se volt róla, hogyan fogadja majd az ajánlatomat, hogy vegyen egy fertály gorillát. Mérheterlen megkönnyebbülésemre úgy hallatszott, az ajánlat mulattatja, mert kuncogott.

-- Mennyibe kerül? -- kérdezte.

-- Ezerkétszáz fontba -- mondtam.

-- És eddig mennyit szedett össze? -- Kétszázat.

-- Nos -- mondta Domo őrnagy --, jöjjön át ma délután, a különbséget én vállalom.

Keveset mondok, ha azt mondom, elakadt a szavam. Amikor a telefonhoz indultam, azt reméltem, talán van rá valami esély, hogy huszonöt fontot kapjak, esetleg ötvenet. Száz font a legkapzsibb álmaimon is túlment volna. És most itt van Domo őrnagy; a szó szoros értelmében tálcán nyújt át nekem egy gorillakölyköt. Köszönetet dadogtam, lecsaptam a kagylót, és körülrohantam az állatkertben, hogy mindenkinek elújságot: lesz egy kis gorillánk.

A nagy nap elérkezett, és én átrepültem a londoni repülőtérre, hogy átvegyem a majmot. Egyetlen félelmem most már csak az volt, hogy ha megérkezem, kiderül: végül mégiscsak csimpánzról van szó. A kereskedő már várt, és átvezetett a repülőtér állatraktárába, egy külön helyiséghez. Kinyitotta az ajtót, és az első dolog, amit megláttam, néhány csimpánzkölyök volt, amint az asztalon ültek, és elmélyülten majszolták a banánjaikat.

A szívem elfacsarodott, már láttam magam, ahogy üres kézzel megyek vissza Jersey szigetére. De a kereskedő egyenesen egy sarokban álló ládához ment, kinyitotta az ajtaját, és N'Pongo belépett az életembe.

Körülbelül tizenhét hüvelyk (azaz 45-46 cm) magas volt, és a legcsinosabb, legegészségesebb külsejű gorillakölyök, amelyet valaha láttam. Tömzsi természetével átkocogott a szobán, elém állt, és feltartotta a karját, hogy kapjam ölbe. Elképedtem, hogy a nagyságához képest milyen súlyos, és azonnal észleltem: csupa kemény csont és izom, egyetlen deka fölösleges hajtás sincs rajta. Világos csokoládés színű szőre sűrű és puha volt; a kezén, lábán és az arcán olyan fényesen, simán feszült a bőr, mint a lakk. A szeme kicsi volt, mélyen ülő, csillogott, mint két széndarab. Hátradőlt a karomban, átható tekintettel, pislogás nélkül, komolyan szemlélt, aztán felemelte kövér és gyengéd mutatóujját, és megtapogatta a szakállamat. Megcsiklandoztam a bordáit, erre fickándozni kezdett a karomban, rekedten kuncogva, a szeme ragyogott a jókedvtől. Leültettem egy kis asztalra, és egy banánt adtam neki, mire örömeiben apró medvemorranásokat hallatott, és finomkodva elmajszolta, ellentétben a csimpánzokkal, amelyek úgy teletömték a szájukat, ahogy csak bírták. Kiállítottam a csekket, a tiltakozóan morgó N'Pongót visszagyömöszöltük a ketrecébe, én pedig siettem, hogy még elcsípjem a Jerseybe induló gépet.

Amikor a repülőtéren földet értünk, N'Pongót kivettem aládájából, és autón mentünk haza az állatkertbe: ő az ölemben ült, nagy érdeklődéssel nézte a teheneket, amelyek mellett elhajtottunk, és időnként megfordult, hogy az arcomba pillantson. Megérkeztünk, felvittem a lakásunkba, mert a ketrece mégsem készült el, és úgy gondoltam, egy-két napig elszállásoljuk a vendégszobánkban. Komoly, udvarias magatartása és szomorú arckifejezése azonnal megnyerte Jacquie-t és anyámat; hamarosan hátradőlve hevert a pamlagon, míg ők ínycifalatokkal tömték; a személyzet tagjai egymás után néztek be, hogy leróják tiszteletüket előtte, mintha valami fekete nagyúr lenne. Mivel előzőleg egyszer eléggé megszenvedtem, amikor Chumleyt, a csimpánzt a házban tartottam, saját keserű tapasztalatomból tudtam, semmi nincs, ami hihetetlenül rövid idő alatt jobban át tudna változtatni szőnyegbombázás sújtotta tereppé egy civilizált szobát, mint egy majom, vércseszemmel figyeltem hát N'Pongót. Amikor megunt, hogy a pamlagon heverésszen, elhatározta, körüljárja a szobát, hátha talál valami érdekeset. Lassan körülsétált, mint egy kis fekete professzor valami múzeumban, néha megállt, hogy megnézzon egy képet, vagy megsimogasson egy dísz tárgyat, de ezt rendkívül gyengéden csinálta, egyáltalán nem kellett félnünk, hogy eltör valamit. Az eddigiek után, Chumley szörnyű viselkedésére emlékezve, teljesen rabul ejtett N'Pongo gyönyörű modora. Ha az ember figyelte, arra kellett gondolnia, talán emberi otthonban nevelkedett. Attól a csekély kisiklástól eltekintve, amikor kisebb tócsát helyezett el a padlón (végül is nem várhattuk tőle, hogy tudja: jobb körökben ez nem divat), a viselkedése példás volt. Annyira az, hogy mire eljött a lefekvés ideje, anyám mindent megtett, hogy megpróbáljon rábeszélni, tartsuk állandóan a házban. Én azonban Chumley iskolájában megtanultam a magamét, és süket maradtam könyörgéseikre.

N'Pongo persze azért nem olyan állapotban hagyta el a vendégszobát, amilyenben találta, de hát ez várható volt. Viselkedése mintaszerű volt ugyan, de mégiscsak kisgyermek volt még, és nem kívánhattuk, hogy automatikusan civilizált magatartást tanúsítson, pusztán azért, mivel most lakásban élt. Így hát a vendégszoba, amikor kiköltözött belőle, otléte számos nyomát viselte, az egyik falon például egy Japán térképére emlékeztető ábra díszlett, amelyet mintha egy nagyon részeg tengerész keze rajzolt volna. Bíborszínben ékeskedett -- ez oda vezethető vissza, hogy egyszer arra gondoltam, N'Pongo talán szeretni fogja a málnakonzervet. Csakugyan szerette, és az étrendjében felbukkanó új fogás feletti lelkesedés ihlette Japán térképének felvázolására. Minduntalan szalmaszálakra bukkant az ember. A paraffin mellett nem ismerek mást, ami annyira be tudna férközni -- egészen parazita módra -- minden repedésbe és hajlatba, mielőtt még észrevennéd! Hónapokkal N'Pongo vendégszobai szereplése után is mentegetőznünk kellett

vendégeink előtt a padló miatt, amely minden porszívózás ellenére úgy hatott, mint egy tizenhatodik századi sörivőé. Aztán ott volt a kilincs, amely furcsa szögben lógott, mióta egyszer N'Pongo, miután megkapta ebédjét, megkísérelte, hogy utánam jöjjön, ki a szobából. Tudta, hogy valamilyen mágikus módon a kilincs nyitja és csukja az ajtót, de azzal nem lévén teljesen tisztában, hogyan is kell vele bánni, egyszerűen lefelé húzta teljes erejéből. Amikor sikertelenül próbálkoztam visszahajlítani az eredeti helyzetébe, azon merengtem, hogy N'Pongo még csak kétéves lehet, és abban a mértékben, ahogy növekszik, egyre fokozódni fog az ereje is.

Különösen érdekesnek találtam, milyen másképp viszonyul a dolgokhoz vagy egy adott helyzethez, mint a többi majom. Ha például egy kis csimpánzkölyköt az ember időnként kiszed a ketrecéből, amikor visszarakja, úgy viselkedik, mint a görög tragédiák legnagyobb szöbőségű hősnője -- tépi a haját, dühében hempereg a padlón, teljes hangerővel visít, és minden elérhető fa alkatrészen dübörög-dobog a sarkával. N'Pongo egészen másképp viselkedett ilyenkor. Bár nagyon nem szerette, mint sükségyszerűséget elfogadta, ha újra bezártuk a ketrecébe. A cselekmény folyamán mindent elkövetett, hogy eltérítsen szándékunktól, de mikor rájött, hogy ami jön, az elkerülhetetlen, jó lélekkel alávetette magát. Egyetlen tiltakozása csak néhány éles és kicsit sértődött sipítás volt, amikor eltűnni látott, míg az átlagos csimpánz -- az ő korában és hátterével -- hosszú ideig tartó hisztérikus rohamokkal szolgált volna. Vonzó megjelenése, jó természete, illedelmes viselkedése és igen fejlett humorérzéke N'Pongót nagyon rövid idő alatt az állatkert kedvencévé avatta. Jó időben minden délután kihoztuk a tisztasövény előtti gyepre, és itt produkálta magát csodálói előtt: vagy unott arckifejezéssel heverészett a fűben, vagy huncut villogással a szemében kiagyalta, milyen pózban álljon valamelyik komoly látogató fényképezőgépe elé, aztán a döntő pillanatban előreugrott, megragadta a szerencsétlen vendég lábát, és kirántotta alóla -- ez a fogás hallatlanul mulattatta, és általában azzal az eredménnyel járt, hogy a látogató porckorongsérvet kapott, és közben a gyep egy teljesen üres darabjáról csinált egy jól sikerült képet.

Tizenkét hónap leforgása alatt N'Pongo csaknem a kétszeresére nőtt, és úgy éreztem, itt az idő, meg kell kísérelnem, hogy akár tisztos, akár tisztességtelen úton valamilyen párt szerezzek a számára. Nem sokat tartok azokról az állatkertekről, ahol csak mutogatási célokra szerzik be az állatokat -- hacsak pénzügyi nehézségek nem magyarázzák tehetetlenségüket --, és nem próbálnak párt keresni a számukra -- ez különösen a majmok esetében igen fontos. Amíg fiatalok, ez még nem okoz gondot, mert elfogadják maguk körül az emberi lényeket, mint készen kapott, bár kissé faramuci családot. Azután eljön az idő, amikor olyan erőssé fejlődnek, hogy ha van egy csöpp eszed, már nem kezeled őket olyan bizalmas módon, mint azelőtt. Amikor egy gorilla vagy egy csimpánz vagy egy orangután három- vagy négyéves korában jókora magasságból a nyakadba ugrik, alaposan próbára teszi az erődöt, pedig csak azért csinálja ezt, mert te vagy az egyetlen társ, akivel játszani tud. Ha egyedül marad, és kedves természetű majom, ugyanezeket a játékokat próbálja veled játszani, amikor már tizenegy-tizenkét éves -- ez törött lábat vagy törött nyakat jelent, így tehát, amikor egy barátságos, kiáradó kedélyű állatot magányosan tartanak, és a saját fajtája társaságától éppúgy meg van fosztva, mint az emberekétől, nem lehet csodálkozni, ha komor és mélabús lényé válik. Mivel nem akartam, hogy N'Pongo oda fajuljon, ahova azok a nagyszerű, de szomorú és magányos emberszabású lények jutottak, amiket sok állatkertben láttam -- beleértve olyan intézményeket is, amelyeknek bőségesen álltak volna rendelkezésére az anyagiak, hogy beszerezzenek nekik valamilyen társat --, azt gondoltam, eljött az idő: meg kell próbálnom feleséget keríteni N'Pongónak, noha tudtam, hogy pénzügyeink ehhez nem elég rózsásak. Telefonáltam annak a kereskedőnek, akitől N'Pongót vettük, és megkérdeztem, volna-e

lehetőség rá, hogy egy nőstény gorillához jussunk. Azt felelte, épp most kapott ajánlatot egyre, kb. egy évvel lehet fiatalabb N'Pongónál, de tekintettel Afrika jelenlegi politikai helyzetére, az ára felment, és ezeröttszáz fontot kért. Két napig folyvást töprengtünk. Tudtam, hogy egy összegben nem sikerül előteremtenünk ezt a pénzt, de hosszabb idő alatt talán majd csak megszerezzük. Újra telefonáltam a kereskedőnek, és megkérdeztem, nem tudná-e részletfizetésre adni az állatot. Javára szól, és nekem megkönnyebbülést jelentett, hogy azt mondta, a megbízottja egy héten belül át fogja hozni Jerseybe. Az egész állatkert visszafojtott lélegzettel leste a napot. Én -- a bankommal folytatott elég éles tárgyalás eredményeként -- azzal töltöttem a hetet, hogy csináltattam egy perselyt, amelyre kiírtam:

Nandyt részletfizetésre vettük, kérem, segítsen, hogy törleszteni tudjuk a részleteket!

Megérkezett tehát Nandy, akkora ketrecben kucorgott, amekkorát egy mókusnak is keveselltem volna. Akárcsak N'Pongo, ő is tökéletes egészségnek örvendett: a szőre fénylett, kövér volt, a bőre selymes, mint a szatén, de első látásra a szeme tette rám a legmélyebb hatást. N'Pongo szeme, mint már említettem, apró volt, mélyen ülő, számító és humorral teli. Nandy szempárja nagy volt, ragyogó, és amikor oldalra nézett, látszott a szemefehérje: ez a szem azonban ijedten repesett, és soha nem nézett egyenesen rád. Olyan állat szeme volt, amelyik még csak kevés tapasztalatra tett szert az emberi lényekkel kapcsolatban, de ez a kevés tapasztalat semmi okot nem adott rá, hogy bízzék bennük, vagy tisztelje őket. Amikor kiemeltük a ketrecből, láttam is, hogy miért: a koponyáján keresztül forradás húzódtott, hat-hét hüvelyk (15-17 cm) hosszú is lehetett. Nyilván miközben elfogták, valamelyik túlbuzgó és rettenthetetlen emberi lény hosszú, éles késével rávághatott, ami úgy szétszelte a fejbőrét, mintha borotvapengével hasították volna végig. A vágás félrecsúszhatott, különben a koponyája kettéhasadt volna. Az emberi faj ilyen bemutatkozása után alig vehető rossz néven Nandytól, ha kissé antiszociális magatartást tanúsított. A csúnya vágás már teljesen begyógyult, és csak a hosszú fehér forradást lehetett látni a haján át.

Nandyt huszonnégy óráig külön ketrecben tartottuk, hogy kicsit megszokjon. A ketrec N'Pongóé mellett volt, hogy láthassa belőle jövőendő férjét, de iránta éppoly kevés érdeklődést tanúsított, mint irántunk. Ha beszélni próbáltunk hozzá, és egyenesen az arcába néztünk, a szeme ide-oda járt, addig a pillanatig találkozott csak tekintetünkkel, míg fel tudta mérni, mit szándékszunk csinálni. Végül rendszerint úgy ítélte, hogy a köztünk lévő drótháló viszonylag ártalmatlanná tesz bennünket, így, csak hogy ne kelljen ránk néznie, inkább hátat fordított. Olyan szívfacsaró, rémült arca volt, hogy az ember szerette volna felkapni és megvigasztalni, de a sérülés túl mély nyomot hagyott benne, és kedveskedésünket aligha méltányolta volna. Durva becsléssel úgy számítottam, legalább hat hónapig tart, míg el tudjuk nyerni a bizalmát, még az emberbarát N'Pongo példamutatása mellett is.

Az a reggel, amikor beengedtük N'Pongo ketrecébe, piros betűs nap volt, de számunkra aggódalmakkal terhes. N'Pongo addigra olyan jól megszokott és olyan félelmesen extrovertált természete volt, hogy nyilvánvalóan azt képzelte, ő az egyetlen gorilla a földön és minden emberi lény a barátja. Nem tudtuk, hogyan fogadja majd Nandy morcoságát és emberellenes magatartását. Bár huszonnégy órán keresztül láthatta Nandyt a mellette lévő ketrecben, semmiféle érdeklődést nem mutatott ittléte iránt. Ezért aztán, amikor a bemutatkozás nagy pillanata elérkezett, vizesvödrökkel, söprűkkel, hálókkel, hosszú botokkal felfegyverkezve álltunk körben, arra az esetre, ha az eljegyzési ünnep nem olyan szép, romantikus módon zajlik le, ahogy az ember elvárná, ha a nők számára írt képeslapokat olvassa. Amikor minden készen

állt, elhúztuk a tolóajtót, és Nandy, teljes bizalmatlanságot mutatva, átsompolygott N'Pongo viszonylag kastélyszerűen tágas lakosztályába. Itt a falnak vetette hátát, és leguggolt, a szeme ide-oda járt, furcsán gyanakvó, mégis harcias arckifejezéssel a képén. Most, hogy csakugyan ott volt a ketrecben, N'Pongo közelében -- aki egy ágon ült, és azzal az érdektelen bizalmatlansággal szemlélte őt, amilyen kifejezést az étrendjében felbukkanó új fogásokra szokott tartogatni --, láthattuk, hogy Nandy mennyivel kisebb, mint ő: valójában alig feleakkora. Egy-két percig egymást kitartóan szemlélve üldögéltek, mi meg a drótháló másik oldalán gyorsan ellenőriztük, hogy vizesvödreink, hálók, botjaink és a többi kellékek kezünk ügyében vannak-e.

Ez volt a kritikus pillanat: a két gorilla és mi teljes mozdulatlanságba merevedtünk. Ha valaki, aki nem ismerte a körülményeket, meglátott volna most bennünket, úgy tűnhettünk volna előtte, mint Madame Tussaud panoptikumának valamelyik kissé különös jelenete. A következő pillanatban N'Pongo kinyújtotta fekete kezét, kolbászokra emlékeztető ujjaival megragadta a drótot, és óvatosan leereszkedett a földre. Itt megállt, és egy marék fűrészport kezdett szemlélni, mintha életében először találkozott volna ilyesmivel. Majd könnyed, himbálózó járással félkört írt le, így közelebb került Nandyhoz, és rá se pillantva, hihetetlen gyorsasággal kinyújtotta hosszú, erős karját, megragadta és megráncigálta egy csomó haját, majd mintha mi sem történt volna, a ketrec végébe húzódott. Nandy természeténél fogva mindig kicsit lassú felfogású volt -- és félek, ilyen is marad mindig --, ezért N'Pongo vagy hatlábnyira -- csaknem kétméternyire -- volt már, mire észbe kapott, mi is történt. Ekkor már teljesen hiába vicsorgatta a fogát és morgott méltatlankodva. Az első forduló tehát N'Pongo javára dőlt el, de mielőtt még túlzott elképzelései alakulhattak volna ki a férfiúi fensőbbiségről, úgy éreztem, második védelmi vonalunkhoz kell folyamodnunk. Félretettük a vödöröket és hálókat, és két nagy tálat hoztunk elő, étvágygerjesztő gyümölcsök gazdag választékával. Az egyiket N'Pongónak adtuk, a másikat Nandynak. Volt egy kis feszültség, amikor N'Pongo, megvizsgálva saját tálját, úgy gyanította, hogy Nandy tányérja talán további ínycsiklóséget tartalmaz, ami az övéből hiányzik, odament hát, hogy megvizsgálja. Nandy azonban még mindig a N'Pongo hajcibálásával elszenvedett méltatlan sérelem miatt dohogott, és olyan harciassággal fordult szembe ellenfelével, amikor az a tányérját akarta tanulmányozni, hogy N'Pongo, aki alapjában véve jó kedélyű és elég gyáva fickó, visszahátrált a saját ételkupaéhoz. A következőkben vagy félórán keresztül mindketten elégedetten táplálkoztak a ketrec két egymástól legtávolabb eső végében.

Ezen az éjszakán N'Pongo, mint rendesen, a fapalcán aludt, míg Nandy, kudarcot szenvedett szüfrazsettre emlékeztető magatartásban, a padlón gömbölyödött össze. Az egész következő nap folyamán lovagi mérkőzés folyt köztük, egymást lesve, hogy kipuhatolják, ki milyen álláspontra helyezkedik. Bonyolult illemszabályokat dolgoztak ki egymás közt: megengedhető-e Nandynak, hogy a kötélen himbálódzzék akkor, amikor N'Pongo a keresztgerendán üldögél? Megengedhető-e N'Pongónak, hogy elszedje Nandy sárgarépáját, holott az kisebb, mint az övé? Olyan gyermekes játék volt az egész, mint egy országos választás, de háromszor olyan érdekes. Estére azonban Nandy kivívta azt, ami körülbelül egyenértékű azzal, mintha érvényt szerzett volna a „szavazatot a nőnemű gorilláknak” követelésnek: N'Pongo és ő megosztották egymás közt a fapalcot. Abból ítélve, ahogy N'Pongo odafészkelte magát melléje, valószínűnek látszott, hogy egyáltalán nincs is ellenére ez a térhódítás a hálósobájában.

Kezdetől fogva látszott, hogy a gorillák házassága sikeresnek ígérkezik. Bár teljesen más volt a természetük, nyilvánvalóan rajongtak egymásért. Kettejük közt N'Pongo volt a nagy, vihogó bohóc, míg Nandy csendesebb volt, befelé pillantóbb és éberebb. Amikor N'Pongo

gorombáskodott vagy ingerkedett vele, pusztán tréfából csinálta, minden rosszindulat nélkül, és úgy látszott, Nandy tisztában van ezzel. Néha azonban szemlátomást mégis megsokallta ezt a jókedvű ingerkedést: olyan lehetett ez, mint amikor valaki egy cirkuszi bohóchoz megy férjhez. Miután a türelme határához ért, kijött a sodrából, villámló szemmel és vicsorgó szájjal kergette körül férjurát a ketrecben, míg N'Pongo hisztérikusan vihogva vágatott előle. Ha elkapta, az öklével addig dögönyözte, míg N'Pongo labdává göngyölődve nem feküdt a padlón. Noha Nandy erős volt, ezzel a fáradtsággal akár egy betontömbnek próbált volna fájdalmat okozni -- N'Pongo csak feküdt, magában nevetgélve, a szeme ragyogott a jókedvtől. Amikor Nandy belefáradt, hogy férje izmos testén valami nyomot hagyjon, peckes léptekkel a ketrec túlsó végébe vonult, N'Pongo pedig feltápáskodott, leporolta magáról a fűrészport, gyors diadalfutamot dörömbölt ki a mellén vagy a hasán, aztán összefont karral, csillogó szemmel üldögélve kitervezte, milyen új csínnyel bosszanthatja a feleségét.

Úgy éreztem, nagy teljesítmény, hogy meg tudtuk szerezni ezt a ritka és értékes állatpárt, de rájöttem: ezentúl állandó aggodalomban fogunk élni az egészségük és a hogylétük miatt; valahányszor valamelyik eltüsszentette magát, mert fűrészpor ment az orrába, ijedten és leverten vizsgáltuk, vajon ez már a tüdőgyulladás előjele-e, vagy valami másé. A bélműködésük mindennapi beszédtemánkká vált. Egy elmés szerkezetet szereltem fel az érintkezés megkönnyítésére az állatkertben: ugyanis bármilyen kicsiny ez az intézmény, meglehetősen sok időbe került, míg az ember megtalálta azt, akit épp keresett. Ezért az udvar különböző kulcspontjain kis fekete dobozokat csavaroztam fel a falra, amelyeken keresztül a személyzet beszélni tud az irodával és fordítva. Egy ilyen dobozt a lakásunkba is beépítettem, hogy állandóan tudjam, mi történik, és hogy a többiek értesíthessenek, ha valami válság tör ki. Egy alkalommal ugyan előfordult, hogy erős kételyeim támadtak, bölcs dolog volt-e ezt a rendszert bevezetni, és ez épp akkor következett be, amikor olyan vendégeink voltak, akikkel nemrégiben ismerkedtünk csak meg. Egyik ilyenkor szokásos finom és felületes csevegés során a könyvespolcon lévő fekete doboz figyelmeztető recsegésben tört ki, és mielőtt még odaugorhattam volna, hogy elzárjam, egy síri és test nélküli hang bejelentette:

-- Mr. Durrell, megint hasmarsuk van a gorilláknak!

Semmi a világon nem tudott volna sikeresebben lehervasztani egy társas összejevetelt.

Mindennek ellenére N'Pongo és Nandy egyaránt nőttek és fejlődtek, és nagy megkönnyebbülésünkre egyik olyan betegséget se kaptak meg, amitől a legjobban féltünk.

Egyszer azonban bekövetkezett, hogy N'Pongo először lett komolyan beteg. Épp akkor úgy terveztem, hogy három hetet töltök Dél-Franciaországban, ami afféle munkavakáció lett volna, mert a BBC, a British Broadcasting Corporation (az angol rádió) rendezőjével mentünk volna, akit reméltem, hogy meg tudok győzni arról, milyen fontos filmet csinálni a Camargue vidék életéről.

Szobákat rendeltünk, számos embert értesítettünk érkezésünkről -- bikaviadoroktól madarászokig --, és úgy látszott, minden simán megy majd.

Négy nappal indulásunk előtt N'Pongo gyengélkedni kezdett.

Nyoma sem volt a vihogó, túlradó kedélyének; a padlón vagy a polcon hevert összekuporodva, karjával körülfogva saját testét, a semmibe meredve, és épp csak annyi ennyivalót és tejet vett

magához, hogy életben maradjon. Az egyetlen tünet heveny hasmenés volt. Gyors vizsgálatokat végeztünk, és bár mind az állatorvos, mind az orvos tanácsai szerint jártunk el, hogy mi baja lehet, továbbra is titok maradt. Mint minden majom, félelmetes gyorsasággal fogyott. A második napon teljesen abbahagyta az evést, és még azt is visszautasította, hogy megigya a tejét, ez pedig azt jelentette, hogy nem tudunk neki antibiotikumot beadni. Ahogy figyeltük, szinte szemlátomást zsugorodott össze, erőteljes teste ösztövérré vált. Ahol azelőtt büszkén kerek pocak domborodott, most kísérteties horpadás maradt, és előmeredő bordasor. Ürüléke erősen véres volt, és erre a tünetre legtöbbször közlünk feladták a reményt. Úgy éreztük, ha csak valamit is enne, az legalább némi erőt adna neki, hogy ellenálljon a titokzatos kórnak, amelyben szenved, és felrázná abból a szörnyű búskomorságból, amelybe kezd már belesüppedni, mint majdnem minden majom, amikor beteg.

Jacque-vel lementünk St. Helier piacára, és ott bolyongtunk a sokszínű sátrak közt, melyek körülveszik a kedves, múlt századbeli szökőkutat gipszkerubinjaival, pálmáival, fodorkafüvével és házi lovasságával, a kövér, piros aranyhalakkal. Nehéz volt kigondolni, mit válasszunk N'Pongo számára, mi ébreszthetné fel az étvágyát, hiszen a normális étkezései során is olyan gazdag választék állt rendelkezésére. Egész kis vagyont költöttünk el primőrökre. Aztán, amikor már alaposan megraktuk magunkat egzotikus gyümölcsökkel és zöldséggel, egy bódé előtt haladtunkban hirtelen óriási zöld-fehér csíkos görögdinnye ötlött szemünkbe. A görögdinnyét nem mindenki értékeli, de én véletlenül jobban szeretem a sárgánál. Felmerült bennem, hogy a vidám, piros, szivacsos, húsos, lédús belső, fényes fekete magjaival talán hatna N'Pongóra, mert amennyire tudtam, soha azelőtt még nem találkozott ilyesmivel. A gigászi dinnyét eddigi rakományunk tetejére raktuk, és visszahajtottunk az állatkertbe.

Ekkorra, étel és ital híján, N'Pongo már nagyon rossz állapotba jutott. Jeremy valahogy -- azzal a csellel, hogy keserű gyógyszert dörzsölt szét a foghúsán -- rávette: igyék egy kis lefölezött tejet. A keserű gyógyszer hamar feloldódott, és mivel az íze nemigen volt N'Pongo ínyére, hajlandó lett néhány korty tejet inni, hogy kimossa vele a száját. Egyenként mutattuk meg neki a dolgokat, amiket a piacon szereztünk, egyenként mérte végig őket fásult pillantásával, visszautasította a melegházi szőlőt, az alligátorkörtét és egyéb különlegességeket. Ekkor vékony szelet görögdinnyét vágunk számára, és most először mutatott némi érdeklődést. Ujjával megtapogatta a szeletet, azután előrehajolt, és óvatosan megszagolta. A következő pillanatban kezébe vette, és nagy örömeinkre elkezdte enni. Túlságosan nem örvendezhettünk, mert tudtuk, hogy a görögdinnyében gyakorlatilag semmi tápérték nincs, de legalább felébresztette újra az étel iránti érdeklődését. A következő lépés az lett volna, hogy antibiotikumot adjunk be neki, mert most már a szakértők véleménye megegyezett abban, hogy valami fajta vastagbélhuruttól szenved. Mivel még mindig visszautasított minden folyadékot, amibe orvosságot tudunk volna keverni, az egyedien mód, hogy beadjuk az antibiotikumot, az injekció volt.

Kicsalogattuk N'Pongót a ketrecéből, és Nandyt bezárva tartottuk -- épp elég dolgunk volt elbánni vele még ilyen lefogyott állapotban is, addigra már rendkívül izmossá fejlődött feleségétől amúgy sem kaphattunk segítséget. N'Pongo ott guggolt az emlősök házában a padlón, beesett, tompa tekintettel meredve maga elé. Jeremy melléje guggolt, jó adag görögdinnyével, hogy megpróbálja ezzel lekötni a figyelmét, míg én a másik oldalon sietve készítettem elő a fecskendőt, N'Pongo halvány érdeklődéssel nézte előkészületeimet, és egyszer gyöngéden kinyújtotta a kezét is, hogy megérintse a fecskendőt. Amikor készenlétben voltam, Jeremy görögdinnyedarabokkal foglalta le érdeklődését, és amint a fejét elfordította tőlem, a tomporába

illesztettem a tüt, és benyomtam a fecskendő. N'Pongo nem adta jelét, hogy egyáltalán észrevette-e. Engedelmesen visszakísért bennünket a ketrecébe, és egy kis darab görögdinnyével hazavonult a polcára, ahol az oldalára dőlve, karba tett kézzel összekuporodott, és a falra bámult. A következő reggel a javulás halvány jeleit mutatta, és az előzőleg alkalmazott módszerrel sikerült neki még egy injekciót adni. A nap további részében nem látszott rajta változás, és bár evett valamennyi dinnyét, és ivott egy kis lefölezött tejet, semmi komoly jelét nem mutatta a javulásnak.

Szorult helyzetben voltam: huszonnégy órán belül indulnom kellett volna Franciaországba. Segítőkből és tanácsadókból egész darázsfészket bolygattam fel és szerveztem be. A BBC, az angol rádió is abban a hiszemben volt, hogy az utazás eldöntött tény. Ha ebben a stádiumban minden tervet felborítok, rengeteg embernek okozok kellemetlenséget semmiért, és mégis úgy éreztem, nem bírom otthagyni N'Pongót, míg biztosan nem tudom, hogy a javulás útján van-e, vagy menthetetlen.

Aztán, épp az elutazásom előtti napon, megfordult az állapota. Azzal kezdte, hogy megitta a Complian-adagját -- ez egy erősen sűrített tejporkészítmény --, és egy csomó gyümölcsöt evett. Estére a javulás észrevehető jeleit mutatta, és egész szépen evett is már. A következő reggel korán lementem hozzá; már 8.30-kor a Dinard-ba induló repülőn kellett ülnöm. Ott kuksolt a polcán, és bár még mindig nagyon aszottan és betegen gunnyasztott, a szemében már csillogott valamilyen elevenség, ami az utóbbi napokban hiányzott belőle. Egészen jól evett, megitta a Complianját, és éreztem, hogy végre a javulás útjára tért. Lehajtottam a repülőtérré, elértem a repülőgépet Dinard-ba, és onnan autóval mentünk le Dél-Franciaországba. Egész vagyomba került a sok Jerseyvel folytatott interurbán beszélgetés, mert állandóan tájékozódni akartam N'Pongo javulásáról, de ahányszor telefonáltam, egyre kedvezőbbek és jobbak voltak a jelentések, és amikor Jeremy értesített, hogy N'Pongo egy korsó Compliant ivott meg, három szelet görögdinnyét, két banánt, egy sárgabarackot, három almát és nyolc tojásfehérjét evett meg, tudtam, nincs ok további aggodalomra.

Mire visszaértem Franciaországból, N'Pongo visszahízta mindazt, amit leadott, és amikor az emlősök házában meglátogattam, úgy üdvözölt, mint régen: tömören, feketén, gömbölyűen, huncutul csillogó szemmel fogadott, és igyekezett elég közel csalni a dróthoz, hogy le tudja csavarni a kabátom gombjait. Míg elnéztem, ahogy a hátán görgött, a kezével csapkodott, minden módon igyekezve, hogy magára hívja a figyelmemet, elgondoltam, hogy bár sok örömmel jár, ha az embernek ilyenfajta állatai vannak -- és létfontosságú, hogy megőrizzük és tovább tenyészük őket --, kétélű dolog, mert akkora aggodalmakat kell kiállnunk, ha betegek lesznek, hogy az emberben kénytelen-kelletlen felmerül: miért is kezdett bele ilyen vállalkozásba?

NYOLCADIK FEJEZET

Állatfajok megőrzésre

Kedves Mr. Durrell,

talán csodálkozni fog, hogy teljesen ismeretlenül fordulok Önhöz.

Az állatkert most már öt éve működik. Ez alatt az idő alatt szívósan törekedtünk célunk felé, hogy olyan állatokból fejlesszünk fel állományt, amelyek vad állapotban kiveszéssel fenyegetnek. Ilyen módon szedtük össze a csimpánzainkat, két dél-amerikai tapírt, de talán a gorillapár a legfontosabb szerzeményünk, és erre vagyunk a legbüszkébbek. Ezekről függetlenül az elmúlt évben egész sor nagyon értékes állathoz jutottunk. Megszerzésükre a vétel vagy begyűjtés nem mindig járható út, ezért nemrégiben egy struccot adtam cserébe binturongunkért, medvenyestünkért, ezért a Távols-Keletről származó furcsa, kicsi, medveszerű állatért, és egy szemüveges medvéért, amelyet Pedrónak nevezünk.

A medvecsaládon belül a szemüveges medvék egyedül DélAmerikában fordulnak elő, az Andok egy eléggé elhatárolt, magasan fekvő vidékén. Feketésbarnák, sárgásbarna vagy fahéjszínű, szemüvegszerű jegyekkel a szemük körül, ugyanolyan színű mellénnyel. Olyan nagyra nőnek, mint a közönséges barnamedve, de Pedro, amikor megérkezett, még kölyök volt, és akkora, mint egy nagy vizsla. Hamar kiderült, hogy nevetségesen szelíd, és nincs nagyobb szenvedélye, mint kidugni mancsát a rácson, és hatalmas mennyiségben majszolni a csokoládét. Hihetetlenül mulatságos módon piperkőcre hasonlít, és vannak pózai -- amikor például egyik lábát kecesen egy fahasábon nyugtatja, miközben könnyedén támaszkodik ketrece rácsaihoz, hanyagul lógatva két mellső lábát-, amelyek ellenállhatatlanul juttatják eszünkbe azokat a léha és elegáns ifjakat, akikkel koktélokön lehet találkozni. Gyorsan rájött, hogy néhány kisebb mutatvány árán a csokoládé- és édességzáró százszorosára nő, ezért betanult egy kis táncot. Ez abból áll, hogy a hátsó lábára emelkedik, előre-hátra hajladozik, amilyen mélyen csak tud, vigyázva, el ne essék, aztán lassan pörögni kezd, mintha hátrafelé járná a keringőt. Ez mindig elragadtatásba ejti a nézőközönséget. Hogy szórakozni tudjon valamivel, nagy, üres hordót lógattunk le a ketrece mennyezetéről, amelynek mindkét oldalon kivertük a fenekét -- körhintaszerű dolog volt, és Pedrónak rengeteg mulatságot szerzett. Rendszerint körös-körül vágatott a hordó körül, aztán fejest ugrott bele, miközben a hinta erőteljesen lengett előre-hátra. Néha túl heves lendülettel vetette bele magát, olyankor a hordó másik végén át kisüvített, és a földön kötött ki. Máskor viszont, ha ábrándos hangulata támadt, bemászott a hordójába, és csak heverészett ott, a pracliját szopogatva s maga elé dúdolva valami meglepően hangos, vibráló zümmögést, ami olyan volt, mintha a hordóba egy nagy dinamót szereltek volna.

Pedro eleinte ideiglenes lakásban lakott, de mivel reméltük, hogy párt tudunk majd kerítem neki, új ketrecet kellett számára építenünk. Arra az időre, míg a régi lakását szétszedték, és az újat felépítették, egy nagy ládába számúztuk, amit eleinte rendkívül zokon vett. Mikor azonban ezt a ketrecet az állatok konyhája és a gyümölcsraktár közelébe állítottuk, úgy látta, az élet végül mégsem olyan rút. Állandóan láthatta az állatkert személyzetét, és senki nem tudott elmenni a

ketrece mellett, hogy a rácsokon át be ne nyújtson neki valami jó falatot. Ezután, két nappal azelőtt, mielőtt áthelyeztük volna az új lakóhelyére, megtörtént a baj. Jacquie-vel épp a lakásunkban voltunk, békésen teázgatva egy barátunkkal, amikor recsegni kezdett a házitelefon, és Catha hangja csendült fel, olyan szenvtelenül, mintha csak a postás érkezését jelentené:

-- Mr. Durrell, úgy gondolom, talán érdekli, hogy Pedro kiszabadult.

Nos, bár Pedro kicsi volt, amikor megérkezett, meglepő gyorsasággal nőtt, és mostanra már elég nagy állat lett belőle. Noha még most is nevenségesen szelídnék látszott, attól tartok, a medvék a földkerekség azon kevés állatai közé tartoznak, amelyekben soha, semmi körülmények között nem lehet megbízni. Ezért ha azt állítom, hogy az újság megriasztott, keveset mondok. Lerohantam, és a hátsó lépcsőn át kiszáguldottam. Itt, ahol az állatok konyhája és a gyümölcsraktár egy lapos tetejű, külön szárnyat képez, megláttam Pedrót.

Fel-alá nyargalt a tetőn, láthatólag életében nem mulatott még ilyen remekül. A kellemetlen az volt, hogy tőlünk az egyik főablak erre a tetőre nyílt, és ha azon keresztül besétál, jókora dülást okozhat a lakásban. Pedro számára az üvegnek nevezett anyag ismeretlen volt, és miközben alulról figyeltem, felugrott az ablakhoz, felállt a hátsó lábára, és reménytől fűtve előrelendült. Szerencse, hogy az ablak régi divatú tolóablak volt, kis üvegtáblákra osztva, és ez ellenállt a roham lendületének. Ha egyetlen nagy tábla üveg lett volna, az azonnal keresztültörök, és Pedro talán súlyosan megsebesítette volna magát, így azonban, arcán enyhén csodálkozó kifejezéssel, visszaesett a lábára: azt, ami teljesen szabályos útnak látszott, hogy bejusson a lakásba, valamilyen láthatatlan anyag torlaszolta el. Körbefutottam, egyenesen a ládához, megpróbáltam felemelni a tolóajtót, amely -- ahogy történni szokott ilyen válságos helyzetekben -- épp beszorult. Pedro odajött a tető széléhez, és a saroknál lenézett; látszott, azon töpreng, le kellene másznia, hogy a segítségemre jöjjön, de kicsit habozott, a magasból való leugrás gondolkodóba ejtette.

Magam még mindig a ketrec ajtajával küszködtem, amikor Shep jelent meg egy létrával.

-- Sose fogjuk leszedni énelkül! -- mondta. -- Nem mer magától leugrani. . .

Odatámasztotta a létrát a falhoz, én meg tovább viaskodtam az ajtóval. Közben megérkezett Stefan, és segítségemre sietett, épp abban a pillanatban, amikor Pedro észrevette a létrát. Élénk örömrikkantással lesiklott rajta, mint egy cirkuszi akrobata, és alaktalan halomként Stefan lábánál kötött ki.

Akárcsak jómagam, Stefan is teljesen fegyvertelen volt, de szerencsére megőrizte hidegvérét, és azt tette, amit kellett: teljesen mozdulatlanul maradt. Pedro feltápászkodott, és látva, hogy Stefan ott áll mellette, kis horkantást hallatott, a hátsó lábára emelkedett, két mancsát pedig Stefan vállára helyezte, aki néhány árnyalattal sápadtabb lett, de azért nem moccan. Kétségbeesve néztem körül valami fegyverért, amivel Pedróra üthetnék abban az esetben, ha meg akarná támadni Stefan. Pedrónak azonban nem forgott a fejében semmiféle ellenséges szándék. Piros nyelvvel hosszú és rendkívül nedves csókot adott Stefannek, aztán újra leereszkedett a négy lábára, és körbe kezdett vágatni a láda körül, mint egy izgatott kutya. Én még mindig teljesen sikertelenül küszködtem az ajtó fölemelésével, amikor Pedro rosszul számított ki egy távolságot - egy különösen bonyolult, gyönyörű ugrással beesett az állatok konyhájába. Shep egy pillanat alatt rácsapta az ajtót, és így szökött rabunkat biztonságosan zár alá helyeztük. Ezután kiszabadítottuk a beragadt tolóajtót, odataszigáltuk a ládát a konyhához, kinyitottuk az ajtaját, és

Pedro habozás nélkül visszatért lakosztályába. Stefan eltűnt, és egy jó erős teából merített magának új erőt.

Pedrót két nap múlva tágas, új lakásába engedték, és öröm volt látni, ahogy körberohangál, kikutatja az új hely minden zugát, lóg a rácsokról, és kéjes mámorban pörög, boldogan, hogy ilyen tágas helyre jutott.

Ha az embernek állatkertje van, a karácsonyi ajándékok, a születésnap, évfordulói megemlékezések csodálatosan egyszerűek : állatokat ajándékozunk egymásnak. Minden feldúlt férjnek, aki hosszú, álmatlan éjszakákon át töri a fejét, mivel kedveskedjék a feleségének ilyen alkalommal, merem ajánlani, hogy szerezzen be egy állatkertet, és minden efféle gondja megoldódik. Mikor tehát anyám, titkárnőm és a személyzet három tagja külön-külön figyelmeztettek, hogy házasságunk tizenkettedik évfordulója sötéten és fenyegetően kezd fölrémli a láthatáron, leültem egy csomó állatkereskedés árjegyzékével, hogy tanulmány tárgyává tegyem, mit is tudnék venni, amivel kettős célt szolgálnék: egyrészt örömet szerzek Jacquie szívének, másrészt öregbítem az állatkert állományát. Ennek a módszernek még egy nagy előnye volt: sokkal több pénzt szánhattam rá, mint ahogy különben tettem volna, s féktelen könnyelműségem miatt még csak korholásokra sem kellett számítani. Ezért a listákkal töltött számos nyálcsurgató óra után két pár koronás galamb mellett kötöttem ki, amikre, tudtam, Jacquie régóta vágyik. Ezek a galambok családjában a legnagyobb állatok, és minden bizonnyal a legszebbek közé tartoznak kobaltkék tollazatukkal, skarlátpiros szemükkel, nagy, tollas bóbítájukkal. Senki sem tudja, most mekkora az állományuk vad állapotukban, de részben a húsupért, részben a tollazatukért nyakló nélkül lövik őket, és könnyen lehet, hogy néhány év leforgása alatt a koronás galamb a veszélyeztetettek listájára kerül. Megállapítottam, hogy akkortájt a koronás galambokra egy holland kereskedő adta a piacon a legolcsóbb ajánlatot. Szerencsére nagyon szeretem Hollandiát és lakóit, ezért úgy gondoltam, legjobb lesz, ha személyesen megyek át a madarakért, mert - ahogy önmagámnak magyaráztam -- így ki tudom választani a legszebb példányokat (házassági évfordulóra nyilvánvalóan csak a legjobb jöhet szóba!), és ugyanakkor meglátogathatok néhány holland állatkertet is, amelyek véleményem szerint a legjobbak közé tartoznak a világon. Ilyenképpen megnyugtatta lelkiismeretemet, átrepültem Hollandiába.

Külön balszerencsémre épp aznap, amikor fölkerestem a kereskedőt, hogy kiválasszam a koronás galambokat, egy orangutánszállítmány érkezett hozzájuk. Ezzel rendkívül kényes helyzetbe kerültem. Először is: mindig szerettem volna egy orangutánt. Másodszor: tudtam, hogy ezt valószínűleg nem engedhetjük meg magunknak. Harmadszor: épp a kényes és szép majmokkal folyó üzérkedés következtében, létszámuk vad állapotukban annyira megtizedelődött, hogy a következő tíz éven belül esetleg kihalnak. Mint lelkes állatvédő, mit tehettem volna? Nem jelenthettem fel a kereskedőt senkinek, abból az egyszerű okból kifolyólag, mivel a majmok már megérkeztek Hollandiába, ott semmiféle törvény nem tiltotta, hogy birtokolja őket. Zsákutcába jutottam. Azt sem bírtam megtenni, hogy rá se nézzek a majmokra, és otthagyjam őket, kiszolgáltatva a kereskedő kénye-kedvére, viszont azzal, ha megmentem őket, ferde helyzetet teremtek, mert tulajdonképpen olyan kereskedelmet támogatok, amelyet erősen helytelenítek.

Eddigre már annyira belelovaltam magam a kérdés állatvédelmi vonatkozásaiba, hogy a pénzügyi rész teljesen kiesett az agyamból. Pontos tudatában annak, mi lesz a dolog következménye, odamentem, és benéztem a kis orangutánkölyköket tartalmazó ládába, és azonnal elveszett ember lettem.

Mindkettő kopasz volt, keleties vágású szemű; a hím, amelyik kicsit nagyobb volt, úgy festett, mint egy különösen rosszindulatú mongol rabló, a nősténynek édes, szívtépően megható kis arca volt. Mint rendesen, ezeknek is nagy pókhasuk volt, a nevetséges rizskoszt miatt, amin a vadászok és kereskedők makacsul tartják őket, és ami semmi másra nem jó, csak arra, hogy felpuffassza a hasukat, és emésztési zavarokat okozzon.

Ott kuporogtak a szalmában, egymást átölelve; mindegyik számára a másik volt az egyetlen ismerős és érthető dolog ebben a rémületes és ijesztő világban. Eltekintve tekintélyes potrohúktól, egészségesnek látszottak, de annyira fiatalok voltak még, hogy tudtam: megmaradásuk némi kockázattal jár. Látva azonban őket, amint átölelik egymást, és látható rémülettel merednek rám, eldöntötte számomra a dolgot (noha tudtam, hogy emiatt még sokat fogok hallani), leültem, és kitöltöttem egy csekket.

Este hazatelefonáltam az állatkertbe, hogy közöljem Jacquie-vel: minden a legnagyobb rendben, nemcsak a koronás galambokat sikerült megvennem, amelyekre vágyott, hanem két pár nagyon szép fácánt is. Ezt hallva mind Catha, mind Jacquie kijelentette: nem lenne szabad megengedniük, hogy egyedül menjek állatkereskedőkhöz vásárolni, a takarékosághoz semmi érzékem, és ugyan minek vettem fácánokat, amikor tudom, hogy az állatkert ezt már nem engedheti meg magának. Mire én azt feleltem, hogy nagyon ritka fácánokról van szó, és ez elég ok. Aztán könnyedén odavetettem, hogy még valami mást is vettem.

Gyanakodva kérdezték, hogy micsodát.

-- Két orangutánt -- mondtam fölényesen.

-- Orangutánt! -- kiáltotta Jacquie. -- Színtiszta bolond vagy! Mennyibe kerültek? Hol fogjuk tartani őket? Teljesen elment az eszed!

Catha, amikor meghallotta az újságot, egyetértett velem. Megmagyaráztam: az orangutánok olyan picikék, hogy tulajdonképpen zsebben is elférnek, és egyszerűen nem hagyhattam, hogy ott pusztuljanak az állatkereskedő boltjában, Hollandiában.

-- Amint meglátod őket, beléjük szeretsz! -- fuvoláztam reménykedve, mire Jacquie válasza gúnyos horkantás volt csak.

-- Nos -- mondta végül józanul --, ha már megvetted, megvetted. Azt ajánlom, gyere haza tüstént, mielőtt még több pénzt elköltenél.

-- Holnap érkezem -- válaszoltam.

Másnap aztán a koronás galambokat és a fácánokat feladtam légi fuvarként, magam pedig tengeren utaztam két kis lelencemmel. Nagyon gyanakvóak és félénkek voltak, bár a nőstény inkább hajlott rá, mint a hím, hogy megbízzék bennem; néhány órai becézgetés után azonban már mindketten elvették a csemegefalatokat a kezemből. Sok töprengés után a hímet Oscarnak, a nőstényt Balinak neveztem, mivel ennek volt valami kapcsolata azzal a földrészsel, ahonnan származtak. Nem tudhattam előre, ezzel alkalmat adok rá, hogy Jeremy ezt a felháborító rímet faragja:

Ha Oscar vadul, Báli vidul.

Azért határoztam úgy, hogy tengeren utazom velük, mert először is, ha elkerülhetem, sohasem repülök. Állandóan az a szilárd meggyőződés, hogy aki a gépemet vezeti, épp akkor szabadult heveny angina pectorisszal a fegyencek elmeógyógyintézetéből. Arra is számítottam, hogy így lazábbak lesznek az utazás körülményei, és könnyebben sikerül valamiféle kapcsolatot létrehoznom a gyámoltjaimmal. Ami az utóbbit illeti, elképzelésem teljesen bevált: Báli kezdett barátságosan válaszolni a közeledésemre, Oscar pedig kétszer megharapott, mire megérkeztünk.

Amint hazaértem az állatkertbe a két kopasz fejű, pókhasú, vörös szőrű pártfogoltammal, mindenki azonnal beléjük szeretett, ahogy előre láttam is. Körülgügögték, külön a számukra előkészített ketrecbe helyezték őket, és alig múlt el egy perc a naptól, hogy valaki oda ne ment, be ne kukkantott és valami finom falatot ne adott volna nekik. Egy hónapba beletelt, míg jelei mutatkoztak, hogy kigyógyultak elfogódottságukból, és kezdtek rájönni, hogy mi nem is vagyunk olyan gonosz óriások, mint gondolták. Egyéniségük kivirágzott, és nagyon hamar az állatkert legnépszerűbb lakóivá váltak. Azt hiszem, kopasz fejük, furcsa, vágott szemük és Buddha-szerű alakjuk tette olyan hihetetlenül mulatságossá őket, amint a legelképezhető szabad stílusú birkózómérkőzéseket vívták egymással, amit valaha is láttam. Tekintettel arra, hogy a hátsó lábuk, minden bonctani szabállyal ellentétben, úgy látszik, teljesen körbe tud forogni a csípőízületükben, ezeket a birkózásokat látni kellett ahhoz, hogy az ember egyáltalán el tudja hinni, ilyen is van. Lihegve, rekedten kuncogva hemperegtek összevissza a szalmán, össze-összedöngetve nagy pókhasukat és olyan kusza csomóba gubancolva össze karjukat és lábukat, hogy az embert furdalta a kíváncsiság, sikerül-e valaha is kibogozni őket. Néha, ha Oscar túl goromba lett, Báli alig hallható, sípító hangú, magas visítással tiltakozott, ami fölöttébb nevetségesen hangzott egy ilyen méretű állat szájából.

Elképezhető arányban növekedtek, és hamarosan új ketrecbe kellett tenni őket. Itt Jeremy egy különleges bútordarabot tervezett és szerkesztett, épülésükre és szórakoztatásukra: olyan volt, mint valami mennyezetről lógatott hosszú vaslétra. Jól lehetett rajta kapaszkodni, és ez rendkívül mulattatta őket: annyit gyakorlatoztak rajta, hogy a pocakjuk rövidesen normális méretekre húzódtott vissza.

A természetük teljesen különbözik. Oscar igazi erőszakos, durva vagány; melleleg roppant gyáva, de sohasem mulaszt el semmilyen alkalmat, hogy valamilyen csínyt el ne kövessen, ha lehetősége nyílik rá. Kettejük közt ő az okosabb, és több ízben bebizonyította már zseniális találékonyságát: a ketrecükben egy befelé nyíló ablak van; az ablakpárkányt kiszélesítettük, hogy üldögélni tudjanak rajta, és egy vashágcsókkal ellátott létra vezetett fel odáig. Oscar elhatározta -- ő tudja, miért! --, hogy jó multság lenne eltávolítani a deszkákat az ablakületről. Először úgy kísérelte, hogy rájuk állt, és ráncigálta őket, a súlyától azonban a deszkák meg sem mozdultak. Némi elmélkedés után a következő módszert dolgozta ki, hogy kiszabadítsa a deszkákat, ami egyike a legokosabb mutatványoknak, amit majomtól valaha láttam. Fölfedezte, hogy a vaslétra legfelső foka néhány hüvelykkel lejjebb fekszik, mint a polc felső deszkája. Ha valamit be tud illeszteni ebbe a résbe, és lefelé nyomja, az emelőként fog működni, a létra felső fokát forgási pontként használva fel; és mi lett volna jobb eszköz céljai elérésére, mint rozsdamentes acélból készült tálja! Mire rájöttünk, hogy szerszámmal dolgozó majom van a körünkben, Oscar kifeszített hat szál deszkát, és hallatlanul jól szórakozott közben.

Kár, hogy mint sok majom, Oscar és Báli is eléggé undorító szokásokat vettek fel, így például egymás vizeletét itták. Rettenetesen hangzik, de annyira elragadó állatok, és úgy csinálják, hogy csak mulatni lehet rajtuk, amint az ember Oscart látja, hogy a vaslétrán ül, és bőségesen vize,

Báli pedig tátott szájjal ül lent, hogy felfogja ezt a nektárt, és aztán az ínyenc iszákos minden áhítatával ízlelgeti. Sajnálatos módon egymás ürülékét is szívesen fogyasztják. Amennyire tudom, ezek a szokások csak fogságban tartott majmoknál szoktak kifejlődni. Vad állapotban a majmok állandó mozgásban élnek, és többé-kevésbé fán élők, úgyhogy melléktermékeik az erdő talajára hullanak, s ezért nem jönnek kísértésbe, hogy megtapasztalják, ehető-e. Ha egyszer elkezdik ezt a szokást a fogságban, gyakorlatilag lehetetlen leszoktatni őket. Úgy látszik, nem árt nekik, kivéve ha véletlenül valamilyen belső részükben élő paraziták vannak (amelyekből az ember igyekszik őket kigyógyítani), mert akkor ezen az úton állandóan újrafertőzik egymást.

A fennmaradás szempontjából fontos másik újonnan érkezett lény az Új-Zélandból való tuatara-pár volt. Ezek a meglepő külsejű hüllők valaha nagy számban fordultak elő, de a szárazföldön kiirtották őket, és ma már csak kis szigeteken élnek, elszórt csoportokban, Új-Zéland partvidéke közelében. Az új-zélandi kormány szigorúan védi őket, és csak esetről esetre exportálnak némi fölös példányt állatkertek számára. Egy ottani rövid látogatásom alkalmával egyszer elmagyaráztam a hatóságoknak, milyen elképzeléseken dolgozom Jerseyben, és ők -- kissé óvatlanul -- megkérdezték, van-e az új-zélandi állatállományban valami, amit különösen szeretnék megszerezni. Ellenálltam a kísértésnek, hogy azt feleljem : „mindent”, és ezzel mohó színben tűnjek fel, azt mondtam tehát, hogy nagyon érdekelnének a tuatarák. Az illetékes miniszter azt ígérte, bizonyára találnak rá módot, hogy egy példányt átengedjenek belőlük, mire azt feleltem, bár ez olyan, mint ajándék lónak megnézni a fogát: egy darabbal nem tudok mit kezdeni.

Megmagyaráztam, az a célom, hogy tenyészcsoportokat neveljek ki, és valljuk be, elég nehéz ténytelepet kinevelni egyetlen állattal.

-- Nem kaphatnék mégis egy párt?

Megfelelő tárgyalások után a hatóságok úgy döntöttek, hogy engedélyeznek számomra egy igazi tuatara-párt. Ez nagy diadal volt, mert tudomásom szerint mi vagyunk a világ egyetlen állatkertje, amelyben egy tuatara-pár él.

Új-Zéland éghajlata eléggé hasonlít Jersey szigetéhez. Eddig minden állatkertben, ahol tuatarákat láttam, ezeket mindig a hüllőházban tartották, ketrecekbe zárva, 75 és 80 fok között mozgó hőmérsékleten. Akkoriban nem gondoltam rá, hogy ez nem helyes, de amikor Új-Zélandba utazva láttam a tuatarákat vad állapotukban, hirtelen rájöttem, milyen tévedésben leledzik az európai állatkertek nagy része, hogy a tuatarákat úgy tartja, mintha trópusi hüllők lennének : ennek tulajdonítható az a tény, hogy az Európában tartott állatokból nagyon kevés élt eddig hosszabb ideig. Miután engedélyt kaptam, hogy egy tuatara-párt vigyek, eltökéltem: ketrecük a lehető legtökéletesebb lesz, és amennyire meg bírom valósítani, olyan hőmérsékleten tartom őket, amely a legközelebb áll ahhoz, amit megszoktak, így, amikor az új-zélandi Vadállatok Fennmaradásával Foglalkozó Hivatal értesített, hogy rövidesen útnak indítják számomra a tuatarákat, elkezdtük kiépíteni új otthonukat.

Ez valójában egy magasrendű, tökéletesített melegházhoz hasonlít: 21 láb -- 640 cm -- hosszú, 11 láb -- 335 cm -- széles, és üvegteteje van. A tetőn ablakok vannak, így biztosítani tudjuk a ketrecben az állandó légmozgást, és ezzel elérjük azt is, hogy ne melegedjen fel nagyon a hőmérséklet. Sok földet és sziklát raktunk bele, és beültettük növényzettel, hogy a lehetőségekhez képest legjobban hasonlítson a hüllők természetes környezetéhez. Egy-két csövet süllyesztettünk

a földbe, hogy föld alatti búvóhelyként szolgáljanak arra az esetre, ha a tuataráknak nem lesz kedvük, hogy maguk csináljanak vackot -- és izgatottan vártuk érkezésüket.

Végül eljött a nagy nap, és lementünk értük a repülőtérré. Gondosan be voltak csomagolva faládába, és a szellőzőlyukakon keresztül nem tudtunk megbizonyosodni róla, túléltek-e az utazást, ezért a repülőtértől az állatkertig tartó úton a kínos csalódottság érzésével birkóztam. Otthon végre csavarhúzóval ragadhattam, és kinyitottam a láda tetejét, hogy meglássam, hogyan bírták az utat a jövevények. Amikor az utolsó csavart is kiszedtük, és eljött a pillanat, hogy levegyük a láda tetejét, rövid imát mondtam. Felemeltem a tetőt, és a világ legtökéletesebb tuatara-párja nézett fel rám a láda mélyéről, jóindulatú szemmel. Formájukra nézve a gyíkokhoz hasonlítanak, bár anatómiailag annyira mások, hogy külön családot alkotnak. Gyakorlatilag változás nélkül maradtak fenn az őskorból, és ha van valami a földön, amire ráillik az őskori szörny név, az a tuatara.

Óriási, fénylő sötét szemük van, arckifejezésük kellemes. A hátukon háromszögű tüskékből álló taraj fut végig, fehér és puha, mint a karácsonyi tortán a dísz. A hímen ez a csík hangsúlyosabb, mint a nőstényen. Ugyanilyen tüskesor díszíti a farkukat, de ezek a képződmények kemények és élesek, mint a krokodil farkán a tüskék. A testük halvány, sárgásfehér színű, hamvaszölddel és halványsárgával foltozva. Egészben véve nagyon tetszetős állatok, feltűnően arisztokratikus megjelenésűek.

Mielőtt beeresztettem volna a tuatarákat új otthonukba, meg akartam győződni róla, hogy az utazás nem izgatta-e fel őket túlságosan, és hajlandók-e enni, ezért éjszakára az utazóládájukban hagytam őket, és tizenkét kis döglött patkányt raktunk be hozzájuk. Másnapra, nagy örömmre, a ládában nyoma sem maradt a kis patkányoknak, csak két pocakos és elégedett tuatara tanyázott benne. Nyilvánvaló volt, hogy ezeknek az őskorból származó állatoknak egy több ezer mérföldes repülőút meg se kottyant, elengedték hát őket új lakóhelyükön. Itt, örömmel jelentem, nagyon jól megszoktak, és úgy megszeliődtek, hogy a kezünkből esznek. Remélem, nem nagyon sokára bekerülünk majd az állatkertek történelmébe azzal, hogy tovább tudjuk őket tenyészteni, mert amennyire tudom, Ausztrálián és Új-Zélandon kívül semmiféle állatkertnek nem sikerült eddig kis tuatarákat keltetni.

Most, hogy az állatkert olyan jól nekilendült, és annyi kihalásra ítélt fajból szerzett be egy-egy párt, úgy éreztem, itt az idő a következő lépésre. Ha céloknak megfelelően folytatni akarjuk a veszélyeztetett fajokért végzett munkánkat, alapvetően fontos, hogy külső anyagi segítséget is kapjunk, és az egész munkát szervezett tudományos alapokra fektessük. A megoldás az volt, hogy az állatkert ne legyen többé részvénytársaság, hanem váljon tudományos alapítvánnyá.

Ez első pillantásra egyszerűnek látszik, gyakorlatilag azonban sokkalta bonyolultabb. Először is össze kell gyűjteni egy önzetlen és értelmes emberekből álló tanácsot, akik hisznek az alapítvány céljaiban, aztán közadakozásra kell felhívást tenni az anyagi alapokért. Nem akarom fárasztóan részletezni e korszak bonyodalmaikat, ez végtére is legfeljebb engem érdekelhet. Elég annyi, hogy sikerült összehozni a szigeten egy keményen dolgozó és rokonszenves emberekből álló tanácsot, amely céljaimat nem találta annyira fantasztikusnak, hogy bolondokházára éretnek nyilvánítsanak, és az ő segítségével létrejött a Jersey-szigeti Vadállatok Fennmaradását Szolgáló Alap. Felszólítást bocsátottunk ki közadakozásra, és Jersey népe, ahogy a múltban borjúkkal, paradicsommal, salátával, csigákkal, fülbemászókkal tette, most megint a segítségemre jött. Ezúttal csekk-könyveikhez nyúltak, és hamarosan az alap elég tőkét gyűjtött össze, hogy átvegye

az állatkertet. Ez azt jelenti, huszonkét évi küzdelem után elértem azt, amit a világon a legjobban kívántam: hogy segíthetek néhány állatnak, amelyek életem során annyi örömet és érdekességet nyújtottak számomra. Tudom, hogy nagyon kis szerepet játszunk csak, de ha munkánkkal a veszélyeztetett fajoknak csak egy egész kis részét is meg tudjuk menteni a pusztulástól, és erőfeszítésünkkel több ember érdeklődését tudjuk felkelteni a sürgős és fontos megőrzési munka iránt, akkor nem dolgoztunk hiába.

Végső kérelem

Kedves Uram,

meg kell ismételnünk figyelmeztetésünket, hogy hiteltűllépése van.

Nem tudom, hogy olvasóm, aki e könyvemet olvassa, olvasta-e valamelyik másik kis kötetemet is, de ha esetleg igen, vagy ha ez a mostani szórakoztatta, mindenesetre a benne szereplő állatok tették azt mulattatóvá. Akár vidéken dolgozik valaki, akár valamilyen városi irodában vagy gyárban, az állatok -- ha nincs is tudatában -- legalább olyan fontosak számára, mint ahogy az erdők és mezők a földön, ha másért nem, azért, mert anyagot szolgáltatnak olyan embereknek, mint én, amiről írni lehet, és ami mulattat. Az a világ, amelyben nincsenek madarak, erdők, nincsenek mindenféle formájú és méretű állatok, olyan világ lenne, ahol nekem, a magam részéről, nem sok kedvem lenne élni, és amelyben az ember valójában nem is lenne képes létezni. A technikai fejlődés és ezzel együtt az elképzelhetetlenül szép földgolyó tönkretétele évről évre, hónapról hónapra gyorsul. Mindannyiunk kötelessége, hogy próbáljuk megakadályozni annak a földnek, amelyen élünk, a folyamatban lévő rettenetes tönkretételét, és akármilyen szerény mértékben is, de mindenki hozzájárulhat ehhez a védő munkához. Én megteszem, amit tudok, az egyetlen általam járható úton, és kérni szeretném segítségüket. Általában nem vagyok barátja a kéregetésnek, de ilyen ügynél, ami annyira sürgős és fontos, mint ez, legyűröm a gátlásaimat. Ha úgy gondolják, hogy a munkánkban segíteni akarnának, kérem, írjanak a következő címre:

Wildlife Preservation Trust /o Jersey Zoological Park Les Augres Manor Trinity Jersey

Channel Islands

S addig is, amíg lesznek állatok és zöld területek a világon, mindent megteszek, hogy fölkeressem őket, és írjak róluk.

Tartalom

Magyarázat

1. fejezet

Állatsereg a kastélykertben 6

2. fejezet

Tarajos süllő a községi 14

3. fejezet

A hidegvérű hadsereg 26

4. fejezet

Claudius a melegágyak közt 35

5. fejezet

Akárcsak Nightingale 43

6. fejezet

Szeretelme és házasság 52

7. fejezet

Gorilla a vendégszobában 61

8. fejezet

Állatfajok megőrzésére 72

Végző kérelem

Tíz éven felülieknek ISBN 963 11 3487 3

Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest

Felelős kiadó: Sziládi János igazgató

Dabasi Nyomda (83-0268), Budapest-Dabas, 1983

Felelős vezető: Bálint Csaba igazgató

Felelős szerkesztő: Majtényi Zoltán

Műszaki vezető: Haas Pál

Műszaki szerkesztő: Rucsek Andrea

Képszerkesztő: Árva Ilona

60 000 példány

Terjedelem: